Zpravodaj KVZ

ZPRAVODAJ KANCELÁŘE VLÁDNÍHO ZMOCNĚNCE PRO ZASTUPOVÁNÍ ČESKÉ REPUBLIKY PŘED EVROPSKÝM SOUDEM PRO LIDSKÁ PRÁVA

2019

číslo 2 | červenec | ročník 7

Boj s terorismem

Beghal proti Spojenému království

Vyvážení bezpečnosti a ochrany základních práv

Psychiatrická péče

Fernandes de Oliveira proti Portugalsku

Zajištění ochrany pacientů v léčebném prostředí s minimem omezení

Jmenování soudců

Guđmundur Andri Ástráđsson proti Islandu

Důsledky politického ovlivnění jmenování soudců

Občanské právo

Rodinné právo 6

Wunderlich proti Německu

Dočasné odnětí rodičovské odpovědnosti a odebrání dětí z péče v důsledku odmítání rodičů posílat děti do školy.

Určení otcovství..... 8

Mifsud proti Maltě

Rozsah povinnosti domnělého otce podrobit se za účelem určení otcovství testu DNA.

Rodinné právo 10

Bogonosovy proti Rusku

Styk prarodiče s vnučkou, kterou měl v dočasné péči, po jejím osvojení.

Ochrana osobnosti na Internetu 11

Høiness proti Norsku

Míra odpovědnosti provozovatele internetového zpravodajského portálu za zásah do osobnostních práv způsobený obsahem anonymních příspěvků v diskuzi k článku uveřejněnému na portálu.

Obchodní právo 13

Přibil proti České republice

Exekuce postihující obchodní podíl ve společnosti.

Trestní právo

Svoboda projevu..... 15

Mătăsaru proti Moldavsku

Přiměřenost trestního postihu provokativního uměleckého projevu poukazujícího na záležitosti veřejného zájmu.

Spravedlivý proces 16

Knox proti Itálii

Výslech obviněné bez přítomnosti obhájce, odpovídajícího tlumočení a za použití psychologického nátlaku ze strany vyšetřovatelů.

Zabezpečovací detence..... 19

Rooman proti Belgii

Povinnost poskytnutí adekvátní individualizované léčby osobám v zabezpečovací detenci.

Správní právo

Vězeňství 25

Ecis proti Lotyšsku

Odlišné podmínky udělení souhlasu s dočasným opuštěním věznice pro ženy a muže odsouzené za stejný trestný čin ke stejnému trestu.

Zdravotnictví 27

Fernandes de Oliveira proti Portugalsku

Vymezení rozsahu povinnosti psychiatrických nemocnic přijmout opatření za účelem ochrany pacientů před sebepoškozením při zachování současného trendu směřujícího k poskytování lékařské péče v co nejméně omezujícím prostředí.

Ochrana hospodářské soutěže 30

Sa-Capital Oy proti Finsku

Práva obhajoby a zásada presumpce neviny v řízení na ochranu hospodářské soutěže.

Cizinecké právo 33

Khan proti Francii

Povinnost péče a ochrany nezletilých cizinců bez doprovodu.

Jmenování soudců 35

Guðmundur Andri Ástráðsson proti Islandu

Vliv jmenování soudce, při němž došlo k nepřípustnému a protiprávnímu politickému vlivu, na spravedlivost řízení tímto soudcem vedená.

Policie 37

Catt proti Spojenému království

Pravidla pro uchovávání dat v policejní databázi osob považovaných za ‚domácí extremisty'.

Beghal proti Spojenému království

Požadavky na právní úpravu vymezující pravomoc policistů provádět náhodné prohlídky a výslechy na hranicích za účelem zjištění spojení dotčené osoby s mezinárodním terorismem.

Eiseman-Renyard a ostatní proti Spojenému království

Pravomoc policie preventivně při příležitosti významné veřejné události zadržet po dobu jejího konání osoby, u nichž je dáno podezření, že zamýšlejí událost narušovat výtržnostmi.

Nové stížnosti a oznámení proti České republice

Rodinný život 43

Vazba 43

Nestrannost soudu 43

Velký senát Soudu

Peněžitý trest advokátům za maření soudního řízení 44

Řízení ve věcech voleb 44

Nucená správa nad finančními institucemi 44

Ochrana dětí před sexuálním zneužíváním 45

Výkon rozsudků Soudu

Určení otcovství 46

Vzdělávání romských žáků 46

Anotace rozsudků a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva obsažené ve Zpravodaji nejsou úředními rozhodnutími a nejsou závazné. Jsou však autorskými díly chráněnými autorským právem. Zpravodaj jako celek ani jednotlivé anotace v něm obsažené proto nesmí být bez předchozího souhlasu státu reprezentovaného Ministerstvem spravedlnosti zpřístupňovány veřejnosti ani jinak užívány, zejména rozmnožovány, nad rámec volného užití dle § 30 autorského zákona a zákonných licencí dle § 31 a násl. autorského zákona.

Přehled použitých piktogramů

Jednotlivé články Úmluvy a protokolů

článek 2: Právo na život

článek 3: Zákaz mučení

článek 4: Zákaz otroctví a nucených prací

článek 5: Právo na svobodu a osobní bezpečnost

článek 6: Právo na spravedlivé řízení

článek 8: Právo na respektování soukromého a rodinného života

článek 9: Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

článek 10: Svoboda projevu

článek 11: Svoboda shromažďování a sdružování

článek 14: Zákaz diskriminace

článek 1 Protokolu č. 1: Ochrana majetku

článek 2 Protokolu č. 1: Právo na vzdělání

článek 3 Protokolu č. 1: Právo na svobodné volby

článek 2 Protokolu č. 4: Svoboda pohybu

Ostatní piktogramy

Rozhodnutí proti ostatním státům Rady Evropy

Rozhodnutí proti České republice

Rozhodnutí velkého senátu Soudu

Mezistátní stížnost

Občanské právo

Správní právo

Trestní právo

Užitečné odkazy

Slovo úvodem

Milí čtenáři!

Na horkém počátku prvního červencového týdne jsem vyrazil na skok do Štrasburku, abych ve Výboru ministrů Rady Evropy představil zprávu týkající se sociálních práv, na níž v posledním roce pracovala skupina expertů v rámci Řídícího výboru pro lidská práva. Zajímat by vás mohl závěr jednání, jemuž vůbec nesvědčilo, že na řádné přečtení oné zprávy nebyl od jejího přijetí a rozeslání všem delegacím objektivně dostatek času (to víte, prázdniny na krku a namísto toho, aby se jako v našich školách zvolnilo, bylo třeba přidat). Přidržím se ale odborné roviny a upustím od vyprávění anekdot o významových odstínech mezi takovými slovy, jako jsou *suggestions* a *proposals* (podle slovníku jde po řadě o ‚náznaky' a ‚návrhy'), s nimiž celokontinentální, ba i celosvětová diplomacie dozajista stojí a padá.

Zpráva vychází z řady kritických konstatování, která vysvětlují, proč smluvnímu systému a kontrolnímu mechanismu Evropské sociální charty již nějakou dobu chybí patřičná dynamika. Státy se totiž nijak nadšeně nehrnou do přebírání nových závazků (na počátku systém Charty vyžaduje přijetí jen určitého minima, které státy mohou dobrovolně rozšiřovat) ani do akceptování mechanismu kolektivních stížností, v jehož rámci mohou nevládní organizace poukazovat na nesoulad vnitrostátní právní úpravy a praxe se závazky podle Charty. Státům mimo jiné vadí nedostatky obou kontrolních postupů (zejména složitost předkládání pravidelných zpráv a některé procesní aspekty projednávání kolektivních stížností). Chybí jim rovněž pocit právní jistoty, kdy mívají občas dojem, že závazky, které převzaly, jsou výkladem na evropské úrovni neúměrně a nepředvídatelně rozšiřovány. Někdy jsme svědky rozporu mezi požadavky Charty a jinými mezinárodními instrumenty – co pak mají státy dodržovat? Nadto zůstává systém Charty poměrně málo známý i u odborné veřejnosti (zeptejte se průměrného docenta právnické fakulty, co o něm ví, a on snad odpoví aspoň to, že existuje).

Není to tedy svým obsahem zpráva zvlášť povzbudivá. Současně ale v souladu se zadáním (tedy s mandátem pracovní skupiny) obsahuje příklady dobré praxe, kterými se lze inspirovat, a také návrhy či podněty (někdo by třeba řekl ‚náznaky'?) ke zlepšení situace, jimiž by se měl Výbor ministrů ve spolupráci s dalšími útvary Rady Evropy, zejména těmi, které mají systém Charty na starosti, pečlivě zabývat s cílem skutečně dosáhnout zlepšení ochrany sociálních práv v Evropě.

Jal jsem se pro vás zjišťovat, kde se ta zpráva na internetu ráčí vynacházet, a zjistil jsem, že časem se vynacházeti bude, ale nyní je jako materiál Výboru ministrů (snad pro její výbušnou povahu?) vedena jako důvěrná. Bohužel to v tuto chvíli znamená, že na ni nemohu poskytnout hypertextový odkaz, ale jakmile ten bude k dispozici, zveřejníme na webu aktualizovanou verzi Zpravodaje i s tímto odkazem.

Před uzavřením tohoto sloupku ještě musím přispěchat s opravou nesprávnosti, jíž jsem se dopustil v minulém úvodním slovu. Povinná nesporná fáze řízení v žargonu kanceláře Evropského soudu pro lidská práva (‚Soud') totiž ne že nemá, ale má zkratku, a sice NCP (*non-contentious phase*), podobně jako ustálená judikatura získala zkratku WECL a bezprostřední zjednodušený postup oznamování stížností zkratku IMSI. Na ty jsem před několika měsíci, na rozdíl od NCP, byl již uvyklý. Člověk se jednoduše pořád dozvídá něco nového, není-liž pravda?

Na závěr vám chci popřát příjemné léto, které toto číslo Zpravodaje snad dokáže zpestřit, třeba při čekání na letišti nebo při cestě do ještě teplejších krajin, než je naše suchem stižená domovina. Mimochodem, dovedete si představit, jaké může mít takové sucho lidskoprávní následky?

Vít Alexander Schorm,
vládní zmocněnec

Rodinné právo

Rozsudek ze dne 10. ledna 2019 ve věci č. 18925/15 – *Wunderlich proti Německu*

Senát páté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že rozhodnutí o částečném odnětí rodičovské odpovědnosti a odebrání dětí z péče stěžovatelů na dobu tří týdnů poté, co stěžovatelé trvale odmítali posílat své děti do školy a vzdělávali je doma v rozporu s německým právním řádem, nepředstavovalo porušení článku 8 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelé jsou rodiči čtyř dětí a zastánci domácího vzdělávání. Poté, co nezapsali své děti k povinné školní docházce, jim bylo uděleno několik pokut ve správním řízení a bylo proti nim vedeno trestní stíhání. Pokuty stěžovatelé zaplatili, aniž by změnili své chování. Vnitrostátní orgány podaly návrh k soudu na zahájení řízení proti stěžovatelům z důvodu neplnění povinné školní docházky dětí vedoucí k jejich nezačleňování do německé společnosti a ohrožení jejich nejlepšího zájmu.

V soudním řízení byli vyslechnuti stěžovatelé i jejich děti zastoupené opatrovníkem. Stěžovatelé uvedli, že navzdory sankcím budou pokračovat v domácím vzdělávání dětí, a že pokud by děti měly navštěvovat státní školu, musely by být odebrány z rodiny. Rozsudkem ze září 2012 soud částečně zbavil stěžovatele rodičovské odpovědnosti co do práva na určení místa pobytu dětí, práva na rozhodování o jejich vzdělávání a práva zastupovat děti před úřady a přikázal stěžovatelům odevzdat jejich děti orgánu sociálně-právní ochrany dětí (‚OSPOD') za účelem výkonu předpisů o povinné školní docházce. Soud uvedl, že odmítání posílat děti do školy bylo zneužitím rodičovské odpovědnosti, což dlouhodobě ohrožovalo nejlepší zájem dětí. Bez ohledu na otázku kvality domácí výuky děti neměly možnost stát se součástí společnosti a rozvíjet sociální dovednosti. Měl za to, že ve věci neexistovalo méně závažné opatření, které by umožnilo dosáhnout cíle. OSPOD se pokusil děti dočasně odebrat z domova za účelem posouzení úrovně jejich vzdělání, nicméně v důsledku odporu

Z

dětí a stěžovatelů bezúspěšně. Odvolání stěžovatelů bylo v dubnu 2013 zamítnuto. Odvolací soud měl za to, že trvalým odmítáním stěžovatelů zajistit docházku jejich dětí do školního zařízení stěžovatelé ohrožovali nejlepší zájem dětí. Domácí vzdělávání nebylo kvalitativně srovnatelné se školní výukou, děti se nezačleňovaly do společnosti a svým jednáním stěžovatelé učili děti nedodržování pravidel. Konečně předchozí jednání stěžovatelů ukázalo, že mírnější opatření se minula účinkem, a částečně zbavení rodičovské odpovědnosti stěžovatelů tudíž bylo namístě.

Dne 26. srpna 2013 se konalo setkání stěžovatelů s OSPOD za přítomnosti jejich právního zástupce. Stěžovatelé prohlásili, že z principu odmítají nechat děti vzdělávat mimo rodinu a že děti jsou majetkem rodičů. Dne 29. srpna 2013 byly děti odebrány z péče rodičů a umístěny do dětského domova za asistence policie, jelikož odmítly jít dobrovolně. Ve dnech 12. a 16. září 2013 byly děti podrobeny testu školních znalostí. V podání ze dne 10. září 2013 stěžovatelé vyjádřili souhlas se školní docházkou svých dětí. Po slyšení stěžovatelů a dětí soudem byly děti dne 19. září 2013 předány stěžovatelům. Děti navštěvovaly školu jeden rok, poté je stěžovatelé opětovně odhlásili ze školy. V srpnu 2014 soud rozhodl o obnovení rodičovské odpovědnosti s tím, že situace se změnila, jelikož výsledky školního testování dětí byly uspokojivé. Jediným řešením, jak zajistit, aby děti chodily do školy, by bylo jejich trvalé odebrání z péče rodičů, které by však za dané situace bylo nepřiměřeným opatřením. Soud však zdůraznil, že jeho rozhodnutí nelze vykládat tak, že povoluje domácí vzdělávání. Proti stěžovatelům bylo podáno trestní oznámení pro porušení předpisů o povinné školní docházce.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že částečným zbavením jejich rodičovské odpovědnosti a nuceným odebráním dětí a jejich umístěním do dětského domova na dobu tří týdnů došlo k porušení jejich práva na respektování rodinného života.

Úvodem Soud vyjasnil rozsah stížnosti, a sice že se týká slučitelnosti dočasného a částečného zbavení rodičovské odpovědnosti a výkonu tohoto rozhodnutí s článkem 8 Úmluvy. Soud zopakoval, že již v minulosti rozhodl o slučitelnosti samotného zákazu domácího vzdělávání v Německu s Úmluvou, a to jak s článkem 8 Úmluvy, tak s článkem 2 Protokolu č. 1 k Úmluvě, který zaručuje právo na vzdělání (např. Konrad a ostatní proti Německu, č. 35504/03, rozhodnutí ze dne 11. září 2006).

Nebylo sporu o tom, že v projednávaném věci došlo k zásahu do práva stěžovatelů na základě zákona. Zásah také sledoval legitimní cíl, kterým byla ochrana zájmů dětí.

Co do posouzení nezbytnosti v demokratické společnosti Soud uvedl, že důvody pro přijetí opatření musí být relevantní a dostatečné a ve věci musí být nastolena spravedlivá rovnováha mezi zájmy dítěte a rodičů, přičemž u nastolování této rovnováhy je potřeba věnovat zvláštní pozornost nejlepšímu zájmu dítěte, který může v závislosti na povaze a závažnosti převážit nad zájmy rodičů (Elsholz proti Německu, č. 25735/94, rozsudek velkého senátu ze dne 13. července 2000, § 48 a 50; Wetjen a další proti Německu, č. 68125/14 a 72204/14, rozsudek ze dne 22. března 2018, § 68). Soud dále zdůraznil významnou roli, kterou hraje prostor pro uvážení. Tento se liší v závislosti na povaze otázek a závažnosti jednotlivých zájmů, jako jsou například důležitost ochrany dítěte v situaci, která je posouzena jako závažně ohrožující jeho zdraví nebo vývoj, a naproti tomu cíl sloučit rodinu, jakmile to okolnosti dovolí (K. a T. proti Finsku, č. 25702/94, rozsudek velkého senátu ze dne 12. července 2001, § 155). Vnímání vhodnosti zásahu OSPOD veřejností je rozdílné v jednotlivých smluvních státech v závislosti na tradici a dostupnosti zdrojů pro veřejné opatření. Skutečnost, že dítě mohlo být umístěno do vhodnějšího výchovného prostředí, sama o sobě neodůvodňuje odebrání z péče biologických rodičů; musí existovat další skutečnosti poukazující na ‚nezbytnost' takového zásahu do práva rodičů (K. a T. proti Finsku, cit. výše, § 173).

V případě stěžovatelů Soud poukázal na to, že vnitrostátní soudy svá rozhodnutí odůvodnily tím, že děti nezískají znalosti a sociální dovednosti jako toleranci nebo asertivitu a nebudou v kontaktu s vrstevníky a byly drženy v ‚symbiotickém' rodinném systému. K zákazu domácího vzdělávání Soud poznamenal, že touto politikou se stát snaží dosáhnout začlenění dětí do společnosti a zamezení vzniku paralelních společností, což je v souladu s judikaturou Soudu týkající se významu pluralismu pro demokracii a spadá do prostoru pro uvážení

Z

smluvních států při vytváření a výkladu předpisů o vzdělávacích systémech (Konrad a další proti Německu, č. 35504/03, rozhodnutí ze dne 11. září 2006).

Soud se ztotožnil s tím, že vymáhání povinné školní docházky za účelem zabránění sociální izolace dětí stěžovatelů a zajištění jejich začlenění do společnosti bylo relevantním důvodem pro zdůvodnění částečného zbavení rodičovské odpovědnosti. Dále shledal, že vnitrostátní orgány rozumně předpokládaly – na základě informací, které měly k dispozici –, že stěžovatelé děti ohrožovali tím, že je neposílali do školy a udržovali v ‚symbiotickém' rodinném systému.

Vnitrostátní orgány neměly v době rozhodování o zbavení rodičovské odpovědnosti a umístění dětí do ústavní péče k dispozici výsledky hodnocení vzdělání jejich dětí, z nichž vyplynulo, že mají dostatečné znalosti, sociální dovednosti a láskyplný vztah se svými rodiči. S ohledem na výroky prvního stěžovatele, např. že děti jsou ‚majetkem' rodičů, a na informace, které tyto orgány v dané době měly, se mohly důvodně domnívat, že děti byly izolované, neměly žádný kontakt s nikým jiným mimo svou rodinu a že existovalo ohrožení jejich fyzické integrity. Soud zdůraznil, že i chybné rozsudky nebo hodnocení odborníků nečiní opatření týkající se péče o děti sama o sobě neslučitelná s požadavky článku 8 Úmluvy. Vnitrostátní orgány mají povinnost chránit děti a nemohou být odpovědné pokaždé, když se později ukáže, že opravdové a přiměřené obavy o bezpečnost dětí ve vztahu k rodinným příslušníkům nebyly opodstatněné (R. K. a A. K. proti Spojenému království, č. 38000/05, rozsudek ze dne 30. září 2008, § 36). Kromě toho nedostupnost informací byla dána odmítavým postojem stěžovatelů.

Soud tedy musel posoudit případ jako celek (T. P. a K. M. proti Spojenému království, č. 28945/95, rozsudek ze dne 10. května 2001, § 72). Soud vyslechl stěžovatele, jejich děti, OSPOD a jmenoval dětem kolizního opatrovníka za účelem ochrany jejich zájmů. Stěžovatelé se k věci písemně vyjádřili a byli zastoupeni právním zástupcem, a bylo jim tedy umožněno předložit veškeré námitky. Soud měl za to, že procesní požadavky plynoucí z článku 8 Úmluvy byly naplněny.

Závěrem se Soud zabýval přiměřeností zásahu a dospěl k závěru, že vnitrostátní soudy podrobně zdůvodnily, proč méně závažné opatření než umístění dětí do ústavní péče nebylo dostupné. Kromě toho předchozí jednání stěžovatelů a jejich trvalý odpor vůči opatření, který nebyl změněn ani po uložení správních pokut, ukázala, že jiná opatření by nebyla účinná. Soud proto považoval závěry vnitrostátních soudů za přijatelné.

Soud dále zdůraznil, že závažnost opatření, která oddělují rodiče od dítěte, vyžaduje, aby netrvala déle, než je nezbytné pro uplatnění práv dítěte, a stát by měl přijmout opatření k obnově vztahů mezi dětmi a rodiči, pokud je to možné (T. P. a K. M. proti Spojenému království, cit. výše, § 78). V projednávané věci děti byly stěžovatelům navráceny poté, co proběhlo hodnocení úrovně jejich vzdělání a stěžovatelé souhlasili s jejich školní docházkou. Odebrání dětí netrvalo déle, než bylo nezbytné v nejlepším zájmu dětí, a také nebylo provedeno způsobem, který byl obzvláště hrubý nebo výjimečný (K. a T. proti Finsku, cit. výše, § 173). Soud připomněl, že stěžovatelé neuplatnili námitky co do umístění jejich dětí do konkrétního zařízení nebo zacházení s jejich dětmi během institucionální péče.

K námitce, že rodičovská odpovědnost byla obnovena až v srpnu 2014, Soud dodal, že po prvním hodnocení úrovně vzdělání bylo nezbytné provést další hloubkové dlouhodobé posouzení vývoje dětí, což vyžadovalo nepřetržitou školní docházku.

Na základě výše uvedeného Soud považoval důvody vedoucí ke zbavení části rodičovské odpovědnosti a dočasnému odebrání dětí z péče rodičů za relevantní a postačující. Vnitrostátní orgány nastolily přiměřenou rovnováhu mezi nejlepšími zájmy dětí a zájmy stěžovatelů, přičemž nepřekročily prostor pro uvážení.

Soud proto rozhodl, že k porušení článku 8 Úmluvy nedošlo.

Určení otcovství

Rozsudek ze dne 29. ledna 2019 ve věci č. 62257/15 – *Mifsud proti Maltě*

Senát třetí sekce Soudu jednohlasně rozhodl, že uložením povinnosti stěžovateli podstoupit genetický test otcovství nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy, neboť vnitrostátní soudy k takovému kroku přistoupily až po pečlivém vyvažování práva domnělého potomka na zjištění jeho biologického původu na straně jedné a práva stěžovatele, jakožto domnělého otce, na soukromý život na straně druhé.

Z

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

V prosinci 2012 podala X. k občanskoprávnímu soudu návrh na určení, že stěžovatel je jejím biologickým otcem. Žalobkyně X. a její matka Y. poskytly soudu čestná prohlášení objasňující okolnosti vztahu Y. se stěžovatelem, početí X. a podrobný popis vztahu mezi stěžovatelem a jeho domnělou dcerou X. Zdůrazňovaly, že po mnoho let stěžovatelovo jednání, kdy X. pravidelně navštěvoval na Maltě a později jí umožnil bydlet ve svých nemovitostech, naznačovalo, že X. považuje za svou biologickou dceru, byť to formálně nikdy neuznal. Za účelem zjištění otcovství bylo stěžovateli několikrát uloženo, aby se podrobil testu DNA, proti čemuž opakovaně brojil. Jelikož prvostupňový soud nepovažoval nesouhlas stěžovatele za svévolný nebo zcela bezdůvodný, předložil věc k posouzení soudům s pravomocí ve věcech ústavněprávních.

Soud, jenž vystupoval v pozici prvostupňového ústavního soudu, zamítl rozsudkem z října 2014 stěžovatelovu námitku, že nařízení testu DNA je v rozporu s jeho právy dle článku 8 Úmluvy. S odkazem na skutkové okolnosti případu, jakož i na judikaturu Soudu ve věci Pascaud proti Francii (č. 19535/08, rozsudek ze dne 16. června 2011, § 64) soud rozhodl, že nesouhlas stěžovatele jakožto domnělého otce s vykonáním genetického testu otcovství nemůže bez dalšího převážit nad zájmem jeho domnělé dcery, aby poznala své biologické rodiče. Odvolání stěžovatele odmítl ústavní soud rozsudkem ze dne 26. června 2016, v němž poznamenal, že prvostupňový soud pečlivě vyvažoval ústavně chráněná práva stěžovatele a jeho domnělé dcery X. a náležitě se zabýval tím, zda lze provedení genetického testu otcovství navzdory nesouhlasu stěžovatele považovat za přiměřené a ústavně konformní.

Občanskoprávní soud tudíž znovu uložil stěžovateli povinnost postoupit test DNA. Stěžovatel se nakonec této povinnosti podrobil, přičemž dle výsledků byl s téměř 100procentní pravděpodobností biologickým otcem X. Soud proto rozhodl, že stěžovatel je biologickým otcem X.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel spatřoval porušení svého práva na soukromý život ve smyslu článku 8 Úmluvy v tom, že příslušné vnitrostátní zákony mu jakožto domnělému otci ukládaly bezvýjimečnou povinnost podrobit se v rámci řízení o určení otcovství testu DNA, s jehož uskutečněním nesouhlasil.

a) K přijatelnosti

Stěžovatel v průběhu řízení zemřel. Soud proto rozhodl, že v řízení může pokračovat jeho manželka M. M., když připomněl, že nejbližší příbuzní jsou po smrti stěžovatele oprávněni pokračovat v řízení o již předložené stížnosti, pokud prokáží dostatečný zájem na věci (Centre for Legal Resources ve prospěch Valentina Câmpeana proti Rumunsku, č. 47848/08, rozsudek velkého senátu ze dne 17. července 2014, § 97). Soud dále konstatoval, že stížnost bude zkoumat pouze pod úhlem tvrzeného porušení článku 8 Úmluvy, protože stěžovatel vznesl námitky založené na článku 6 Úmluvy opožděně.

b) K odůvodněnosti

Soud úvodem připomněl, že uchovávání buněčných vzorků a určování nebo uchovávání profilu DNA představuje zásah do práva na soukromí dle článku 8 Úmluvy (S. a Marper proti Spojenému království, č. 30562/04 a 30566/04, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2008, § 71–77). Z článku 8 Úmluvy vyplývá pozitivní závazek státu zajistit právo na soukromý život i ve vztazích mezi jednotlivci (S. H. a další proti Rakousku, č. 57813/00, rozsudek velkého senátu ze dne 3. listopadu 2011, § 87), jakož i právo na to, aby měl každý možnost zjistit podrobnosti o své identitě a biologickém původu. Zájem jednotlivce na získání informací o svých biologických rodičích je důležitý, neboť tyto informace mohou mít vliv na rozvoj jeho osobnosti (Călin a další proti Rumunsku, č. 25057/11, 34739/11 a 20316/12, rozsudek ze dne 19. července 2016, § 83). Jedním z pozitivních závazků je i povinnost zakotvit mechanismy umožňující přimět domnělého rodiče k podstoupení genetického testu (A. M. M. proti Rumunsku, č. 2151/10, rozsudek ze dne 14. února 2012, § 61).

Zájem domnělého potomka na zjištění jeho biologického původu musí být nicméně vyvažován se základními právy třetích osob, jako v tomto případě stěžovatele. Byť nelze vyloučit, že zájem na ochraně práv třetích osob může vylučovat jejich povinnost podrobit se lékařskému zákroku (Mikulić proti Chorvatsku, č. 53176/99, rozsudek ze dne 7. února 2002, § 64), pouhý nesouhlas s lékařským zákrokem není bez dalšího s to zprostit je soudem uložené povinnosti podstoupit test DNA (Pascaud proti Francii, cit. výše, § 63 až 69). Testy DNA jsou Soudem považovány za vhodnou a přesnou vědeckou metodu určení otcovství, jejíž důkazní hodnota převažuje nad jinými důkazy prokazujícími nebo popírajícími otcovství (Tsvetelin Petkov proti Bulharsku, č. 2641/06, rozsudek ze dne 15. července 2014).

K projednávané věci Soud poznamenal, že uložení povinnosti podrobit se testu DNA bylo zásahem do stěžovatelova práva na soukromý život. Ve vztahu ke kritériu legality Soud shledal, že námitky stěžovatele týkající se nedostatečné předvídatelnosti právní úpravy byly úzce spjaté s přiměřeností zásahu, a bude se jimi tedy zabývat později. Učinil přitom dílčí závěr, že právní úprava byla ‚v souladu se zákonem'.

Ve vztahu ke kritériu legitimity Soud uvedl, že k zásahu do práv stěžovatele došlo v zájmu ochrany práv a svobod jiných, v tomto případě domnělé dcery X.

Ve vztahu ke kritériu přiměřenosti se Soud předně neztotožnil s námitkou stěžovatele, že vnitrostátní právní úprava byla v rozporu se zásadou rovnosti zbraní s ohledem na okamžik uložení povinnosti podstoupit testování a váhu tohoto důkazu v řízení. Soud zdůraznil, že stěžovatel se testu DNA podrobil až poté, co se věcí zabývaly dvě ústavní instance, které pečlivě vyvažovaly zájmy stěžovatele a zájmy jeho domnělé dcery. Porušení zásady rovnosti zbraní nelze dle Soudu shledat ani v tom, že pozitivnímu testu DNA byla v řízení před vnitrostátními soudy přisouzena obzvlášť velká váha. Stěžovatel měl totiž možnost účastnit se soudního řízení a předkládat vlastní důkazy. V této souvislosti Soud podotkl, že stěžovatel možnost osobně se účastnit řízení a klást otázky svědkům otázky nevyužil, a namísto toho se rozhodl se nechat zastoupit právním zástupcem (*a contrario* Tsvetelin Petkov proti Bulharsku, cit. výše, § 12).

Soud se dále neztotožnil ani s námitkami stěžovatele stran nepředvídatelnosti vnitrostátní právní úpravy co do důsledků nepodrobení se povinnosti podstoupit genetický test a dále stran absence vyvažování práv domnělého otce a domnělé dcery a nevytvoření prostoru pro zohlednění konkrétních okolností případu. Vnitrostátní soudy totiž přihlédly k nesouhlasu stěžovatele

s provedením testu DNA. Poté, co občanskoprávní soud shledal, že jeho námitky nebyly bezdůvodné či svévolné, předložil je k plnému přezkumu soudům s ústavněprávní jurisdikcí, které pak na dvou stupních vzaly při rozhodování v potaz konkrétní okolnosti případu, jakož i judikaturu Soudu. Podle Soudu tedy příkaz podstoupit genetické testování neměl v případě stěžovatele bezpodmínečný charakter. K námitce týkající se nepředvídatelnosti důsledků odmítnutí testování Soud dodal, že stěžovatel se testu podrobil krátce po vydání příkazu a nenamítal, že by nebyl dodržen zákonný postup či že by byl vystaven použití nepřiměřené síly. Nelze jej tak stran této námitky považovat za oběť nepředvídatelných důsledků.

Soud dospěl k závěru, že nařízení genetického testu otcovství stěžovateli ze strany vnitrostátních soudů v řízení, ve kterém měl stěžovatel možnost hájit svá práva prostřednictvím právního zástupce dle vlastního výběru, bylo v souladu s požadavky vyplývajícími z článku 8 Úmluvy. Vnitrostátní soudy nastolily spravedlivou rovnováhu mezi zájmy X. na určení otcovství a zájmem stěžovatele nepodstoupit testy DNA. K porušení stěžovatelova práva na respektování jeho soukromého života tudíž nedošlo.

Rodinné právo

Rozsudek ze dne 5. března 2019 ve věci č. 38201/16 – *Bogonosovy proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že automatickým úplným vyloučením stěžovatele ze života jeho vnučky po jejím osvojení došlo k porušení jeho práva na respektování rodinného života dle článku 8 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stížnost podali prarodiče dívky narozené v roce 2006. V roce 2018 babička dívky zemřela. Dědeček pokračoval v řízení před Soudem.

Dívka žila s matkou u prarodičů od roku 2008, v roce 2011 její matka zemřela. V témže roce byl stěžovatel ustanoven opatrovníkem vnučky, která nadále žila u prarodičů. Příbuzní dívky zahájili v roce 2013 řízení o osvojení, stěžovatel dal k osvojení souhlas a vyjádřil přání, aby se jednalo v jeho nepřítomnosti. Rozsudek okresního soudu o osvojení z listopadu 2013 nabyl v prosinci téhož roku právní moci. Od listopadu 2014 osvojitelé bránili stěžovateli v kontaktu s vnučkou. V roce 2015 bylo vyhověno žádosti stěžovatele o možnost podat odvolání proti rozsudku o osvojení, ačkoli

Z

uplynula zákonná lhůta, jelikož mu osvojitelé neumožňovali kontakt s vnučkou. V květnu 2015 městský soud potvrdil rozsudek okresního soudu z listopadu 2013. Uvedl, že stěžovatel neměl proti osvojení námitky a požádal o jednání v nepřítomnosti. Dále uvedl, že příbuzní mají právo na styk s dítětem po osvojení a mohou se dožadovat styku určeného soudem dle zákona o rodině. Stěžovatel takové řízení proti osvojitelům zahájil. V prosinci 2015 okresní soud řízení zastavil s tím, že rozsudek o osvojení z listopadu 2013 neobsahuje žádnou informaci o pokračování rodinného vztahu mezi stěžovatelem a jeho vnučkou po osvojení, a stěžovatel tak nemá právo žádat o určení styku. Městský soud rozhodnutí potvrdil.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že mu nebylo umožněno udržovat kontakt s vnučkou po jejím osvojení, a došlo tak k porušení jeho práva na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Soud v prvé řadě poznamenal, že rodinný život dle článku 8 Úmluvy existuje mezi prarodiči a vnoučaty za předpokladu dostatečně blízkých rodinných vazeb mezi nimi. Soužití není nutné, postačují časté kontakty, nicméně vztahy mezi dítětem a jeho prarodiči, se kterými po určitou dobu žilo, zpravidla zakládají rodinný život (Krškić proti Chorvatsku, č. 10140/13, rozhodnutí ze dne 25. listopadu 2014, § 108). V projednávané věci se stěžovatel podílel na péči o vnučku po dobu pěti let od května 2008, kdy se k němu ve věku jednoho roku a osmi měsíců spolu se svou matkou nastěhovala, a po smrti její matky v dubnu 2001 až do července 2013, kdy se dívka odstěhovala k osvojitelům. V období od května 2011 do prosince 2013 byl dívčiným opatrovníkem. Uvedené postačuje k závěru, že mezi nimi existoval rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Soud dále uvedl, že vztahy mezi prarodiči a vnoučaty jsou z povahy věci pod nižším stupněm ochrany než vztahy mezi rodiči a dětmi. Právo na respektování rodinného života prarodičů zejména obsahuje právo na běžné kontakty mezi nimi, které se většinou dějí

se souhlasem osoby, která je nositelem rodičovské odpovědnosti (Mitovi proti Makedonii, č. 53565/13, rozsudek ze dne 16. dubna 2015, § 58). Soud však bere v úvahu, že osvojením končí právní vztah mezi dítětem a jeho biologickou rodinou, a tudíž závazek státu umožnit zachování rodinného pouta se nutně mění. V případě stěžovatele nebyla otázka styku s vnučkou po osvojení předmětem přezkumu soudů v průběhu řízení o osvojení.

Vláda uznala, že došlo k zásahu do práva stěžovatele na rodinný život. Soud tedy dále posuzoval, zda byl zásah zákonný. Dle vnitrostátního zákona osvojené děti ztrácí osobní nepeněžitá a peněžitá práva a jsou osvobozeny od povinnosti vůči svým příbuzným. Pokud na žádost prarodičů soud rozhodující o osvojení dítěte rozhodne v zájmu dítěte o zachování práv a závazků ve vztahu k dítěti, prarodiče mohou požádat o styk s dítětem. V daném případě stěžovatel nepožádal okresní soud rozhodující o osvojení o možnost kontaktu s vnučkou po osvojení, a ve výroku rozsudku tak styk nebyl řešen, což vedlo ke ztrátě právních vazeb mezi nimi a stěžovatel nemohl žádat o určení styku, jelikož rozsudek o osvojení nabyl právní moci v prosinci 2013. Stěžovatel namítal, že jeho opomenutí žádat o zachování právních vazeb s vnučkou u soudu rozhodujícího o osvojení bylo způsobeno chybou soudu, který ho nezapojil do řízení o osvojení. Soud nicméně uvedl, že vnitrostátní právo nevyžadovalo povinnou přítomnost stěžovatele jako opatrovníka vnučky na jednání. Tato otázka byla na uvážení soudu. Nadto stěžovatel věděl, že řízení o osvojení probíhá, jelikož požádal o jednání ve své nepřítomnosti. Nic tak nenasvědčuje tomu, že by stěžovateli bylo bráněno v podání žádosti o styk po osvojení nebo že by rozsudek o osvojení byl nezákonný.

Stěžovatel zahájil dvě řízení o určení styku s vnučkou až poté, co mu bylo zřejmé, že osvojením byly trvale přerušeny rodinné vazby, a poté, co se zhoršil jeho vztah s osvojiteli. V prvním řízení uspěl s žádostí o možnost podat odvolání proti rozsudku o osvojení navzdory uplynutí zákonné lhůty a brojil proti ztrátě kontaktu s vnučkou po osvojení. Městský soud odvolání zamítl, aniž by se k otázce opodstatněnosti styku vyslovil s tím, že stěžovatel má možnost podat žádost o určení styku podle zákona o rodině. Řízení proti adoptivním rodičům o určení styku podle zákona o rodině však bylo zastaveno z toho důvodu, že rozsudek o osvojení neobsahoval výrok o pokračujících rodinných vazbách dědečka s vnučkou po osvojení, a stěžovatel tudíž neměl právo žádat o určení styku. Vznikla proto otázka, zda použití vnitrostátního zákona upravujícího kontakty po osvojení mezi osvojeným dítětem a jeho příbuznými byla dostatečně jasná a předvídatelná, jelikož výslovně nestanovila, že práva příbuzných osvojeného dítěte přechází na osvojitele, pokud příbuzní nepodali v průběhu řízení o osvojení žádost o pokračování příbuzenského vztahu včetně kontaktu. Soud nicméně předpokládal, že uvedené bylo součástí příslušných ustanovení zákona, jelikož stěžovatel podal žádost o obnovení lhůty pro podání odvolání proti rozsudku o osvojení a bylo na městském soudu, aby přezkoumal, zda je kontakt s vnučkou po osvojení v jejím zájmu. Namísto toho městský soud potvrdil rozsudek okresního soudu a nechal stěžovatele v naději, že o určení styku může požádat po osvojení. Ve skutečnosti však takový prostředek k dispozici nebyl, jelikož, jak oba soudy v příslušném řízení shledaly, v případě absence rozhodnutí o pokračování kontaktu v rozsudku o osvojení nebylo možné podat žádost o určení styku.

Uvedeným způsobem použití vnitrostátního zákona městským soudem ve znovuotevřeném řízení o osvojení byl stěžovatel automaticky zcela vyloučen ze života své vnučky po jejím osvojení navzdory tomu, že otázka styku po osvojení byla před městským soudem otevřena.

S ohledem na výše uvedené a předpoklad dostatečné jasnosti vnitrostátního zákona upravujícího kontakt dítěte s příbuznými po osvojení vedlo opomenutí městského soudu zabývat se věcnou stránkou kontaktu stěžovatele s vnučkou po osvojení k nerespektování práva stěžovatele na rodinný život. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

Ochrana osobnosti na Internetu

Rozsudek ze dne 19. března 2019 ve věci č. 43624/14 – *Høiness proti Norsku*

Senát druhé sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že nedošlo k porušení práva stěžovatelky na respektování soukromého života chráněného článkem 8 Úmluvy a že vnitrostátní soudy jednaly v rámci svého prostoru pro uvážení, když rozhodly v její neprospěch ohledně nevhodných komentářů o ní zve-

řejněných na diskusním fóru při zpravodajském portálu a následně jí uložily uhradit zpravodajskému portálu značné náklady řízení.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelka je v Norsku veřejně známou osobností. V průběhu roku 2010 internetový zpravodajský portál Hegnar Online publikoval články o vztahu stěžovatelky s bohatou vdovou, po které měla stěžovatelka zdědit majetek. Tyto články obsahovaly náznaky, že ji stěžovatelka emočně a finančně vykořisťovala. Na fóru, které mělo odlišnou webovou adresu, ale ke kterému existoval přístup z tohoto zpravodajského portálu, mohli uživatelé diskutovat. Předmětné diskusní fórum bylo tvořeno pouze online uživateli a neobsahovalo redakční obsah. K případu stěžovatelky se na fóru v průběhu několika dnů objevilo několik nevhodných komentářů od anonymních uživatelů. Stěžovatelka tyto komentáře považovala za ponižující sexuální obtěžování. Po zaslání e-mailu jejím advokátem editorům webu došlo k jejich odstranění. Na fóru byl nicméně zveřejněn další nevhodný anonymní komentář. Tisková komise pro stížnosti, na kterou se stěžovatelka obrátila, následně posuzovala tyto komentáře jako celek a vyhodnotila, že nebyly v souladu s etickým kodexem novinářů a že je editoři měli okamžitě smazat.

Stěžovatelka poté zahájila řízení na ochranu osobnosti, jelikož měla za to, že její čest byla těmito komentáři dotčena, za což se domáhala náhrady nemajetkové újmy. Na podporu svých tvrzení odkazovala na závěry tiskové komise. Soud prvního stupně však po celkovém posouzení neshledal, že by uvedené komentáře dosáhly úrovně pomluvy, a nařídil stěžovatelce uhradit protistraně náklady řízení ve výši téměř 25 tis. eur. Odvolací soud dospěl ke stejnému závěru a uložil stěžovatelce uhradit protistraně navíc náklady řízení před odvolacím soudem ve výši 20 tis. eur. Nejvyšší soud následně tyto závěry potvrdil, když dovolání stěžovatelky odmítl.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že jednáním vnitrostátních orgánů, které nedostatečně chránily její právo na respektování soukromého života a které od ní požadovaly zaplacení nákladů soudního řízení v daném rozsahu, došlo k porušení jejích práv zaručených článkem 8 Úmluvy.

Soud nejprve uvedl, že pojem soukromý život ve smyslu článku 8 Úmluvy je široký a zahrnuje řadu aspektů vztahujících se k osobní identitě, jako je jméno nebo vyobrazení osoby, jakož i psychickou a fyzickou integritu osoby (Von Hannover proti Německu, č. 59320/00, rozsudek ze dne 24. června 2004, § 50). Soud také již rozhodl, že právo na ochranu pověsti osoby je zahrnuto v článku 8 jako součást práva na respektování soukromého života (Bédat proti Švýcarsku, č. 56925/08, rozsudek ze dne 29. března 2016, § 72). Soud dále připomněl, že útok na čest a pověst osoby musí dosáhnout určitého stupně závažnosti a musí být proveden způsobem, který způsobí zásah do výkonu práva na respektování soukromého života (Delfi AS proti Estonsku, č. 64569/09, rozsudek ze dne 16. června 2015, § 137).

V projednávané věci Soud za předmět sporu označil tvrzený nedostatek ochrany soukromého života stěžovatelky, kterého se měly dopustit vnitrostátní soudy. Připomněl, že vedle negativních závazků státu existují i pozitivní závazky, které jsou vlastní účinnému respektování soukromého nebo rodinného života. Pro posouzení soupeřících zájmů na poli článků 8 a 10 Úmluvy Soud stanovil obecné zásady, které shrnul ve věci Delfi AS proti Estonsku (cit. výše, § 139). Uvedl, že obě ustanovení Úmluvy mají rovný význam a prostor pro uvážení státu u obou článků by v zásadě měl být stejný. Pokud při poměřování těchto práv vnitrostátní soudy vyjdou z kritérií vyplývajících z judikatury Soudu, přistoupí Soud k nahrazení jejich závěrů závěrem vlastním pouze tehdy, existují-li pro to silné důvody. Jinými slovy, při nastolování rovnováhy mezi soupeřícími zájmy mají vnitrostátní orgány široký prostor pro vlastní uvážení.

Za specifické aspekty svobody projevu, které jsou relevantní při konkrétním posouzení namítaného zásahu, Soud označil: kontext komentářů; opatření použitá společností provozující diskusní fórum, kterými by zabránila nebo odstranila hanlivé komentáře; odpovědnost skutečných autorů komentářů jako alternativu pro odpovědnost zprostředkovatele; a nakonec důsledky vnitrostátního řízení pro danou společnost (Delfi AS proti Estonsku, cit výše, § 142–143).

Otázkou v daném případě bylo, zda stát nalezl spravedlivou rovnováhu mezi právem na soukromý život stěžovatelky podle článku 8 Úmluvy a právem na svobodu projevu internetového zpravodajského portálu a jeho uživatelů podle článku 10 Úmluvy. Soud poukázal na to, že předmětné komentáře soud prvního stupně za pomluvu ve smyslu trestního zákona neoznačil, zatímco

odvolací soud nepovažoval za nutné se zabývat otázkou, zda komentáře představovaly pomluvu. Soud také konstatoval, že není nezbytné tak důkladně posuzovat povahu napadených komentářů, jelikož ty v žádném případě nedosáhly úrovně nenávistných projevů (*hate speech*) nebo podněcování k násilí. Ve vztahu k možnostem stěžovatelky uplatňovat svá práva proti anonymním jednotlivcům Soud neshledal důvod rozporovat její tvrzení, že by čelila značným překážkám.

Ke kontextu, ve kterém komentáře zazněly, Soud uvedl, že i když byl Hegnar Online velký, komerčně řízený zpravodajský portál a diskusní fórum bylo populární, nejevilo se mu, že by fórum bylo zvláště propojeno se zprávami na portálu, a tedy že by mohlo být považováno za pokračování redakčních článků. K opatřením uskutečněným Hegnar Online Soud potvrdil, že byl zaveden systém moderátorů, kteří sledovali obsah, byť odvolací soud podotkl, že moderátoři nemuseli být schopni řadu protiprávních komentářů odhalit sami. Podotkl dále, že čtenáři mohli kliknout na upozorňující tlačítko a že správci portálu reagovali i na upozornění uskutečněná jinými způsoby, například e-mailem. První dva nevhodné komentáře byly smazány třináct minut po nahlášení a třetí byl odstraněn z vlastní iniciativy moderátora. Odvolací soud při celkovém hodnocení uplatněných opatření uvedl, že společnost provozující zpravodajský portál a její editor jednali přiměřeně.

Předtím, než případ stěžovatelky odmítl nejvyšší soud, byla věc meritorně posuzována na dvou stupních soudní soustavy, přičemž byly přezkoumány relevantní aspekty případu a vnitrostátní soudy vzaly v úvahu zásady definované Soudem ve věci Delfi AS proti Estonsku (cit. výše, § 139). Soud proto nespatřoval důvod pro nahrazení tohoto posouzení svým vlastním a rozhodl, že vnitrostátní soudy jednaly v rámci prostoru pro uvážení ve snaze dosáhnout rovnováhy mezi právy stěžovatelky vyplývajícími z článku 8 a právy zpravodajského webu a jeho uživatelů chráněnými článkem 10 Úmluvy.

Ve vztahu k nákladům soudního řízení Soud nejprve uvedl, že ty nezahrnovaly odměnu za úspěch nebo podobné poplatky. Případ byl projednán na dvou stupních a obě soudní instance náležitě přezkoumaly a značně snížily výši požadovaných nákladů soudního řízen. Podle vnitrostátních soud nebyl důvod se odchýlit od pravidla, že úspěšná strana sporu má nárok na náhradu svých nákladů a poplatků. Soud připustil, že stěžovatelce bylo uloženo uhradit značnou částku, současně však vzhledem k předmětu sporu a povaze žaloby neviděl důvod zpochybnit posouzení vnitrostátního soudu o uložení nákladů soudního řízení, když odvolací soud shledal, že ani posouzení ‚životní úrovně účastníků řízení' a ‚poměrů sil mezi účastníky řízení' neodůvodňovalo, aby vítězné straně sporu nebyly náklady přiznány.

Z

Soud proto neshledal porušení článku 8 Úmluvy, jelikož vnitrostátní soudy dostatečně chránily práva stěžovatelky vyplývající z tohoto ustanovení.

Obchodní právo

Rozsudek ze dne 5. března 2019 ve věci č. 78612/12 – *Přibil proti České republice*

Výbor první sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť vnitrostátní právní řád poskytoval stěžovateli účinné prostředky, kterými se mohl u soudu bránit proti exekučnímu příkazu postihujícímu jeho podíl v obchodní společnosti. Dále Soud konstatoval, že ohledně namítaného porušení práva na pokojné užívání majetku ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1 stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní prostředky nápravy, jimiž se mohl proti státu či dotyčnému exekutorovi domáhat náhrady škody.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel byl od roku 2001 vlastníkem podílu ve společnosti s ručením omezeným v hodnotě přesahující 11 mil. Kč. V roce 2010 podala tato společnost návrh na vyloučení stěžovatele, následovaný návrhem na vydání předběžného opatření, jimiž by bylo stěžovateli zakázáno nakládání s dokumenty společnosti bez předchozího souhlasu jejích jednatelů. Vnitrostátní soudy návrh na vydání předběžného opatření akceptovaly, přičemž k jeho vymožení nařídily exekuci. Stěžovatel následně nereagoval na příkaz pověřeného exekutora k uhrazení nákladů exekuce ve výši cca 15 tis. Kč, a ten tak za účelem jejich vymožení přikázal provedení exekuce zajištěním celého stěžovatelova podílu ve společnosti.

Přestože byl exekuční příkaz zrušen a exekuce zastavena, došlo v mezidobí ze zákona k přechodu stěžovatelova podílu na společnost, která jej následně rozdělila mezi ostatní společníky. Zároveň došlo i k přeměně právní formy společnosti. Následkem této změny stěžovatel pozbyl titul k obnovení své účasti ve společnosti i po zastavení exekuce. Proti realizaci těchto změn stěžovatel brojil návrhy na příslušná předběžná opatření, kterým však soudy nevyhověly. Následnou ústavní stížnost stěžovatele proti výše popsanému exekučnímu příkazu Ústavní soud odmítl pro zjevnou neopod-

statněnost s tím, že zastavením exekuce všechny účinky příkazu zanikly. *Obiter dictum* Ústavní soud nicméně konstatoval, že postup příslušného exekutora byl zcela nepřiměřený.

V rámci mimosoudního vyrovnání bylo stěžovateli v květnu 2011 společností vyplaceno cca 8,5 mil. Kč. Svůj nárok na doplacení dalších cca 1,9 mil. Kč vzal stěžovatel v únoru 2013 zpět.

Stěžovatelem vznesená žádost o odškodnění za ušlý zisk ve výši 39,5 mil. Kč podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, byla Ministerstvem spravedlnosti v říjnu 2014 zamítnuta. Stěžovatelem zahájené řízení o náhradě škody vůči Ministerstvu spravedlnosti v době rozhodnutí Soudu stále probíhalo.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Stěžovatel poukazoval na porušení svého práva na spravedlivý proces chráněného článkem 6 Úmluvy v důsledku skutečnosti, že se proti příslušnému exekučnímu příkazu nemohl bránit u soudu. Dále poukázal na porušení svého práva zaručeného článkem 1 Protokolu č. 1, jelikož byl postupem soudního exekutora zbaven svého podílu v obchodní společnosti.

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 1 PROTOKOLU Č. 1

Soud předně shledal, že v souvislosti s porušením práv obsažených v článku 1 Protokolu č. 1 formuloval stěžovatel dvě námitky. První týkající se samotné ztráty podílu ve společnosti a druhou ohledně neúspěšně uplatněného nároku, který vznesl vůči vedení společnosti v reakci na tuto ztrátu. Soud nicméně mezi těmito námitkami neshledal po obsahové stránce žádný relevantní rozdíl.

Soud uvedl, že jakmile stěžovatel ztratil svůj podíl ve společnosti, stala se z pohledu článku 1 Protokolu č. 1 relevantní existence možnosti domáhat se odškodnění za vzniklou ztrátu. K dosažení odškodnění dle Soudu stěžovatel měl k dispozici prostředky, kterými se mohl vůči státu, potažmo pověřenému exekutorovi domáhat náhrady jak údajně vzniklé majetkové škody, tak i nemajetkové újmy. Navíc, z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že žaloba dle zákona č. 82/1998 Sb. je v případě nezákonné či nepřiměřené exekuce účinným a adekvátním prostředkem nápravy.

Ohledně námitky stěžovatele, že tyto kompenzační prostředky nebyly v jeho věci účinné, jelikož bylo obtížné určit rozsah škody vyplývající ze ztráty podílu ve společnosti, Soud uznal, že vlastnický podíl v obchodní společnosti má komplikovanou strukturu. Zároveň však

konstatoval, že podíl lze vyjádřit v penězích a výši škody způsobené jeho ztrátou přesně vyčíslit. Pokud by se jednalo o škodu, jejíž výše by přesahovala částku, kterou stěžovatel obdržel v rámci majetkového vypořádání se společností, mohl se stěžovatel rozdílu mezi těmito částkami domáhat v soudním řízení o náhradu škody. Stěžovatel ostatně zahájil řízení o náhradu ušlého zisku proti státu, které dosud neskončilo.

Vzhledem k těmto úvahám Soud dospěl k závěru, že český právní řád poskytl stěžovateli účinnou možnost uplatnění jeho nároků vůči státu i soudnímu exekutorovi, kterou však stěžovatel nevyužil. Námitku porušení článku 1 Protokolu č. 1 proto Soud odmítl pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.

B. K TVRZENÉMU PORUČENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Soud úvodem konstatoval, že ač se otázkou procesní ochrany majetkových práv často zabývá na poli článku 1 Protokolu č. 1 (např. Forminster Enterprises Limited proti České republice, č. 38238/04, rozsudek ze dne 9. října 2008, § 59), existují procesní aspekty, které je namístě posoudit z pohledu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Je tomu tak i v projednávané věci ohledně námitky stěžovatele týkající se možnosti soudního přezkumu exekučního příkazu postihujícího jeho majetek.

Soud úvodem připomněl, že stát je povinen organizačně zajistit účinné vymáhání rozhodnutí orgánů veřejné moci. Následně uznal, že exekuční příkaz nebylo možné před vnitrostátním soudem napadnout skrze řádný opravný prostředek. Zdůraznil však, že procesní úkony pověřeného exekutora, exekuční příkaz nevyjímaje, podléhají soudní kontrole. Pokud stěžovatel považoval exekuční příkaz za nepřiměřený, měl možnost podat k soudu návrh na zastavení exekuce. Exekuční příkaz jako takový stěžovatel navíc mohl napadnout přímo u Ústavního soudu, byť jeho přezkum je omezen na otázky ústavnosti.

Vzhledem k těmto skutečnostem Soud dospěl k závěru, že exekuční příkaz není v rámci českého právního řádu vyloučen ze soudního přezkumu. Stěžovatelovu námitku proto odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

Svoboda projevu

Rozsudek ze dne 15. ledna 2019 ve věcech č. 69714/16 a 71685/16 – *Mătăsaru proti Moldavsku*

Výbor druhé sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že uložení byť podmíněného trestu odnětí svobody za výtržnictví, kterého se stěžovatel údajně dopustil, když obscénním způsobem protestoval před budovou nejvyššího státního zastupitelství, nebylo s ohledem na povahu a závažnost takové sankce v demokratické společnosti nezbytné, a proto došlo k porušení práva stěžovatele na svobodu projevu dle článku 10 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

V lednu 2013 stěžovatel, jako už mnohokrát dříve, osamoceně demonstroval před budovou nejvyššího státního zastupitelství. Smyslem protestu bylo upozornit veřejnost na problém korupce a politický vliv na činnost státního zastupitelství. Stěžovatel umístil na schody budovy dvě dřevěné sochy. První z nich měla podobu mužského pohlavního orgánu, na jehož vrcholu byla připevněna fotografie vysoce postaveného politika. Druhá socha vyobrazovala ženský pohlavní orgán, na kterém byly umístěny fotografie několika státních zástupců. Po uplynutí asi jedné hodiny byly sochy policisty odstraněny a stěžovatel byl převezen na policejní stanici. Následně byl obviněn ze spáchání trestného činu výtržnictví. Trestní řízení bylo vedeno oddělením státního zastupitelství, jehož vedoucí byl vyobrazen na jedné ze soch. Stěžovatel byl uznán vinným, za což mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání dvou let podmínečně odložený na zkušební dobu tří let. Soud prvního stupně zhodnotil stěžovatelovo jednání jako nemorální, jelikož obscénní sochy vystavil na veřejně přístupném místě, kde je mohl kdokoliv spatřit, a to včetně dětí. Přirovnání veřejných činitelů k pohlavním orgánům měl dále soud za hranicí kritiky, jež je v demokratické společnosti přípustná, a proto se na tuto formu projevu nevztahuje ochrana dle článku 10 Úmluvy. S opravnými prostředky stěžovatel neuspěl.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že popsanými okolnostmi došlo k porušení jeho práva na svobodu projevu zaručeného v článku 10 Úmluvy a práva pokojně se shromažďovat ve smyslu článku 11 Úmluvy. Dle Soudu bylo namístě stížnost posoudit pod úhlem článku 10 Úmluvy.

Soud nejprve zdůraznil, že svoboda projevu zaručená v článku 10 Úmluvy představuje jeden ze základů demokratické společnosti. Za splnění podmínek druhého odstavce se dané ustanovení nevztahuje jen na ‚informace' a ‚myšlenky', které jsou přijímány příznivě nebo považovány za neurážlivé, nýbrž i na projevy, jež urážejí, šokují či jsou jinak znepokojivé, neboť takové jsou požadavky pluralismu, tolerance a otevřenosti, bez nichž by nebylo demokratické společnosti. Soud dále připomněl, že názory mohou být vyjádřeny také skrze jednání (Mural Vural proti Turecku, č. 9540/07, rozsudek ze dne 21. října 2014, § 54–56, kde považoval za formu politického projevu polití sochy Atatürka barvou, či Maria Alekhina a ostatní proti Rusku, č. 38004/12, rozsudek ze dne 17. července 2018, v němž za politický a umělecký projev uznal pobuřující vystoupení punkové kapely Pussy Riot v moskevském chrámu Krista spasitele s písní ‚Bohorodičko, vyžeň Putina').

Účastníci řízení uznali, že odsouzením stěžovatele došlo k zásahu do jeho práva na poli článku 10 Úmluvy. Takový zásah bude v rozporu s Úmluvou, ledaže by k němu došlo na základě zákona, sledoval jeden z legitimních cílů vyjádřených ve druhém odstavci a byl k dosažení tohoto cíle v demokratické společnosti nezbytný.

Soud se nejdříve zaobíral otázkou, zda byl zásah stanoven zákonem. Stěžovatel připustil, že zákonným podkladem byl § 287 trestního zákoníku popisující skutkovou podstatu trestného činu výtržnictví. Sám se nicméně domníval, že jeho případ měl být zkoumán z pohledu obdobné skutkové podstaty přestupku, neboť jeho jednání nedosahovalo potřebné míry společenské

nebezpečnosti, aby mohlo být kvalifikováno jako trestný čin.

Dle Soudu se vnitrostátní soudy skutečně dostatečně nevypořádaly s tím, proč bylo namístě upřednostnit trestní represi před mírnějším správním trestáním. Na každý pád nepovažoval ve světle dalších podstatných závěrů za potřebné se otázkou zákonnosti zásahu podrobněji zabývat.

O tom, že zásah sledoval legitimní cíl v podobě ochrany pověsti jiných, naopak Soud neměl žádné pochybnosti. Přistoupil proto ke klíčovému posouzení nezbytnosti zásahu. Ta vyžaduje, aby zásah odpovídal ‚naléhavé společenské potřebě', aby byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli a aby důvody předložené státními orgány byly dostatečné a relevantní. V této souvislosti státní orgány disponují určitým prostorem pro uvážení, který však není neomezený a jehož využití podléhá dohledu ze strany Soudu.

Soud se neztotožnil se závěrem vnitrostátních soudů, podle nichž se na stěžovatelovo jednání nevztahovala ochrana článku 10 Úmluvy. Vnitrostátním soudům dále vytkl, že stěžovateli uložily přísný trest, aniž by vážily protichůdné zájmy, které proti sobě v dané věci stály s cílem nastolit spravedlivou rovnováhu mezi nimi. Okolnosti věci pak podle Soudu v žádném případě nemohly ospravedlnit uložení trestu odnětí svobody. Takové rozhodnutí nejenže mělo negativní dopady na stěžovatele, ale mohlo jím také dojít k odrazení dalších osob od výkonu svobody projevu v budoucnu. Skutečnost, že výkon trestu byl podmínečně odložen, podle Soudu na uvedených závěrech nic nemění (Cumpănă a Mazăre proti Rumunsku, č. 33348/96, rozsudek velkého senátu ze dne 17. prosince 2004, § 116).

Závěrem Soud shrnul, že zásah do stěžovatelova práva na svobodu projevu sice mohl být v zájmu vyvážení určitých protichůdných zájmů ospravedlnitelný, uložená trestní sankce však byla svou povahou i závažností vůči sledovaným cílům zjevně nepřiměřená. Omezení stěžovatelova práva na svobodu projevu tudíž nebylo v demokratické společnosti nezbytné a k porušení článku 10 Úmluvy došlo.

Spravedlivý proces

Rozsudek ze dne 24. ledna 2019 ve věci č. 76577/13 – *Knox proti Itálii*

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že nezajištěním přístupu k obhájci a odpovídajících služeb tlumočníka při výslechu stěžovatelky v postavení obviněné, při kterém byla navíc vystavena značnému psychickému tlaku, došlo k porušení čl. 6 odst. 1 písm. c) a e) Úmluvy a nevyšetřením okolností, za

Z

nichž byl sporný výslech proveden, i k porušení procesní složky článku 3 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelka je občankou Spojených států amerických. V Itálii pobývala za účelem studia, k jehož financování si našla práci v baru vedeném D. L. Dne 2. listopadu 2007 byla její spolubydlící, britská studentka M. K., nalezena ve svém pokoji zardoušená se známkami sexuálního násilí. Policie stěžovatelku vyslechla mimo jiné dvakrát v noci na 6. listopadu 2007. Když při prvním výslechu konaném po půlnoci uvedla, že D. L. měl poměr s M. K. a že si zmateně vzpomíná, že ji zabil, byl povolán státní zástupce a nad ránem uskutečněn další výslech. Stěžovatelka při výsleších neměla obhájce a tlumočení zajišťovala policistka A. D. Poté státní zástupce nařídil zatčení stěžovatelky, jejího přítele a D. L. a obvinil je ze sexuálního násilí a vraždy. O hodinu později stěžovatelka ve své mateřštině pro policii sepsala svoji verzi událostí a zpochybnila svou noční výpověď, jelikož se tehdy nacházela ve stavu silného zmatení. Podobně se vyjádřila o dva dny později před soudem, který rozhodoval o její vazbě, a o další den později v písemných vyjádřeních pro své obhájce, jakož i při dalších příležitostech v průběhu trestního řízení. Jelikož D. L. poskytl alibi, byl po dvou týdnech propuštěn z vazby.

Stěžovatelka byla porotním soudem v prosinci 2009 odsouzena spolu s R. S. za napomáhání sexuálnímu násilí a vraždě a sama za křivé obvinění, které pronesla na adresu D. L., ačkoli věděla, že je nevinný. Při hlavním líčení policistka A. D. uvedla, že během sporného výslechu se snažila navázat se stěžovatelkou lidské pouto, vyprávěla jí příběhy ze života a hrála také úlohu ‚zprostředkovatelky' s cílem zachytit a tlumočit její potřeby (později nicméně připustila, že tak jednat neměla, byť se snažila pomoci člověku v nesnázích). Vedle toho popřela, že by stěžovatelka byla vystavena špatnému zacházení. Stěžovatelka naopak zacházení při výslechu popisovala jako agresivní a zraňující a uvedla, že ji policisté donutili uvést jméno pachatele za pomoci pohlavků. (Stěžovatelka následně čelila obžalobě také pro křivé obvinění vyslýchajících policistů, avšak tohoto obvinění byla v lednu 2016 zproštěna s tím, že jméno D. L. uvedla pod

vlivem silného psychického tlaku ze strany vyšetřovatelů, aby tak ukončila protiprávní zacházení, jemuž byla jako vyšetřovaná osoba vystavena.) Podle porotního soudu stěžovatelka D. L. obvinila, aby odvedla pozornost vyšetřovatelů od vlastní odpovědnosti a odpovědnosti svého přítele.

Odvolací soud v říjnu 2011 stěžovatelku zprostil obžaloby z napomáhání sexuálnímu násilí a vraždě a potvrdil její vinu za křivé obvinění D. L. Uznal sice, že podlehla únavě a tlaku při tvrdém výslechu, ale odmítl její tvrzení, že by byla vystavena značnému psychickému tlaku a stresu a nebyla s to rozumně uvažovat a projevovat vůli.

Kasační soud v březnu 2013 zrušil zprošťující výrok, potvrdil odsuzující výrok stran křivého obvinění a posledně uvedený aspekt vrátil odvolacímu soudu jen v rozsahu existence přitěžující okolnosti, tedy zda stěžovatelka jednala tak, aby se sama vyhnula stíhání za vraždu.

Odvolací soud stěžovatelku odsoudil k trestu odnětí svobody na více než 28 let za napomáhání sexuálnímu násilí a vraždě a na tři roky za křivé obvinění s uvedenou přitěžující okolností.

Kasační soud rozsudkem ze září 2015 zprostil stěžovatelku i jejího přítele obvinění z napomáhání sexuálnímu násilí a vraždě s tím, že se vytýkané skutky nestaly. Současně konstatoval, že odsouzení stěžovatelky za křivé obvinění již nabylo právní moci.

(Kasační soud také v prosinci 2010 dospěl k závěru, že vraždy a sexuálního násilí se na R. K. dopustil její známý R. G., a odsoudil ho ve zkráceném řízení k trestu odnětí svobody v délce 16 let.)

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Stěžovatelka se v souvislosti s výslechem dne 6. listopadu 2007 a s trestním řízením, v němž byla odsouzena ke tříletému odnětí svobody pro křivé obvinění D. L., dovolávala především článků 3 a 6 odst. 1 a 3 písm. c) a e) Úmluvy.

Vláda ve vztahu k čl. 6 odst. 3 písm. c) namítala, že při podání stížnosti nebylo odsouzení stěžovatelky konečné. Je sice pravda, že podmínka vyčerpání prostředků nápravy se posuzuje zpravidla k okamžiku podání stížnosti, avšak Soud toleruje, je-li poslední úroveň vyčerpána těsně po podání stížnosti a předtím, než má rozhodnout o přijatelnosti stížnosti (Škorjanec proti Chorvatsku, č. 25536/14, rozsudek ze dne 28. března 2017, § 44). Kasační soud v každém případě potvrdil odsuzující verdikt a vrátil odvolacímu soudu k dalšímu projednání jen otázku existence přitěžující okolnosti. Námitku vlády je tudíž třeba zamítnout.

Z

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatelka poukazovala na špatné zacházení včetně dvou pohlavků, jakož i na extrémní psychický tlak, jimž byla vystavena při sporném výslechu, kdy byla nucena vypovídat, ač se nacházela ve stavu, kdy nebyla schopna rozumně uvažovat a projevovat vůli. Třebaže v tom spatřovala porušení článků 3 a 8 Úmluvy, Soud se rozhodl její námitku posoudit pouze na poli článku 3 (Bouyid proti Belgii, č. 23380/09, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2015, § 55).

Vláda namítala nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy. Podle Soudu je však ústřední otázkou, zda byla tvrzení stěžovatelky předmětem účinného vyšetřování, a proto tuto námitku spojil s meritem.

Soud ohledně zásad vyplývajících z jeho judikatury k zákazu nelidského nebo ponižujícího zacházení v rovině hmotněprávní a procesní odkázal na věc Bouyid proti Belgii (rozsudek cit. výše, § 81–90 a 114–123).

K projednávané věci Soud podotkl, že stěžovatelka nedlouho poté, co pronesla obviňující slova na adresu D. L., začala setrvale poukazovat na to, že se tehdy nacházela ve stavu šoku a extrémního zmatení. Učinila tak mimo jiné v písemném podání pro policii sepsaném několik hodin po výslechu, o dva dny později před soudem, který rozhodoval o jejím vzetí do vazby, a vyplývá to rovněž ze samotného protokolu o sporném výslechu, jakož i z jejích dalších svědeckých výpovědí i výpovědi A. D. Ostatně odvolací soud v rozsudku z října 2011 poukazoval na nepřiměřenou délku výslechů, zranitelnost stěžovatelky, psychický tlak, jemuž byla vystavena a který mohl zkreslit spontánnost její výpovědi; tomuto – slovy italského soudu – opravdovému utrpení se patrně snažila uniknout obviňujícími tvrzeními na adresu D. L. K tomu se připojuje i nevhodné chování A. D. a jednoho z policistů při sporném výslechu, jemuž vnitrostátní orgány nevěnovaly pozornost, a také stručnost protokolů o výslechu, které přesně nezachycují postup vyšetřovatelů. Podle Soudu za těchto okolností existuje hájitelné tvrzení, že stěžovatelka byla vystavena ponižujícímu zacházení v době, kdy se nacházela pod kontrolou policie, a je dosažen práh závažnosti vyžadovaný pro použitelnost článku 3 Úmluvy (Poltoratski

proti Ukrajině, č. 38812/97, rozsudek ze dne 29. dubna 2003, § 125–128).

Toto ustanovení vyžadovalo provést účinné úřední vyšetřování s cílem případně odpovědné osoby identifikovat a potrestat. Navzdory opakovaným stížnostem stěžovatelky se však napadené zacházení nestalo nikdy předmětem vyšetřování (Kaçiu a Kotorri proti Albánii, č. 33192/07 a 33194/07, rozsudek ze dne 25. června 2013, § 94). Stěžovatelka byla naopak sama trestně stíhána pro křivé obvinění úřadů ze špatného zacházení. V tomto řízení, které nemohlo naplnit požadavek účinného vyšetřování vyplývající z článku 3 Úmluvy, byla zproštěna obvinění s tím, že se nepodařilo prokázat, že by její tvrzení neodpovídala skutečnosti.

Podle Soudu tudíž došlo k porušení procesní složky článku 3 Úmluvy.

Složka hmotněprávní naproti tomu porušena nebyla, neboť Soud neměl k dispozici dostatečné poznatky, které by mu umožňovaly dospět k závěru, že stěžovatelka byla vystavena namítanému nelidskému a ponižujícímu zacházení.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 A 3 PÍSM. C) ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že řízení v její věci nebylo spravedlivé, neboť při sporných výsleších neměla obhájce.

Soud ohledně obecných zásad použitelných v této souvislosti odkázal na věci Simeonovi proti Bulharsku (č. 21980/04, rozsudek velkého senátu ze dne 12. května 2017, § 110–120), Ibrahim a ostatní proti Spojenému království (č. 50541/08 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 13. září 2016, § 249–274), Salduz proti Turecku (č. 36391/02, rozsudek velkého senátu ze dne 27. listopadu 2008, § 50–55) a Beuze proti Belgii (č. 71409/10, rozsudek velkého senátu ze dne 9. listopadu 2018, § 119–150).

a) K použitelnosti článku 6

Stěžovatelka byla v noci na 6. listopadu 2007 vyslechnuta dvakrát. Není zcela zřejmé, zda při prvním výslechu byla v postavení osoby obviněné z trestného činu v autonomním smyslu; k tomu je třeba, aby byl jednotlivec oficiálně obviněn příslušnými orgány nebo aby jejich úkony prováděné na základě podezření vůči tomuto jednotlivci měly významný vliv na jeho postavení. Při druhém výslechu však i vláda uznala, že stěžovatelka byla v postavení vyšetřované osoby; nejpozději v tom okamžiku již tedy byla obviněna ve smyslu Úmluvy.

b) K existenci naléhavých důvodů pro omezení práva na přístup k obhájci

Soud připomněl, že omezení přístupu k obhájci z naléhavých důvodů v přípravném řízení je přípustné pouze

Z

ve výjimečných případech a musí být dočasné a založené na individuálním posouzení zvláštních okolností případu. V projednávané věci se vláda jen odvolala na výklad podaný ve vnitrostátní judikatuře, podle něhož lze použít spontánní prohlášení vyšetřované osoby učiněná v nepřítomnosti obhájce, pokud sama o sobě představují trestný čin – v dané souvislosti křivé obvinění –, zatímco sporné výpovědi nebyly použitelné proti stěžovatelce ohledně trestného činu vraždy a sexuálního násilí. I kdyby toto představovalo naléhavý důvod, podle Soudu vláda neuvedla žádné výjimečné okolnosti, které by mohly odůvodnit omezení práva stěžovatelky na přístup k obhájci.

c) Ke spravedlivosti řízení jako celku

Za těchto okolností je Soud povolán otázku spravedlivosti řízení podrobit přísného přezkumu. Vláda musí přesvědčivě prokázat, že stěžovatelce navzdory omezení přístupu k obhájci v počáteční fázi byl celkově dopřán spravedlivý proces. Soud přitom hodnotí řadu faktorů stanovených jeho judikaturou.

Soud zdůraznil, že stěžovatelka byla zranitelnou osobou kvůli svému věku, nedávnému příjezdu do Itálie a neznalosti místního jazyka; že poměrně záhy svá prohlášení odvolala, a přesto byla po šesti měsících obviněna z křivého obvinění; že podle vnitrostátních soudů stěžovatelka vypovídala pod velkým psychickým tlakem; že její výpověď byla v řízení o křivém obvinění důkazem její viny; že okolnosti, za nichž byly výpovědi získány, nebyly objasněny vyšetřováním; a že ze spisu nevyplývá, že byla řádně seznámena se svými procesními právy.

Podle Soudu tedy vláda neprokázala, že omezení přístupu stěžovatelky k právní pomoci nenapravitelně nenarušilo spravedlivost trestního řízení jako celku, a proto došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 A 3 PÍSM. E) ÚMLUVY

Stěžovatelka rovněž poukazovala na to, že při sporném výslechu neměla k dispozici profesionálního a nezávislého tlumočníka a že policistka, která tlumočila, hrála

roli ‚zprostředkovatelky', když jí například předkládala své hypotézy ohledně průběhu událostí.

Soud připomněl, že čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy vyžaduje, aby obviněnému, který nerozumí jazyku řízení nebo jím nehovoří, byl bezplatně poskytnut tlumočník za účelem překladu nebo tlumočení všech procesních úkonů proti němu, u nichž je pro zajištění spravedlivého procesu třeba pochopit jejich význam nebo je učinit v jazyce soudu. Tlumočení musí obviněnému umožnit, aby pochopil vytýkané jednání a mohl se obhajovat, zejména tím, že soudu poskytne svoji verzi událostí. S ohledem na potřebu konkrétního a účinného zajištění tohoto práva musí příslušné orgány, jsou-li upozorněny na nedostatky, následně ověřit adekvátnost poskytnutého tlumočení (Vizgirda proti Slovinsku, č. 59868/08, rozsudek ze dne 28. srpna 2018, § 75–79). Navíc podobně jako pomoc obhájce musí být pomoc tlumočníka zajištěna již od stádia vyšetřování, ledaže je prokázáno, že pro omezení tohoto práva existují naléhavé důvody (Diallo proti Švédsku, č. 13205/07, rozhodnutí ze dne 5. ledna 2010, § 25). Současně čl. 6 odst. 3 písm. e) nestanoví podrobné podmínky poskytování tlumočnických služeb obviněným; tlumočník není zaměstnancem soudu ve smyslu čl. 6 odst. 1 a nepodléhá žádnému formálnímu požadavku na nezávislost či nestrannost. Jeho služby musí obviněnému poskytnout účinnou pomoc při vedení obhajoby a jeho chování nesmí ohrožovat spravedlivost řízení (Uçak proti Spojenému království, č. 44234/98, rozhodnutí ze dne 24. ledna 2002).

Ze spisu v projednávané věci vyplývá, že A. D. stěžovatelce v postavení obviněné osoby pomáhala formulovat verzi skutkového stavu, zacházela nad rámec poslání tlumočníka, usilovala o navázání lidského a emočního pouta se stěžovatelkou, ujala se role zprostředkovatelky a vůči stěžovatelce se chovala mateřsky. Ačkoli stěžovatelka na tyto problémy italské orgány upozorňovala, nebyly nikdy prošetřeny a posouzeny z hlediska jejich dopadů na spravedlivost řízení. Protokoly ze sporných výslechů se navíc o komunikaci A. D. se stěžovatelkou vůbec nezmiňují. Podle Soudu uvedené počáteční vady měly dopad na další práva, jež jsou odlišná, i když úzce spjatá s namítaným porušením, a ohrozily spravedlivost řízení jako celku (Baytar proti Turecku, č. 45440/04, rozsudek ze dne 14. října 2014, § 55). Došlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. e) Úmluvy.

Z

Zabezpečovací detence

Rozsudek ze dne 31. ledna 2019 ve věci č. 18052/11 – *Rooman proti Belgii*

Velký senát Soudu rozhodl šestnácti hlasy proti jednomu, že v období od začátku roku 2004 do srpna 2017 došlo ve vztahu ke stěžovateli v zabezpečovací detenci k porušení zákazu nelidského nebo ponižujícího zacházení dle článku 3 a požadavku zákonnosti zbavení osobní svobody dle čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy, jelikož neměl přístup k vhodné a individualizované terapeutické péči v němčině – v jediném jazyce, kterému rozuměl –, čímž byla podstatně snížena jeho naděje na zlepšení zdravotního stavu coby podmínka propuštění. V poměru čtrnácti hlasů proti třem Soud naopak seznal, že nedošlo k porušení těchto ustanovení v období po srpnu 2017, kdy v návaznosti na rozsudek senátu vláda přijala dostatečná opatření k nápravě, jichž stěžovatel bez pádných důvodů nevyužil.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel, příslušník německy hovořící belgické menšiny, byl v roce 1997 odsouzen mj. za sexuální nátlak vůči mladistvému a znásilnění nezletilého. Ve výkonu trestu odnětí svobody se dopustil dalších protiprávních jednání, včetně vyhrožování a sexuálně motivovaného obtěžování. Podle lékařské zprávy trpěl paranoidní psychózou, která vyžadovala dlouhodobou a komplexní léčbu. V lednu 2004 byl proto přemístěn do zabezpečovací detence ve specializovaném zařízení, jež se nacházelo ve francouzsky mluvícím regionu. Léčba stěžovatele od počátku narážela na jazykové překážky, třebaže účinná psychofarmakologická a psychoterapeutická péče z povahy věci vyžaduje intenzivní komunikaci lékaře a pacienta. Mezi lety 2005 až 2015 podal stěžovatel tři žádosti o propuštění, kterým nebylo vyhověno. Ředitel zařízení opakovaně připustil, že stěžovateli nebyla poskytována doporučená léčba, jelikož zařízení nemá k dispozici zaměstnance s dostatečnou znalostí

němčiny. Pro neznalost francouzštiny měl naopak stěžovatel značně omezené možnosti komunikovat s jinými osobami v zařízení. V roce 2014 stěžovatel zahájil řízení, v němž kromě propuštění žádal o přijetí opatření, která by mu zajistila účinnou a vhodnou léčbu. V říjnu 2014 vnitrostátní soud uznal, že ve vztahu ke stěžovateli došlo k nelidskému či ponižujícímu zacházení, jelikož neměl přístup k odpovídající zdravotní péči, čímž bylo v podstatě znemožněno zlepšení jeho zdravotního stavu a sníženy vyhlídky na propuštění. Proto nařídil, aby mu byl ustanoven německy mluvící psychiatr a zpřístupněna léčba běžně poskytovaná francouzsky mluvícím osobám v zabezpečovací detenci. Jeho propuštění však bylo zamítnuto z důvodu přetrvávající nebezpečnosti a vysokého rizika recidivy. Po vydání senátního rozsudku Soudu vnitrostátní soudy v červenci 2017 zkoumaly, zda trvaly okolnosti, jež dříve vedly k závěru o porušení článku 3 Úmluvy, a dospěly k závěru o opodstatněnosti pokračující detence stěžovatele. Změnily se však její podmínky, když stěžovatel měl nově k dispozici psychologickou a psychiatrickou péči v němčině. V případě potřeby měl kdykoli k dispozici také tlumočníka.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Stěžovatel namítal, že jeho držením v zabezpečovací detenci, aniž měl účinný přístup k nezbytné psychologické a psychiatrické péči, čímž byl v podstatě zbaven vyhlídek na zlepšení svého zdravotního stavu coby předpokladu propuštění, došlo k porušení zákazu nelidského nebo ponižujícího zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy a požadavku zákonnosti zbavení svobody dle čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

Rozsudkem ze dne 18. července 2017 rozhodl senát první sekce Soudu jednomyslně o porušení článku 3 Úmluvy, nikoli však čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Na žádost stěžovatele byla věc postoupena velkému senátu.

A. K PŘIJATELNOSTI

Dle přesvědčení vlády nelze stěžovatele považovat za oběť tvrzených porušení článků 3 a 5 Úmluvy, jelikož po vynesení senátního rozsudku se situace zásadně změnila v jeho prospěch. Soud připomněl, že opatření, které je z pohledu stěžovatel příznivé, jej nezbavuje postavení oběti ve smyslu článku 34 Úmluvy, ledaže by vnitrostátní orgány současně výslovně anebo co do podstaty uznaly, že došlo k porušení Úmluvy a poskytly vhodnou a dostatečnou nápravu (Gäfgen proti Německu, č. 22978/05, rozsudek velkého senátu ze dne 1. června 2010, § 115). Vnitrostátní soudy skutečně uznaly, že v období před srpnem 2017 došlo k porušení článku 3 Úmluvy, zatímco čl. 5 odst. 1 měl být porušen v době před zářím 2016. Stěžovateli se však dostalo odškodnění pouze za období mezi lety 2010 a 2014, přičemž proti prvostupňovému rozsudku bylo podáno odvolání, o němž v době projednávání věci velkým senátem nebylo rozhodnuto. Stěžovateli se proto dosud nedostalo nápravy v plném rozsahu, a tudíž si i nadále může nárokovat postavení oběti. Námitku vlády proto Soud zamítl.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

a) Obecné zásady

Článek 3 Úmluvy za všech okolností zapovídá nelidské nebo ponižující zacházení. Aby bylo dané ustanovení *ratione materiae* použitelné, musí špatné zacházení dosáhnout určitého minimálního stupně závažnosti. Zbavení osobní svobody nevyhnutelně obnáší určitý stupeň utrpení a ponížení. Dané ustanovení požaduje, aby smluvní strany zajistily, že osoby zbavené svobody budou drženy v podmínkách, které respektují lidskou důstojnost a nevystavují je útrapám a těžkostem, které by překračovaly nevyhnutelný stupeň utrpení spojený s vlastním zbavením svobody. Jelikož jsou vězněné osoby ve zranitelném postavení, státy musí zajistit ochranu jejich zdraví, a zajistit jim tedy přístup k potřebné zdravotní péči (Stanev proti Bulharsku, č. 36760/06, rozsudek velkého senátu ze dne 17. ledna 2012, § 204). Tím spíše to platí pro osoby duševně nemocné, které jsou zranitelnější než jiní vězni.

Držení nemocného jednotlivce v podmínkách, které nejsou uspokojivé z hlediska jeho zdravotního stavu, může vyvolat odpovědnost státu na poli článku 3 Úmluvy (Kuďla proti Polsku, č. 30210/96, rozsudek velkého senátu ze dne 26. října 2000, § 94). Požadavkům tohoto ustanovení nemusí být vyhověno ani tehdy, když se vězni dostane vyšetření zdravotního stavu a určení diagnózy. Nezbytné je, aby obdržel odpovídající zdravotní péči ze strany odborně způsobilých osob. Sama skutečnost, že dotyčného vyšetřil lékař, který mu stanovil určitou léčbu, nemusí postačovat k závěru, že poskytnutá péče byla vhodná. Stanovení diagnózy a poskytnutí péče musí být urychlené, přesné a příslušné orgány o ní musí činit a uchovávat písemné záznamy. Tam, kde to vyžaduje povaha diagnózy, musí být zdravotní stav jednotlivce pravidelně sledován a musí být stanovena strategie dlouhodobé léčby směřující k uzdravení, nebo přinejmenším k předcházení zhoršení zdravotního stavu. Nelze-li takovou léčbu poskytnout v příslušném zařízení, musí být osoba neprodleně převezena do

nemocnice nebo přeložena na jednotku s odpovídajícím vybavením.

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Pokud jde o situaci od počátku roku 2004 do srpna 2017, veškeré důkazy ve spisu naznačují, že stěžovateli nebyla poskytnuta terapeutická léčba, jelikož s ním zdravotnický personál nemohl účinně komunikovat. Jak psychiatři, tak soudy přitom tento nedostatek uznali. Od září 2005 jasně uváděli, že stěžovatel potřebuje dlouhodobou psychofarmakologickou a psychoterapeutickou léčbu v německém jazyce. Jazyková bariéra byla jediným faktorem omezujícím účinný přístup stěžovatele k léčbě, jež by mu za normálních okolností byla běžně dostupná. V předmětném období se stěžovatel ojediněle setkal s německy mluvícími pracovníky, nešlo ovšem o kontakt za terapeutickým účelem. Vzhledem k celkové délce zbavení osobní svobody navíc nemohly být tyto konzultace považovány za skutečnou a účinnou léčbu. Nic tak nenasvědčuje tomu, že byla stěžovateli v tomto období poskytnuta individualizovaná psychiatrická péče.

Teprve v roce 2014 po rozhodnutí soudu byla přijata na přechodnou dobu praktická opatření k nápravě. To ovšem nemění nic na tom, že opatření, která by usnadnila komunikaci mezi ním a lékaři, byla stěžovateli odpírána po řadu let. Přibližně 13 let tak strávil v zabezpečovací detenci bez reálné naděje na zlepšení svého stavu, čímž bylo podmíněno jeho propuštění. Tím byl vystaven utrpení o intenzitě přesahující útrapy nevyhnutelně spojené s odnětím svobody. V daném období proto došlo k porušení článku 3 Úmluvy.

Počátkem srpna 2017, tedy po vynesení rozsudku senátu, vnitrostátní orgány kontaktovaly německy mluvícího psychiatra, jenž vyjádřil ochotu poskytnout stěžovateli léčbu. Rovněž byla učiněna opatření k zajištění přítomnosti tlumočníka v průběhu setkání stěžovatele s praktickým lékařem a pro všechna další nezbytná léčebná opatření. Podle Soudu se tak stěžovateli dostalo léčby, již lze považovat za vhodnou, a to navzdory jeho námitkám o její neúčinnosti. Co se týče psychiatrické léčby, stěžovatel tvrdil, že mu byl toliko zajištěn přístup k německy mluvícímu psychiatrovi, avšak nebyl sestaven žádný dlouhodobý terapeutický plán. Dle Soudu však ze spisu ani z prohlášení stěžovatele nevyplývá, že by využil nabízených terapeutických služeb. Soud si byl vědom zranitelnosti stěžovatele, z níž plyne, že povinnost zajistit individualizovanou léčbu leží na příslušných orgánech, nikoliv duševně nemocném pacientovi. Avšak za situace, kdy byl právně zastoupen, měl Soud za to, že mu muselo být zřejmé, že má-li dosáhnout propuštění, musí poskytnout součinnost k uskutečnění navržených léčebných postupů. Stěžovatel přitom nevysvětlil, z jakého důvodu považoval předepsanou léčbu za nevhodnou či neúčinnou. Pokud tedy dostatečně nespolupracoval, sám tím snížil své naděje na zlepšení zdravotního stavu a propuštění. Ačkoli mohou být státní orgány kritizovány za značné prodlení se zajištěním odpovídající léčby, po vynesení rozsudku senátu prokázaly přijetím konkrétních opatření upřímnou snahu situaci napravit. Neochota stěžovatele spolupracovat jim nemůže být přičítána k tíži. Navzdory existenci určitých nedostatků v navrhovaných opatřeních nebyl dle Soudu dosažen minimální práh závažnosti, a proto k porušení článku 3 Úmluvy nedošlo. Zdůraznil však, že tento závěr nezbavuje vládu povinnosti i nadále usilovat všemi prostředky o bezodkladné zavedení individuální a vhodné terapeutické péče.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 5 ODST. 1 ÚMLUVY

V rámci přezkumu stížnosti na poli čl. 5 odst. 1 Úmluvy se Soud zabýval dvěma otázkami. Zaprvé, zda čl. 5 odst. 1 písm. e) zahrnuje terapeutickou složku, tj. zda mají vnitrostátní orgány povinnost poskytovat psychiatrickou a psychologickou péči jednotlivci v zabezpečovací detenci, a pokud ano, jaký je rozsah přezkumu Soudu co do vhodnosti takové léčby. Velký senát musel dále objasnit vztah mezi články 3 a 5 Úmluvy tam, kde je namítána nevhodnost terapeutické péče na poli obou ustanovení.

a) Obecné zásady

V případě detence osob trpících duševní poruchou platí, že jednotlivec nemůže být považován za duševně nemocného a zbaven z tohoto důvodu svobody, ledaže jsou splněny následující tři podmínky: a) existence duševní nemoci musí byt spolehlivě prokázána, b) nemoc musí být takového druhu nebo stupně, že činí zbavení svobody nezbytným, a 3) důvodnost pokračující detence je podmíněna trváním nemoci (Winterwerp proti Nizozemsku, č. 6301/73, rozsudek ze dne 24. října 1979, § 39; Stanev proti Bulharsku, č. 36760/06, rozsudek velkého senátu ze dne 17. ledna 2012, § 145).

Co se týče druhé podmínky, zabezpečovací detence může být nezbytná nejen tam, kde dotčená osoba potřebuje terapii, medikaci nebo klinickou léčbu k vyléčení nebo zmírnění závažnosti svého stavu, ale také jeli třeba, aby byla pod kontrolou a dohledem, aby nepřivodila újmu sobě nebo jiným osobám (Hutchison Reid proti Spojenému Království, č. 50272/99, rozsudek ze dne 20. února 2003, § 52). Mezi důvodem zajištění a podmínkami, za nichž je vykonáváno, musí existovat určitá vazba (Stanev proti Bulharsku, citováno výše, § 147 a 190).

Zbavení svobody u osoby duševně nemocné bude pro účely čl. 5 odst. 1 písm. e) zákonné pouze tehdy, budeli provedeno v nemocnici, na klinice nebo v jiné k tomu určené instituci (Pankiewicz proti Polsku, č. 34151/04, rozsudek ze dne 12. února 2008, § 42–45). Toto pravidlo platí, i když nemoc nebo stav pacienta nejsou léčitelné nebo pokud osoba není ochotná léčbu podstoupit (Hutchinson Reid proti Spojenému království, citováno výše, § 52 a 55). Držet duševně nemocnou osobu v jiném než terapeuticky vhodném prostředí je zásadně nepřijatelné.

Skutečnost, že osoba nebyla umístěna ve vhodném zařízení, sama neznamená, že její detence byla nezákonná ve smyslu čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Nepřiměřené prodlení s umístěním osoby do odpovídajícího zařízení, které působí odklad přístupu k vhodné terapeutické péči a snižuje tak vyhlídky na vyléčení, však může vyvolat porušení tohoto ustanovení (Pankiewicz proti Polsku, cit. výše, § 45, kde Soud považoval necelé tři měsíce za nepřiměřené prodlení). Podmínky, v nichž je osoba držena, se mohou v průběhu zbavení svobody měnit. Umístění do zařízení musí být doprovázeno účinnými terapeutickými opatřeními, aby měla osoba přiměřené vyhlídky na propuštění. Vhodná léčba pro účely článku 5 vyžaduje, aby byl přijat individualizovaný a zvláštní přístup, jehož cílem je připravit dotyčného jedince na opětovné začlenění do společnosti po propuštění. Ačkoli negativní postoj osoby k navrhovaným léčebným postupům může přispět k tomu, že režim detence zůstane nezměněn, nezbavuje to úřady povinnosti přijmout opatření s cílem umožnit jí vhodnou léčbu. Vnitrostátní orgány mají povinnost usilovat o dosažení cíle v podobě přípravy dotčené osoby na její propuštění, a sice prostřednictvím nabádání, aby podstoupila další terapii, přesunem do instituce, kde se jí může dostat potřebné léčby, nebo udělením určitých výhod, pokud to situace dovolí (Lorenz proti Rakousku, č. 11537/11, rozsudek ze dne 20. července 2017, § 61).

Ve světle postupného vývoje v judikatuře Soudu a v mezinárodním právu považoval velký senát Soudu za potřebné tyto obecné zásady dále upřesnit.

Z

V prvé řadě výslovně zdůraznil, že kromě funkce ochrany společnosti má detence dle čl. 5 odst. 1 písm. e) rovněž svou terapeutickou rovinu. Vnitrostátní orgány jsou tudíž povinny zajistit vhodnou a individualizovanou léčbu založenou na zvláštní povaze zbavení svobody z takových důvodů, jako jsou podmínky výkonu detence, doba jejího trvání a navrhovaná léčba. Naproti postoji Výboru OSN pro práva osob se zdravotním postižením se však Soud nedomnívá, že by dané ustanovení obecně bránilo zbavení svobody osob s duševní poruchou (srov. body 6–9 všeobecného komentáře k článku 14 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením). Pozdější judikatura Soudu se jednoznačně přiklonila k pojetí, že poskytnutí vhodné terapie je součástí šířeji pojímaného požadavku ‚zákonnosti' zbavení svobody. Jakákoli detence duševně nemocné osoby tak musí sledovat terapeutický účel, zaměřený v co největší míře na léčbu anebo zlepšení jejího stavu a s tím spojeného snížení společenské nebezpečnosti. Tyto osoby mají právo být umístěny ve vhodném prostředí, kde se jim dostane skutečných léčebných opatření s cílem připravit je na případné propuštění. Pokud jde o rozsah poskytované zdravotní péče, Soud se domnívá, že úroveň vyžadovaná pro tuto kategorii osob musí přesahovat základní péči. Pouhý přístup ke zdravotníkům, konzultacím a léčivům nemohou postačovat k tomu, aby byla léčba považována za vhodnou pro účely článku 5 Úmluvy. Úkolem Soudu není posuzovat samotný léčebný plán či postup. Musí však ověřit, zda byla léčba individualizovaná a přizpůsobená konkrétnímu duševnímu stavu osoby v zabezpečovací detenci. Co do vhodnosti, formy a rozsahu léčby požívají vnitrostátní orgány určitý prostor pro uvážení.

Posouzení, zda je zařízení pro duševně nemocnou osobu vhodné, musí zahrnovat zkoumání tam panujících konkrétních podmínek. Je proto možné, že instituce, která by byla a priori nevhodná – jako například věznice nebo její zvláštní část – by přesto mohla být považována za uspokojivou za předpokladu, že by poskytovala odpovídající péči. Naopak specializovaná psychiatrická instituce, která by vhodná být měla, se může v konkrétním případě ukázat jako nevhodná. Vhodná a individualizovaná léčba je tedy nezbytnou součástí požadavku na vhodné zařízení.

Zbavení svobody dle čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy má dvojí funkci: na jedné straně chrání společnost a na druhé straně sleduje terapeutický cíl ve vztahu k duševně nemocnému, jemuž zaručuje nárok na vhodnou a individualizovanou léčbu. Rozhodnutí, kterým se odmítá žádost o propuštění ze zabezpečovací detence, je podle čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy neslučitelné s účelem této detence, pokud je dotyčná osoba zbavena svobody kvůli riziku recidivy, přestože jí nejsou poskytována vhodná terapeutická opatření, která by mohla snížit její společenskou nebezpečnost (Lorenz proti Rakousku, citováno výše, § 58).

Intenzita kontroly, kterou Soud provádí při ověřování, zda se osobě dostalo vhodné léčby, se může lišit v závislosti na tom, zda byla tato námitka předložena na poli článku 3 nebo čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Mohou tudíž nastat situace, kdy průběh léčby může odpovídat požadavkům článku 3, avšak léčba nemusí být dostatečná, pokud jde o naplnění účelu zabezpečovací detence, což může vést k závěru o porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Závěr o neporušení článku 3 naopak nepředjímá, že nemohlo současně dojít k porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

b) Uplatnění těchto zásad na projednávanou věc

Situace stěžovatele se od dříve projednávaných věcí lišila v tom, že nebyl umístěn do psychiatrického oddělení věznice, nýbrž do zvláštního sociálního zařízení. Předmětem stížnosti tudíž není problém strukturální povahy, ale spíše individuální průběh zabezpečovací detence v případě stěžovatele. Tomu se nedostalo vhodné léčby v důsledku jazykové bariéry. V dané věci přitom není pochyb o tom, že umístění stěžovatele do zabezpečovací detence bylo založeno na čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy a že byly splněny tři základní podmínky pro její trvání (Winterwerp proti Nizozemsku, cit. výše). Na poli zákonnosti zbývalo posoudit, zda byla stěžovateli poskytována vhodná terapeutická léčba, která by skýtala přiměřené vyhlídky na zlepšení zdravotního stavu a propuštění. Stěžovatel zejména tvrdil, že vnitrostátní orgány odložily přijetí opatření, která byla vyžadována jeho situací; neposkytly mu přístup k psychiatrické a psychologické léčbě, a to s odůvodněním, že odborníci schopní komunikovat v němčině nejsou k dispozici. Při řešení otázky vhodnosti léčby musí Soud ověřit, zda vnitrostátní orgány vynaložily veškeré přiměřené úsilí, aby stěžovateli zajistily vhodnou a individualizovanou terapii.

Pokud jde o období od počátku roku 2004 do srpna 2017, navzdory opakovaným zjištěním lékařských a dalších orgánů o nezbytnosti poskytnout stěžovateli psychiatrickou péči v německém jazyce nebyla přijata žádná opatření. Neposkytnutí individualizované terapie po dobu přibližně 13 let představovalo hrubou nedbalost, která bránila případnému zlepšení duševního

Z

zdraví stěžovatele. Ten se přitom přinejmenším od roku 2009 přístupu k terapeutické péči v němčině aktivně domáhal, čímž projevil ochotu ji i podstoupit. Opatření přijatá vnitrostátními orgány nebyla dostatečná, což se zdá být o to palčivější, že stěžovatel komunikoval v jednom z úředních jazyků žalovaného státu. Dané zařízení proto nemohlo být v předmětném období považována za vhodnou instituci, v níž by se stěžovateli dostalo vhodné terapeutické péče. K porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy tedy došlo.

Co se týče období od srpna 2017, Soud přijal tvrzení vlády, že byl-li stěžovatel shledán způsobilým samostatně se rozhodovat, nemohly mu vnitrostátní orgány terapeutická opatření vnutit proti jeho vůli. V případě zájmu však měl mít k dispozici léčebná opatření, která byla vzhledem k jeho individuální situaci vhodná. Řada takových programů v němčině byla stěžovateli zpřístupněna od srpna 2017, a to včetně přístupu k německy hovořícímu psychiatru a psychologovi. Nebyl tedy ponechán bez možnosti léčby, a proto nelze dospět ani k závěru, že by zabezpečovací detence během tohoto období nesledovala terapeutický účel. Stěžovatel přesto považoval nabídnutou léčbu za nedostatečnou, a proto se zdravotnickým personálem nespolupracoval a nabízenou terapii nevyzkoušel. Za takové situace a při nedostatku informací, jež by nasvědčovaly, že navrhovaná léčba byla nevhodná či neúčinná, lze stěží dospět k závěru, že stát pochybil. Dle Soudu úřady vynaložily značné úsilí, aby zajistily, že léčebný plán bude přizpůsoben stěžovatelovým specifickým potřebám. Příslušné orgány vyvodily ze senátního rozsudku jasné důsledky a zpřístupnily stěžovateli komplexní nabídku léčebných opatření, které mohly jeho zdravotnímu stavu napomoci, kdyby o ně stál. K porušení tohoto ustanovení v období od srpna 2017 tedy nedošlo.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudce Lemmens ve svém částečně souhlasném a částečně nesouhlasném stanovisku vysvětlil, proč hlasoval spolu s většinou pro porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy, ačkoli coby člen senátu, který se věcí dříve zaobíral, rozhodl opačně.

Soudkyně Nußberger ve svém částečně souhlasném stanovisku nesouhlasila se stanoviskem většiny o porušení článku 3 Úmluvy. Dle ní nebyl dosažen minimální práh závažnosti podmiňující použitelnost tohoto ustanovení. Závěr většiny je nebezpečný ve dvou ohledech. Úzký výklad, který by právo na vhodnou terapeutickou péči vztahoval jen na osoby, které neznají úřední jazyk, by byl v rozporu s absolutním pojetím článku 3 Úmluvy. Naopak široký výklad vytváří nové právo na vhodnou psychiatrickou péči bez ohledu na dostupné zdroje. Je otázkou, zda takové právo nebude v praxi spíše iluzorní.

Soudkyně Turković, soudce Dedov, soudkyně Motoc, soudci Ranzoni, Bošnjak a Chanturia připojili společné částečně nesouhlasné stanovisko, jež se týkalo období po srpnu 2017. Dle názoru uvedených soudců nebyly podniknuté kroky vnitrostátních orgánů dostatečné, a proto měl Soud vyslovit porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

Soudce Serghides rovněž připojil částečně nesouhlasné stanovisko. Dle něho Soud neměl rozhodovat o období po srpnu 2017, neboť postrádal příslušnost *rationae temporis*.

Z

Vězeňství

Rozsudek ze dne 10. ledna 2019 ve věci č. 12879/09 – *Ecis proti Lotyšsku*

Senát páté sekce Soudu rozhodl pěti hlasy proti dvěma, že zamítnutí stěžovatelovy žádosti o opuštění věznice za účelem účasti na pohřbu jeho otce toliko na základě režimových pravidel stanovených pro typ věznice, do které byl zařazen v závislosti na svém pohlaví, představovalo diskriminační jednání. Došlo tak k porušení práv stěžovatele chráněných článkem 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel byl v roce 2001 odsouzen k trestu dvaceti let odnětí svobody, k jehož výkonu nastoupil dle zákona o výkonu trestu do uzavřené věznice s nejvyšším stupněm zabezpečení. Později byl přesunut do uzavřené věznice se středním stupněm zabezpečení.

V roce 2008 stěžovatel požádal o povolení účastnit se pohřbu svého otce. Ředitel věznice žádost odmítl s odůvodněním, že pouze odsouzení umístění v polouzavřených věznicích s nízkým či středním stupněm zabezpečení mají nárok z tohoto důvodu věznici opustit. Vůči odsouzeným mužům a ženám se přitom uplatňovaly odlišné režimy. Za spáchání stejných trestných činů byli umisťováni do odlišných typů věznic, pouze muži do uzavřených, ženy do polouzavřených.

Stěžovatel se po neúspěšných stížnostech k ministerstvu spravedlnosti a kanceláři ombudsmana obrátil na ústavní soud postupně se třemi ústavními stížnostmi namítajícími, že právní úprava výkonu trestu je diskriminační na základě pohlaví. Ústavní soud všechny tři stížnosti odmítl.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 ÚMLUVY VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 8

Stěžovatel namítal rozdílné zacházení mezi muži a ženami odsouzenými ke stejným trestům odnětí svobody

Z

z důvodu odlišných uplatňovaných vězeňských režimů zejména stran práva opustit věznici, což mělo v jeho případě za důsledek, že mu nebylo umožněno zúčastnit se pohřbu otce.

Soud předeslal, že jeho úkolem není posuzovat rozdílnost vězeňských režimů mužů a žen jako celek, ale že se zaměří výhradně na to, jak tato odlišnost přímo a osobně zasáhla stěžovatele a zda zamítnutí jeho žádosti účastnit se pohřbu otce představovalo diskriminaci na základě pohlaví ve smyslu článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8.

a) K přijatelnosti stížnosti

Soud podotkl, že stížnosti týkající se nevyhovění žádosti opustit věznici za účelem návštěvy nemocného příbuzného či účasti na pohřbu posuzoval v minulosti již mnohokrát a vždy shledal, že nevyhovění takové žádosti představovalo zásah do práva na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy (Lind proti Rusku, č. 25664/05, rozsudek ze dne 6. prosince 2007, § 92). Nejinak tomu je i v projednávané věci.

Dále shledal, že stěžovatel namítal diskriminaci na základě pohlaví, což je jeden ze zakázaných důvodů, které jsou v článku 14 Úmluvy výslovně uvedeny. Projednávanou věc je proto možné posuzovat na poli článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

b) K odůvodněnosti stížnosti

Soud se napřed zabýval otázkou, zda se muži a ženy v situaci popsané stěžovatelem nacházely ve shodném či dostatečně podobném postavení. Připomněl věc Khamtokhu a Aksenchik (č. 60367/08 a 961/11, rozsudek velkého senátu ze dne 24. ledna 2017, § 68), ve které shledal, že ženy a muži odsouzení za stejné nebo velmi podobné trestné činy se ve srovnatelném postavení nacházejí. V projednávané věci se odlišné zacházení stejně jako v posledně citované věci týkalo osob opačného pohlaví odsouzených za závažné či zvlášť závažné zločiny k trestu odnětí svobody. Stížnost se vztahovala k právu opustit věznici ze soucitných důvodů, a jednalo se tak o otázku, která měla stejný význam pro všechny odsouzené. Podle Soudu tak stěžo-

vatel může namítat, že se nacházel ve stejném postavení jako ženy odsouzené za stejné či srovnatelné trestné činy.

Dále Soud posuzoval, zda bylo rozdílné zacházení se stěžovatelem odůvodněné. Uvedl, že státy v této oblasti požívají jistý prostor pro uvážení, který se liší v závislosti na okolnostech, podstatě a pozadí věci (Khamtokhu a Aksenchik, cit výše, § 77). Široký prostor pro uvážení mají v citlivých otázkách, jako je trestní politika a vězenství (Alexandru Enache proti Rumunsku, č. 16986/12, rozsudek ze dne 3. října 2017, § 78). Současně je posun k dosažení genderové rovnosti v současné době hlavním cílem, kterého by měly členské státy dosáhnout. Aby tak odlišné zacházení s muži a ženami bylo považováno za slučitelné s Úmluvou, musí za ním stát skutečně silné důvody. Odkaz na tradice a převažující společenské postoje v konkrétní zemi nemohou byt považovány za dostatečné odůvodnění odlišného zacházení (Konstantin Markin proti Rusku, č. 30078/06, rozsudek velkého senátu ze dne 22. března 2012, § 127).

Vláda ve svém vyjádření poukazovala na skutečnost, že odlišné zacházení mělo za cíl, aby ženy ve věznici nebyly vystaveny zcela shodnému zacházení, které by neodpovídalo jejich zvláštním potřebám. Soud připustil, že odlišnosti v zacházení cílené na zajištění skutečné rovnosti mohou být ve smyslu článku 14 opodstatněné. Existují evropské a mezinárodní nástroje, určené k tomu, aby charakteristické potřeby žen byly naplněny. Odlišné zacházení s vězenkyněmi tak Soud již zejména ve vztahu k mateřství označil za nezbytné k zajištění faktické rovnosti a shledal, že je nelze označit za diskriminační (Alexandru Enache, cit výše, § 77). Dodal nicméně, že i ve vztahu k vězeňským režimům musí být mezi použitými prostředky a sledovaným cílem zachována přiměřenost.

Soud si povšiml, že všichni muži odsouzení za závažné a zvláště závažné zločiny byli umisťováni do uzavřených věznic s nejvyšším stupněm zabezpečení a neměli právo věznici opustit. Toto právo nabyli teprve po přesunu do polouzavřené věznice, nejdříve po vykonání poloviny trestu. Naproti tomu ženy odsouzené za stejné zločiny vykonávaly svůj trest v polouzavřené věznici od počátku. Tento režim se uplatnil i v případě stěžovatele, když byla jeho žádost o možnost účastnit se pohřbu otce zamítnuta, zatímco odsouzené ženě ve stejné situaci by účast na pohřbu byla umožněna. Vláda tuto odlišnost odůvodňovala tvrzením, že odsouzené ženy jsou méně náchylné k násilí a agresi než odsouzení muži, avšak na podporu tohoto tvrzení neposkytla žádná data. I kdyby však vláda tato data poskytla, nebyla by pro odlišnost v režimu podle Soudu dostatečným odůvodněním. Připuštění tohoto argumentu by mělo za následek, že všichni muži by byli považováni

Z

za natolik nebezpečné, že by žádné individuální posouzení rizika nedávalo smysl, což je přístup, který by byl v rozporu s judikaturou Soudu vyžadující při posuzování žádosti o opuštění věznice vždy individuální posouzení rizika. Soud přitom odkázal na kritiku vězeňského systému Lotyšska ze strany Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, který upozorňoval, že lotyšský systém neumožňuje individuální určení potřebného zabezpečení u jednotlivých vězňů, ale vyžaduje, aby všichni vykonali určitou část trestu ve věznici s nízkým či vysokým stupněm zabezpečení.

Soud připustil, že ženy by neměly být vystaveny přísnějším podmínkám, než je nezbytné, avšak tato zásada platí úplně stejně také pro muže. Třebaže článek 8 nezajišťuje vězni právo na opuštění věznice z důvodu účasti na pohřbu, taková žádost by měla být individuálně posouzena (Gizsczak proti Polsku, č. 40195/08, rozsudek ze dne 29. listopadu 2011, § 36). Soud v minulosti shledal porušení, pokud vnitrostátní orgány nepoměřovaly soupeřící práva nebo pokud zamítnutí žádosti bylo založeno toliko na tom, že právní řád takové právo nezná (Császy proti Maďarsku, č. 14447/11, rozsudek ze dne 21. října 2014, § 20).

Soud dále připomněl, že ačkoli pro výkon trestu odnětí svobody existují některé legitimní penologické důvody, v evropské trestní politice dnes převládá restorativní cíl uvěznění (Vinter proti Spojenému království, č. 66069/09, rozsudek velkého senátu ze dne 9. července 2013, § 111, 115). Tato zásada se uplatňuje bez ohledu na spáchaný zločin, délku trestu i pohlaví odsouzeného. Udržení rodinných vazeb je pro reintegraci vězně zásadní taktéž bez ohledu na pohlaví (Khoroshenko proti Rusku, č. 41418/04, rozsudek velkého senátu ze dne 30. června 2015, § 144); přitom právo opustit věznici reintegraci usnadňuje. Soud tak učinil závěr, že ačkoli jsou určité rozdíly v přístupu k vězňům a vězeňkyním za účelem zajištění zvláštních potřeb vězeňkyň přípustné, automatický zákaz opustit věznici pro všechny muže, dokonce i za účelem účasti na pohřbu rodinného příslušníka, tomuto účelu nijak neslouží. Rozhodl proto o porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudce Grozev a soudkyně O'Leary v nesouhlasném stanovisku nejprve zmínili, že v souladu s judikaturou Soudu by v otázce porušení článku 8 Úmluvy samostatně ve vztahu k žádosti o opuštění věznice hlasovali kladně. Stěžovatelova žádost byla totiž odmítnuta bez jakéhokoli individuálního posouzení čistě na základě typu věznice, ve které byl umístěn.

Při posouzení věci na poli článku 8 ve spojení s článkem 14 se závěry většiny ale nesouhlasili. Většina ignorovala data o rozdílných bezpečnostních rizicích, která ve vězení představují ženy a muži, a o dalších odlišnostech, které potenciálně odůvodňují rozdílné zacházení s těmito skupinami odsouzených. Argumentace většiny podle nich nemusí být v souladu s dřívější judikaturou Soudu na poli článku 14 Úmluvy týkající se potřeby pozitivní diskriminace žen ve vězení.

Zdravotnictví

Rozsudek ze dne 31. ledna 2019 ve věci č. 78103/14 – Fernandes de Oliveira proti Portugalsku

Velký senát Soudu rozhodl patnácti hlasy proti dvěma, že úmrtím syna stěžovatelky, který spáchal sebevraždu poté, co nepozorovaně opustil psychiatrické zařízení, v němž byl dobrovolně hospitalizován pro duševní poruchu, nedošlo k porušení článku 2 v jeho hmotněprávní složce, zatímco jednomyslně shledal, že došlo k porušení procesní složky článku 2 Úmluvy, neboť občanské soudní řízení o odškodnění stěžovatelky trvalo více než 11 let.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelčin syn A. J. trpěl schizofrenií, depresí a patologickou závislostí na alkoholu a předepsaných léčivech. V průběhu let byl opakovaně dobrovolně hospitalizován, přičemž několikrát bez dovolení opustil prostory psychiatrického zařízení. V dubnu 2000 dobrovolně nastoupil do nemocnice poté, co se pokusil spáchat sebevraždu. Po asi čtyřech týdnech strávil Velikonoce doma s rodinou, ačkoli to lékař nedoporučil. Během tohoto víkendu se opil natolik, že s ním stěžovatelka musela navštívit pohotovost. Poté nastoupil zpět do nemocnice. Následujícího den byl pod lékařským dohledem, načež se po medikaci jeho stav významně zlepšil. O den později byl podle nemocničního personálu klidný. Kolem čtvrté hodiny odpoledne volala stěžovatelka do nemocnice, kde jí bylo sděleno, aby zavolala později, jelikož její syn momentálně není v budově. Současně byla ujištěna, že je v pořádku, neboť ho volající před malou chvílí viděla. Kolem sedmé hodiny se A. J. nedostavil k večeři, o čemž byla hlavní sestra neprodleně informována. Nemocniční personál bez úspěchu prohledal prostory zařízení. Kolem osmé hodiny večerní nemocnice informovala stěžovatelku o nepřítomnosti jejího syna. V témže čase nahlásila zmizení i policii. Následně bylo zjištěno, že zhruba v půl šesté spáchal sebevraždu skokem pod vlak nedaleko nemocnice.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Stěžovatelka namítala, že příslušné orgány nepřijaly dostatečná opatření k ochraně života jejího syna dle článku 2 Úmluvy, a to zejména tím, že zanedbaly jeho kontrolu a že nemocnice nebyla oplocena, aby se zabránilo útěku pacientů, ani nezavedla přiměřená nouzová opatření k jeho záchraně. Namítala rovněž porušení procesní složky článku 2 Úmluvy z důvodu nepřiměřené délky řízení o odškodnění.

Dne 28. března 2017 dospěl senát čtvrté sekce Soudu k závěru o porušení článku 2 Úmluvy v jeho hmotněprávní i procesní složce. Na žádost vlády byla stížnost postoupena velkému senátu.

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ HMOTNĚPRÁVNÍ SLOŽKY ČLÁNKU 2 ÚMLUVY

Soud předeslal, že v projednávané věci jde o nedbalostní pochybení zdravotnického personálu státního psychiatrického zařízení, které nezabránilo sebevraždě dobrovolně hospitalizovaného pacienta. Na poli článku 2 Úmluvy tak mohou být dotčeny vesměs dva pozitivní závazky státu. Předně jde o povinnost vytvořit právní rámec, který by nutil zdravotnická zařízení k přijetí dostatečných opatření k ochraně životů jejich pacientů, a dále o povinnost přijmout přiměřená opatření k ochraně konkrétních osob v ohrožení života.

a) Obecné zásady

1. K povinnosti přijmout odpovídající právní úpravu

Soud úvodem připomněl, že v kontextu zdravotní péče jsou státy povinny přijmout odpovídající právní úpravu, která přiměje veřejné i soukromé nemocnice k přijetí vhodných opatření k ochraně životů jejich pacientů. Musí též zajistit účinný a nezávislý soudní přezkum případů úmrtí v nemocničních zařízeních, který umožní

zjistit příčiny úmrtí a vyvodit odpovědnost příslušných osob (Calvelli a Ciglio proti Itálii, č. 32967/96, rozsudek velkého senátu ze dne 17. ledna 2002, § 49).

Pokud dojde k pochybení lékaře z nedbalosti v podobě nesprávného úsudku či špatné koordinaci mezi zdravotníky při léčbě pacienta za situace, kdy stát přijal odpovídající právní rámec k zajištění vysoké úrovně profesních standardů mezi zdravotníky, nepostačují tato nedbalostní pochybení ke vzniku odpovědnosti státu za porušení jeho pozitivního závazku k ochraně života na poli článku 2 Úmluvy (Lopes de Sousa Fernandes proti Portugalsku, č. 56080/13, rozsudek velkého senátu ze dne 19. prosince 2017, § 187).

Úkolem Soudu zpravidla není přezkoumávat nedostatečnost právní úpravy in abstracto, nýbrž posoudit, zda způsob, jakým byla uplatněna na věc stěžovatele, nevedl k porušení Úmluvy (Lopes de Sousa Fernandes proti Portugalsku, cit. výše, § 188). Skutečnost, že právní rámec byl v některých ohledech nedostatečný, nepostačuje k závěru o porušení článku 2 Úmluvy, ledaže by vyšlo současně najevo, že působil k újmě stěžovatele.

2. K povinnosti přijmout preventivní ochranná opatření

Soud dále připomněl povinnost vnitrostátních orgánů přijmout preventivní opatření k ochraně jednotlivce před jednáním jiných osob nebo dokonce před sebou samým (Haas proti Švýcarsku, č. 31322/07, rozsudek ze dne 20. ledna 2011, § 54). Za porušení této povinnosti může být stát shledán odpovědným tam, kde vnitrostátní orgány věděly nebo měly vědět o existenci skutečného a bezprostředního nebezpečí pro život konkrétního jednotlivce a přesto nepřijaly opatření v rámci svých pravomocí, od kterých, souzeno rozumně, se dalo očekávat, že zabrání danému nebezpečí (Osman proti Spojenému království, č. 23452/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1998, § 116). Tatáž pozitivní povinnost platí i v případech, kdy vnitrostátní orgány mají nebo by měly mít informaci o existenci *skutečného a bezprostředního rizika* sebevraždy jednotlivce zbaveného osobní svobody (Hiller proti Rakousku, č. 1967/14, rozsudek ze dne 22. listopadu 2016, § 49). S ohledem na nepředvídatelnost lidského chování a provozní volby, které musí být činěny s ohledem na zdroje a priority, však není možné tuto povinnost vykládat takovým způsobem, aby na vnitrostátní orgány kladla nemožné či nepřiměřené břemeno (Osman proti Spojenému Království, cit. výše, § 116).

Duševně nemocné osoby jsou v judikatuře Soudu považovány za zvlášť zranitelné (Renolde proti Francii, č. 5608/05, rozsudek ze dne 16. října 2008, § 84). V případech, kdy jsou zbaveny osobní svobody, je povinností vnitrostátních orgánů zajistit jim podmínky odpovídající jejich zvláštním potřebám, což platí i pro jejich nedobrovolnou hospitaci v psychiatrické nemocnici (Hiller proti Rakousku, cit výše, § 48).

Ve věci Reynolds proti Spojenému království (č. 2694/08, rozsudek ze dne 13. března 2012, § 67), která se týkala sebevraždy pacienta s psychotickými příznaky, jenž vyskočil z šestého patra psychiatrického zařízení, Soud ponechal otevřenou otázku, zda se pozitivní povinnost k přijetí opatření k ochraně života vztahuje také na případy dobrovolně hospitalizovaných osob. Právě tuto otázku byl velký senát povolán zodpovědět v projednávané věci. Soud v případě posuzování, zda vnitrostátní orgány věděly nebo měly vědět, že život jednotlivce je vystaven skutečnému a bezprostřednímu riziku sebevraždy, v minulosti zohlednil: *a)* historii duševních problémů jednotlivce (Volk proti Slovinsku, č. 62120/09, rozsudek ze dne 13. prosince 2012, § 86), *b)* závažnost duševní choroby (De Donder a De Clippel proti Belgii, č. 8595/06, rozsudek ze dne 6. prosince 2011, § 75), *c)* předchozí pokusy spáchat sebevraždu nebo si ublížit (Renolde proti Francii, cit. výše, § 86), *d)* sebevražedné myšlenky či výhrůžky (Reynolds proti Spojenému království, cit. výše, § 10) a *e)* známky fyzického nebo duševního neklidu (De Donder a De Clippel proti Belgii, cit výše).

b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

1. K pozitivní povinnosti přijmout odpovídající právní úpravu

Soud neshledal žádné strukturální nedostatky vnitrostátní právní úpravy. Ve vztahu k námitce stěžovatelky týkající se nedostatečného oplocení areálu nemocnice uvedl, že tento přístup byl v souladu s ideovými východisky zákona o duševním zdraví. Ten stanovil, že péče o duševně nemocné by měla být zajišťována v co nejméně omezujícím prostředí, kde se mohou pacienti volně pohybovat. Toto pojetí odpovídá mezinárodním standardům, které byly v posledních letech ve vztahu k duševně nemocným pacientům formulovány (Hiller proti Rakousku, cit. výše, § 54). Nadto Soud shledal, že předmětný zákon poskytoval nemocnici nezbytné prostředky k odpovídajícímu zacházení se synem stěžovatelky s ohledem na jeho zdravotní potřeby.

V této souvislosti je třeba požadavek na kvalitu právní úpravy vnímat odlišně pro účely článků 3, 5 a 8 Úmluvy a povinnosti zakotvit právní rámec za účelem ochrany životů osob na poli článku 2 Úmluvy. Zatímco v prvním případě musí být právní úprava dostatečně dostupná, přesná a předvídatelná, aby bylo v praxi zabráněno riziku svévole (J. N. proti Spojenému Království, č. 37289/12, rozsudek ze dne 19. května 2016, § 77), smysl právní úpravy na poli článku 2 je odlišný, neboť tato má zejména zakotvit ochranu života pacienta.

Dále nelze opomíjet skutečnost, že syn stěžovatelky byl k hospitalizaci přijat dobrovolně. Jde-li o dozor nad dobrovolně hospitalizovanými pacienty, Soud nespatřoval nic, co by odůvodňovalo závěr, že tvrzené nedostatky měly za následek smrt A. J. V jeho případě byl uplatňován pevný denní režim, přičemž jeho přítomnost byla pravidelně kontrolována v průběhu stravování, podávání medikace a průběžně ze strany personálu ve službě. Přísnější dozorový režim byl k dispozici i v případě dobrovolně hospitalizovaných pacientů. Byl uplatňován na počátku jejich pobytu a dále, pokud to bylo lékařem vyhodnoceno jako potřebné. Pacienti pod přísnějším dohledem nesměli opouštět pavilon a jejich pohyb byl sestrami sledován důkladněji. V případě potřeby byly k dispozici různé omezovací prostředky.

Soud se ztotožnil se závěry vnitrostátních soudů, dle nichž režim dozoru nad A. J. respektoval jeho právo na soukromí a byl v souladu se zásadou, aby léčba duševně nemocných osob probíhala v co nejméně omezujícím prostředí. Přehnaně omezující opatření by mohla naopak vyvolávat otázky na poli článků 3, 5 a 8 Úmluvy, zvláště byl-li syn stěžovatelky hospitalizován dobrovolně. Také nouzový postup spočívající v neprodleném varování lékaře, který měl službu na telefonu, policie a pacientovy rodiny považoval Soud za přiměřený. V okamžiku zmizení A. J. byla všechna tato opatření učiněna.

Stěžovatelka měla konečně k dispozici občanskoprávní žalobu, kterou se domáhala určení odpovědnosti za smrt svého syna. Ačkoli délka tohoto řízení je předmětem přezkumu Soudu, nic nenasvědčuje tomu, že by bylo stěžovatelce odepřeno účinné projednání žaloby z důvodu systémových nedostatků ve fungování soudního systému.

2. *K pozitivní povinnosti státu přijmout preventivní opatření k ochraně života*

Není sporu o tom, že A. J. byl zvláště zranitelnou osobou, ačkoli byla jeho hospitalizace dobrovolná. Vzhledem k duševní poruše tak mohla být jeho schopnost přijmout racionální rozhodnutí ohledně ukončení života omezená. Jakákoli hospitalizace, ať už je dobrovolná či nedobrovolná, má vždy za následek určitou míru omezení vyplývající ze stavu pacienta a stanového

Z

léčebného postupu. Tato omezení mohou mít různou podobu spočívající obvykle v omezení svobody či soukromí.

S přihlédnutím k těmto skutečnostem a vývoji, kterým prošla judikatura v dané oblasti, velký senát vyjasnil, že vnitrostátní orgány mají i ve vztahu k dobrovolně hospitalizovaným pacientům všeobecnou povinnost přijímat přiměřená opatření k jejich ochraně před skutečným a bezprostředním rizikem spáchání sebevraždy. Potřeba přijetí zvláštních omezujících opatření závisí vždy na konkrétních okolnostech případu, které se mohou lišit podle toho, zda jde o pacienta hospitalizovaného dobrovolně či nedobrovolně. Povinnost přijmout zvláštní opatření se tedy vztahuje na obě uvedené formy hospitalizace. V případě pacientů hospitalizovaných na základě soudního rozhodnutí však může Soud přistoupit k přísnějšímu přezkumu postupu příslušných orgánů.

Z uvedených důvodů se Soud zabýval otázkou, zda v případě A. J. hrozilo skutečné a bezprostřední riziko sebevraždy, a pokud ano, zda vnitrostátní orgány přijaly přiměřená opatření, která od nich bylo možné rozumně očekávat, aby jeho úmrtí předešly. Soud přitom zohlednil výše uvedená kritéria pro posouzení předvídatelnosti rizika sebevraždy.

a) Pokud jde o dřívější duševní obtíže syna stěžovatelky, ten byl ve stejné nemocnici hospitalizován mezi lety 1984 až 2000 celkem osmkrát, obvykle v důsledku opilosti, přičemž pouze během posledního pobytu se pokusil spáchat sebevraždu. Trpěl přitom několika duševními nemocemi vycházejícími ze závislosti na alkoholu a předepsaných léčivech, stejně jako depresemi.

b) Ohledně závažnosti duševní poruchy Soud shledal, že A. J. zjevně trpěl dlouhodobými a závažnými duševními problémy.

c) a *d)* Stran existence sebevražedných myšlenek či výhrůžek neměl Soud důvod zpochybňovat závěry vnitrostátních soudů, dle nichž se jeho chování v kritický den nijak nelišilo od dnů předchozích. Soud jim dal zapravdu i ohledně odmítnutí tvrzení stěžovatelky, dle níž se její

syn pokusil o ukončení života konzumací velkého množství alkoholu dva dny před dokonanou sebevraždou. Soudy přesvědčivě odůvodnily, že tuto událost lze označit za lehkomyslnou konzumaci alkoholu, k níž měl A. J. sklony, avšak nikoli za pokus o sebevraždu. K jedinému pokusu o sebevraždu tudíž došlo více než tři týdny před úmrtím.

e) Konečně A. J. byl dle informací ze spisu v den sebevraždy i ve dnech předchozích klidný a nebyly u něj shledány žádné známky fyzického či duševního neklidu.

Dle Soudu si nemocnice byla vědoma duševních problémů pacienta a věděla, že mohl představovat riziko sám pro sebe. Syn stěžovatelky se nicméně nacházel v prostředí a komunikoval s lidmi, které dobře znal. Ve chvíli, kdy nemocnice zjistila, že se riziko snížilo, bylo mu umožněno volně se pohybovat po areálu a jezdit domů na víkendy za rodinou. Není přitom známo, že by rodina s těmito víkendovými propustkami nesouhlasila. V obdobích, kdy bylo riziko považováno za vyšší, byl A. J. naopak podroben přísnějšímu režimu s omezením pohybu jen v rámci pavilonu. Tento postup byl plně v souladu s otevřenou filozofií nemocnice respektující svobody a důstojnost pacientů. Soud přihlédl i k vyjádření znalce, který uvedl, že riziko sebevraždy nelze u pacientů trpících obdobnými duševními problémy nikdy spolehlivě vyloučit a může se v čase lišit. V tomto duchu se přísnost režimu A. J. průběžně měnila v závislosti na jeho aktuálním stavu.

Po zvážení všech okolností Soud učinil závěr, že vnitrostátní orgány nemohly vědět o existenci skutečného a bezprostředního ohrožení jeho života. K porušení článku 2 v hmotněprávní složce nedošlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ PROCESNÍ SLOŽKY ČLÁNKU 2

Procesní složka článku 2 Úmluvy vyžaduje, aby bylo řízení způsobilé vést k určení odpovědných osob ukončeno v přiměřené lhůtě (Lopes de Sousa Fernandes proti Portugalsku, č. 56080/13, cit. výše, § 218). Včasné informování o příčinách úmrtí a možných pochybeních stran poskytované zdravotní péče je významné pro budoucí prevenci. Rychlé vyšetření je tak důležité pro bezpečnost všech pacientů (Šilih proti Slovinsku, č. 71463/01, rozsudek velkého senátu ze dne 9. dubna 2009, § 196). V případech úmrtí pacientů ve zdravotní péči vytvářejí průtahy ve vyšetřování obvykle silnou domněnku pro závěr o porušení článku 2 Úmluvy, ledaže by stát poskytl dostatečně přesvědčivé vysvětlení (Lopes de Sousa Fernandes proti Portugalsku, cit. výše, § 219).

V projednávané věci trvalo řízení na dvou stupních soudní soustavy celkem 11 let, 2 měsíce a 15 dnů. Vláda sama připustila, že délka řízení nebyla přiměřená. Vláda přitom nepředložila žádné vysvětlující důvody. Výslechy svědků tak probíhaly 8 až 9 let po úmrtí A. J., což byla doba, která mohla významně poznamenat jejich hodnotu. Soud proto rozhodl, že došlo k porušení článku 2 Úmluvy v jeho procesní složce.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudce Pinto de Albuquerque, ke kterému se připojil soudce Harutyunyan, ve svém částečně souhlasném a částečně nesouhlasném stanovisku kritizoval většinu za nesprávné zhodnocení skutkových okolností věci a portugalské právní úpravy, jakož i za odklon od dosavadní judikatury Soudu. Portugalsko dle jeho názoru nepřijalo odpovídající právní rámec, který by soukromým a veřejným nemocnicím stanovil povinnost účinně předcházet riziku sebevražd. Dozor v nemocnicích uplatňovaný u nedobrovolných pacientů pak byl dle jeho názoru jen iluzorní. Většina navíc nijak nevysvětlila svůj odklon od senátního rozsudku, když konstatovala, že Soud by měl uplatňovat jiný standart hodnocení ve vztahu k dobrovolné a nedobrovolné hospitalizaci.

Z

Ochrana hospodářské soutěže

Rozsudek ze dne 14. února 2019 ve věci č. 5556/10 – *Sa-Capital Oy proti Finsku*

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, když shledal způsob, kterým soud druhého stupně přihlédl v rámci řízení o omezení hospodářské soutěže k nepřímým svědectvím osob, za odůvodněný. Námitky stěžovatelky na porušení čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy pro údajné přesunutí důkazního břemene a nerespektování zásady presumpce neviny odmítl jako zjevně neopodstatněné.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelka, obchodní společnost, byla v rámci řízení o omezení hospodářské soutěže spolu s dalšími společnostmi působícími na trhu s výrobou asfaltu obviněna z provozování kartelu na celostátní i regionální úrovni.

V rámci kartelu měly být uzavírány dohody o cenách, o rozdělení trhu, o ovlivnění výběrových řízení ve prospěch dosažení předem dohodnutého cíle (tzv. *bid-rigging* dohody) a užívány další praktiky omezující hospodářskou soutěž v daném odvětví. Na základě odvolání úřadu pro ochranu hospodářské soutěže se věc dostala až k nejvyššímu správnímu soudu, který oproti soudu prvního stupně nerozlišoval mezi uzavíráním státních nebo regionálních dohod či dohod se soukromým sektorem, nýbrž konstatoval existenci jednoho vnitřně propojeného celostátního kartelu. Tím ovšem došlo ke zpřísnění sankcí uložených stěžovatelce, jejíž účast na kartelu nebyla prokázána ve všech regionech. Své závěry přitom soud vyvodil mimo jiné z nepřímých důkazů, jako byly svědecké výpovědi, které obsahovaly informace získané od třetích osob.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 A 3 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy, když se nejvyšší správní soud v odůvodnění svého rozsudku opřel mimo jiné o nepřímé důkazy, konkrétně o svědecké výpovědi zprostředkovávající vyjádření třetích osob, které ovšem stěžovatelka nemohla podrobit výslechu.

a) K přijatelnosti

Vláda nerozporovala, že článek 6 Úmluvy je na projednávanou věc použitelný ve své trestní složce, k čemuž výslovně dospěl nejvyšší správní soud v odůvodnění svého rozhodnutí. Soud se proto rozhodl danou otázku rovněž posuzovat ve světle čl. 6 odst. 1 Úmluvy v jeho trestní složce.

b) K odůvodněnosti

Zásady kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní jakožto nedílné součásti práva na spravedlivé projednání věci ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy vyžadují ‚spravedlivou rovnováhu' mezi účastníky řízení, tj. aby každému z účastníků byla poskytnuta přiměřená možnost předložit své argumenty za podmínek, které jej podstatně neznevýhodňují vůči protistraně (Regner proti České republice, č. 35289/11, rozsudek velkého senátu ze dne 19. září 2017, § 146). Tyto zásady však nejsou absolutní. Jakákoliv omezení těchto práv nesmí zasahovat do jejich samotné podstaty (Fitt proti Spojenému království, č. 29777/96, rozsudek velkého senátu ze dne 16. února 2000, § 45–46). Primárním cílem čl. 6 odst. 1 Úmluvy je přitom zajištění spravedlivého řízení jako celku (Ibrahim a ostatní proti Spojenému království, č. 50541/08 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 13. září 2016, § 250–251). Záruky obsažené ve třetím odstavci článku 6 Úmluvy jsou pouze specifickými

Z

aspekty obecně pojímaného práva na spravedlivý proces, jejichž hlavním cílem je přispívat k zajištění celkové spravedlnosti trestního řízení (Correia de Matos proti Portugalsku, č. 56402/12, rozsudek velkého senátu ze dne 4. dubna 2018, § 119–120). Soud proto posuzuje námitky na poli čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy společně.

Soud dále připomněl, že věcný rozsah trestní složky článku 6 Úmluvy se prostřednictvím autonomního výkladu pojmu ‚trestní obvinění' postupem času rozšířil i na další řízení, která do kategorie trestního práva tradičně nespadala, včetně řízení, která se týkají dodržování pravidel hospodářské soutěže (Deweer proti Belgii, č. 6903/75, rozsudek ze dne 27. února 1980, § 46–47). Vzhledem k tomu, že existují různě závažná ‚trestní obvinění', Soud uznal, že zatímco přísnější požadavky se uplatní, jde-li o tvrdé jádro trestního práva, na kvazitrestní řízení se tyto záruky s jejich plnou přísností nemusí nutně uplatnit (Jussila proti Finsku, č. 73053/01, rozsudek velkého senátu ze dne 21. listopadu 2006, § 43). Tento odstupňovaný přístup přitom odráží zaměření Soudu na zajištění spravedlivosti řízení jako celku při zajištění práva na obhajobu, stejně jako zájmů veřejnosti a případných obětí na vymahatelnosti práva (Schatschaschwili proti Německu, č. 9154/10, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015, § 100–101).

Co se týče použitelnosti důkazů v trestním řízení, dle ustálené judikatury Soudu článek 6 Úmluvy nestanoví žádná pravidla ohledně přípustnosti důkazů (Schenk proti Švýcarsku, č. 10862/84, rozsudek ze dne 12. července 1988, § 45–46). Posouzení této otázky tak Soud obecně ponechává na vnitrostátních soudech (Vidal proti Belgii, č. 12351/86, rozsudek ze dne 22. dubna 1992, § 33), ledaže by jejich rozhodnutí byla svévolná nebo zjevně nepřiměřená (Ajdarić proti Chorvatsku, č. 20883/09, rozsudek ze dne 13. prosince, § 32). Soud dále upozornil, že je třeba rozlišovat mezi otázkou přípustnosti důkazů a právy obhajoby ve vztahu k důkazům, které byly soudy připuštěny (Barberà, Messegué a Jabardo proti Španělsku, č. 10590/83, rozsudek ze dne 6. prosince 1988, § 68). Z hlediska práva na obhajobu je nutné zkoumat, zda důkazy předložené ve prospěch či v neprospěch žalovaného byly provedeny tak,

aby byl zajištěn spravedlivý proces (Horvatić proti Chorvatsku, č. 36044/09, rozsudek ze dne 17. října 2013, § 78). Soud přitom bere v potaz, zda měl žalovaný možnost rozporovat pravost těchto důkazů a napadnout jejich použití. V této souvislosti musí být přihlédnuto ke kvalitě důkazu, jakož i k okolnostem, za kterých byl získán, a zda tyto okolnosti nemohou zpochybnit jeho spolehlivost a přesnost (Bykov proti Rusku, č. 4378/02, rozsudek velkého senátu ze dne 10. března 2009, § 89).

V předmětné věci Soud označil za stěžejní, zda bylo z hlediska práva na obhajobu vnitrostátní řízení spravedlivé, když se nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí opřel o důkazy, které před ním nemohly být přímo provedeny. Zdůraznil ale, že je třeba posuzovat řízení jako celek a s přihlédnutím k povaze daného řízení a konkrétním okolnostem věci. V této souvislosti uznal, že případy týkající se hospodářské soutěže obvykle zahrnují složité právní a skutkové otázky, což nutně vede k potřebě opatřit různorodé důkazy. Zároveň poukázal na silný veřejný zájem ve věcech vymáhání soutěžního práva, jakož i na skutečnost, že v těchto řízeních jsou sankce zpravidla ukládány právnickým osobám. V předmětné věci Soud postupně zkoumal důvody, proč rozhodnutí spočívalo v takovém rozsahu na nepřímých výpovědích, význam neprověřených nepřímých důkazů k objasnění rozhodných skutečnost a spravedlivost řízení jako celku se zvláštním ohledem na práva obhajoby.

1. Důvody pro využití svědeckých výpovědí

Před soudem prvního stupně bylo v rámci plně kontradiktorního řízení provedeno velké množství důkazů navržených jak ze strany úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, tak ze strany žalovaných. Soud prvního stupně přitom shledal, že žalované společnosti včetně stěžovatelky byly součástí celostátního kartelu, který ovlivňoval vládní veřejné zakázky v oblasti asfaltového průmyslu. Stejný závěr ale neučinil ve vztahu ke stěžovatelce, jde-li o zakázky na úrovni regionů a v soukromém sektoru.

V rámci odvolacího řízení se tak nejvyšší správní soud musel zabývat tím, zda hodnocení soudu prvního stupně ohledně rozsahu věcně a místně relevantního trhu bylo správné. Hlavní otázka se tak netýkala pouze skutkového stavu, ale vyžadovala i řadu komplexních ekonomických, věcných či právních úvah. Stěžovatelce přitom bylo u příležitosti přípravného jednání umožněno, aby označila důkazy k prokázání rozhodných skutečností. Kromě předvolání šesti svědků však stěžovatelka nepožadovala provedení dalších důkazů, ač si musela být vědoma námitek obsažených v odvolání úřadu, včetně jeho možných dopadů (Vilches Coronado

Z

a ostatní proti Španělsku, č. 55517/14, rozsudek ze dne 13. března 2018, § 42). Soud proto nepovažoval způsob a míru využití svědeckých výpovědí ze strany nejvyššího správního soudu za nedůvodnou.

2. Význam neprověřených nepřímých důkazů

Nejvyšší správní soud pečlivě zvážil a vysvětlil zásady, dle kterých bylo třeba postupovat při hodnocení důkazů podle vnitrostátního i unijního práva. V tomto ohledu podtrhl, že dokazování v oblasti ochrany hospodářské soutěže se oproti trestnímu řízení neřídí stejnými důkazními standardy. Skutkové okolnosti a z nich plynoucí důsledky proto mohou být vyvozovány i z toho, že neexistuje jiné rozumné vysvětlení, proč dané společnosti postupovaly ve vzájemné shodě. K prokázání takové zakázané spolupráce lze použít i nepřímých důkazů. Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že je z hlediska omezujících praktik třeba pohlížet na asfaltový průmysl jako na jeden věcně a místně relevantní trh, přičemž shledal, že žalované společnosti byly účastny na kartelu, který svým rozsahem pokrýval veškeré sektory, v rámci kterých jsou zadávány zakázky na dodávku asfaltu.

Zjištění, že se stěžovatelka podílela na kartelové dohodě, bylo dosaženo na základě listinných důkazů a řady svědeckých výpovědí převážně bývalých zaměstnanců a řídících osob žalovaných společností. Ti byli vyslechnuti soudem první nebo druhé instance, pročež z pozice zúčastněných osob zpravily soudy o svých vlastních zkušenostech. Jeden z těchto svědků, bývalý vlastník jedné ze společností, přitom přímo označil stěžovatelku za účastníka kartelové dohody. Dle Soudu nic nenasvědčovalo tomu, že by se Nejvyšší správní soud ve významné míře opíral o nepřímá svědectví (Hedström Axelsson proti Švédsku, č. 66976/01, rozhodnutí ze dne 6. září 2005). Jakkoli svědci mohli ve svých výpovědích zprostředkovat informace z druhé ruky, Soud nebyl přesvědčen o tom, že by tyto nepřímé důkazy měly rozhodující vliv na výsledek předmětného řízení.

3. Spravedlivost řízení jako celku

Soud se dále zabýval tím, zda byla případná znevýhodněná pozice obhajoby v důsledku použití nepřímých důkazů vyvážena dostatečnými vyvažujícími faktory. K tomu uvedl, že právo stěžovatelky na předložení důkazů, kterými by mohla vyvrátit důkazy protistrany, a na

zpochybnění ostatních důkazů bylo plně respektováno. Jak v písemné, tak v ústní fázi řízení před nejvyšším správním soudem mohla stěžovatelka uplatnit práva obhajoby, která jí poskytovala odpovídající záruky rovněž ve vztahu k důkazům, na jejichž základě vnitrostátní soudy dospěly ke svému rozhodnutí. Námitkám stěžovatelky se tudíž v řízení dostalo patřičné pozornosti. Závěry vnitrostátních soudů se opíraly o značné množství vnitřně sourodých důkazů, jejichž věrohodnost a spolehlivost se stěžovatelce nepodařilo zpochybnit. Ve vzájemném souhrnu přitom tyto důkazy vylučovaly možnost jiného vysvětlení jednání dotčených společností, nežli byla jejich účast na kartelu. Soud proto učinil závěr, že za okolností dané věci byl rozsah, v jakém se nejvyšší správní soud opřel ve svém rozhodnutí o nepřímé důkazy, ospravedlnitelný. K porušení celkové spravedlivosti řízení dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy tedy nedošlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 A 2 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále na poli čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy namítala, že nejvyšší správní soud ve věci uplatnil nižší důkazní standard, než je obecně vyžadován v trestních věcech (nade vši rozumnou pochybnost), ba dokonce v občanském soudním řízení (vysoká míra pravděpodobnosti). Zároveň měl také na stěžovatelku přesunout důkazní břemeno, čímž údajně došlo k porušení zásady presumpce neviny (Barberà, Messegué a Jabardo proti Španělsku, cit. výše, § 67–68).

Soud připomněl, že ačkoliv je neslučitelné s článkem 6 Úmluvy, aby bylo odsouzení obviněného v trestním řízení založeno čistě na jeho mlčení nebo odmítnutí vypovídat či předložit důkazy, tam, kde situace jasně vyžaduje vysvětlení ze strany obviněného, mohou být jeho mlčení či jiná reakce vzaty v úvahu při posuzování přesvědčivosti důkazů shromážděných obžalobou (John Murray proti Spojenému království, č. 18731/91, rozhodnutí ze dne 8. února 1996). Soud konstatoval, že úřad pro ochranu hospodářské soutěže předložil rozsáhlé důkazy o existenci kartelu, jejichž věrohodnost či spolehlivost ani skutečnosti z nich plynoucí nebyli obvinění schopni vyvrátit. Za těchto okolností nelze tvrdit, že nejvyšší správní soud přesunul důkazní břemeno na stěžovatelku (*a contrario* Telfner proti Rakousku, č. 33501/96, rozsudek ze dne 20. března 2001, § 15) či že by zde byly jakékoliv náznaky svévole při volbě použitelného důkazního standardu. Námitku stěžovatelky na porušení čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy proto odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudce Wojtyczek ve svém souhlasném stanovisku zpochybnil postoj Soudu v dané věci, neboť jím nepřímo připustil, že se trestní soudy mohou opírat o nepřímá svědectví, pakliže pro to budou mít dostatečné důvody. Zavedením třístupňového testu Soud identifikoval novou kategorii důkazů, jejichž použití by mělo být podrobeno zvýšené kontrole, čímž zasáhl do hodnocení důkazů, jež dle tradičního vnímání spadá do výlučné pravomoci vnitrostátních soudů.

Soudkyně Koskelo ve svém souhlasném stanovisku považovala za neuspokojivé, že Soud nevysvětlil, proč se rozhodl posoudit námitku stěžovatelky ohledně použití nepřímých důkazů pouze na poli čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a nikoli ve světle čl. 6 odst. 3 písm. d), kde existuje rozsáhlá judikatura k užití svědectví osob, jež se nemohly účastnit hlavního líčení.

Z

Cizinecké právo

Rozsudek ze dne 28. února 2019 ve věci č. 12267/16 – *Khan proti Francii*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl o porušení článku 3 Úmluvy, jelikož vnitrostátní orgány nepřijaly dostatečná opatření na ochranu stěžovatele, nezletilého cizince bez doprovodu, před vyklizením uprchlického tábora v Calais a po něm.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel, afghánský státní příslušník narozený v roce 2004, opustil v srpnu 2015 po zmizení svého otce Afghánistán s cílem získat azyl ve Spojeném království. V září 2015 doputoval do Francie a usadil se v neorganizovaně vzniklém uprchlickém táboře v Calais, kde se již několik let předtím začali soustřeďovat uprchlíci snažící dostat se do Spojeného království. Stěžovatel v táboře navázal kontakt s několika nevládními organizacemi, z nichž jedna v únoru 2016 požádala vnitrostátní soud o dočasné svěření stěžovatele do péče příslušnému orgánu ochrany dětí, čemuž soud obratem vyhověl. Mezitím policie zahájila vyklizení tábora v Calais, a to na základě rozhodnutí příslušného místního úřadu, který dospěl k závěru, že tábor nesplňuje požadavky bezpečnosti, hygieny ani lidské důstojnosti.

Dle stěžovatele následně došlo ke zničení jeho chatrče v táboře, aniž mu státní orgány nabídly náhradní ubytování nebo ho vůbec kontaktovaly; byl proto nucen uchýlit se do improvizovaného přístřeší v jiné části Calais. Vláda uvedla, že soudní rozhodnutí o dočasném svěření stěžovatele do péče nebylo možné vykonat, jelikož se stěžovatel nedostavil k příslušnému orgánu ochrany dětí, a ten ani neměl informace o tom, kde se stěžovatel nachází. V březnu 2016 se stěžovatel pokoutně dostal do Spojeného království, kde žije dodnes.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že v důsledku zanedbání povinnosti francouzských orgánů chránit nezletilé cizince bez doprovodu na svém území došlo vůči němu k porušení zákazu mučení a nelidského či ponižujícího zacházení zakotveného v článku 3 Úmluvy.

Soud úvodem připomněl, že zacházení musí dosahovat určitého stupně závažnosti, aby byl článek 3 Úmluvy použitelný. Posouzení závažnosti závisí na všech okolnostech případu, zejména délky zacházení a jeho následků, případně i pohlaví, věku a zdravotním stavu oběti (Rahimi proti Řecku, č. 8687/08, rozsudek ze dne 5. dubna 2011, § 59). Z článku 3 ve spojení s článkem 1 Úmluvy plyne požadavek účinné ochrany před špatným zacházením, a to především ve vztahu k dětem a dalším zranitelným osobám (tamtéž, § 60 a 62). Pokud jde o nezletilé migrující cizince, dle Soudu je rozhodující stav extrémní zranitelnosti dítěte, které je potřeba přiznat větší důležitost než skutečnosti, že na území státu pobývá nezákonně (tamtéž, § 87).

V projednávané věci Soud poukázal předně na věk stěžovatele – v době příchodu do Francie mu bylo pouze 11 let a během vyklizení tábora v Calais 12 let. V oblasti Calais pobýval v několika improvizovaných přístřešcích po dobu přibližně šesti měsíců; po celé toto období nebyl státními orgány převzat to péče. Co se týče podmínek života v táboře, na základě různých vnitrostátních i mezinárodních dokumentů a zpráv Soud shledal, že veřejné orgány zajišťovaly distribuci jen 2 500 porcí jídla jednou denně, byť v táboře žilo přibližně 6 000 osob. Většina těchto osob bydlela ve stanech nebo svépomocně postavených přístřešcích. Hygienické podmínky byly velmi špatné a přístup k pitné vodě a zdravotní péči omezený. Ostatně i rozhodnutí o vyklizení tábora bylo založeno na důvodech týkajících se hygieny a lidské důstojnosti. Po vyklizení tábora se mnoho jeho obyvatel, včetně stěžovatele, přesunulo do jiné části Calais, což podmínky jejich života dále zhoršilo. Pokud jde o nedoprovázené nezletilé, byli v dané situaci vystaveni nejrůznějším nebezpečím, včetně fyzického i sexuálního násilí. Stěžovatel tak žil šest měsíců v prostředí pro děti

Z

zjevně nevhodném, vyznačujícím se zejména nedostatkem hygieny, bezpečnosti a stability. Při vyklizení tábora navíc došlo ke zničení jeho chatrče a dalšímu zhoršení podmínek jeho života.

Vláda uvedla, že příslušný orgán ochrany dětí byl připraven stěžovatele převzít do péče tak, jak mu to nařídil soud v únoru 2016, avšak stěžovatel se k tomuto orgánu nedostavil a nebylo možné ho najít. Dle Soudu však z okolností věci plynulo, že až do soudního rozhodnutí z února 2016 vnitrostátní orgány stěžovatele vůbec neidentifikovaly jakožto nezletilého cizince bez doprovodu, byť se na území státu nacházel již několik měsíců a vzhledem k jeho nízkému věku na něj měly zaměřit pozornost. Z dostupných informací vyplývá, že opatření podniknutá státem na identifikaci nezletilých cizinců bez doprovodu v oblasti Calais byla nedostatečná. K tvrzenému nedostatku spolupráce ze strany stěžovatele Soud připomněl, že se v rozhodné době jednalo o dítě ve věku 12 let, které mělo pouze omezenou znalost francouzštiny; nelze proto tvrdit, že stěžovatel měl sám podniknout potřebné kroky směřující ke svému svěření do péče.

Soud dále zdůraznil, že si je vědom komplexní povahy úkolů, kterým francouzské orgány musely v dané situaci čelit, a to zejména vzhledem k počtu osob přítomných v rozhodné době na území Calais, jakožto i náročnosti identifikace nezletilých bez doprovodu a volby vhodných opatření k jejich ochraně. V této souvislosti Soud poukázal na rozporuplnost postoje stěžovatele, který sice požádal o dočasné svěření do péče orgánu ochrany dětí ve Francii, avšak jeho skutečným cílem nebylo setrvat v této zemi, nýbrž dostat se do Spojeného království. Pokud jde o francouzské orgány, Soud sice uznal, že nezůstaly v dané věci úplně nečinné, ale zároveň dodal, že není přesvědčený o tom, že podnikly vše, co od nich bylo možné rozumně očekávat, aby dostály svému závazku stěžovatele chránit.

Soud s ohledem na výše uvedené učinil závěr, že stěžovatel žil v důsledku nedostatečné činnosti vnitrostátních orgánů po dobu několika měsíců v prostředí pro děti zcela nevhodném, ať již z pohledu bezpečnosti, bydlení, hygieny, stravy či přístupu k zdravotní péči. Tato situace svou závažností dosáhla úrovně ponižujícího zacházení, a došlo tak k porušení článku 3 Úmluvy.

Jmenování soudců

Rozsudek ze dne 12. března 2019 ve věci č. 26374/18 – *Guðmundur Andri Ástráðsson proti Islandu*

Senát druhé sekce Soudu rozhodl pěti hlasy proti dvěma, že soudkyně odvolacího soudu A. E., která rozhodovala ve věci stěžovatele, byla do funkce jmenována ve zjevném rozporu s vnitrostátní právní úpravou. Stěžovateli se proto nedostalo posouzení oprávněnosti trestního obvinění proti němu soudem, jenž by byl ‚zřízen zákonem' ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel byl odsouzen za řízení bez platného řidičského oprávnění a pod vlivem návykové látky k trestu odnětí svobody a doživotnímu zákazu řízení motorových vozidel. V odvolacím řízení jeho obhájce navrhl, aby byla z projednávání věci vyloučena soudkyně A. E., jelikož byla do funkce jmenována nestandardním způsobem, což zpochybňuje její nezávislost. Námitka vůči soudkyni byla zamítnuta, přičemž odvolací soud v plném rozsahu potvrdil rozsudek soudu prvního stupně.

Právní úprava předpokládala ustavení nového odvolacího soudu, který by byl složen z 15 osob vzešlých z řádného výběrového řízení. Odborné předpoklady uchazečů měla posoudit hodnotící komise složená ze zástupců nejvyššího soudu, soudcovské unie a advokátní komory. Ministr spravedlnosti mohl navrhnout na jmenování jen osoby, které komise označila za vhodné. Z tohoto pravidla byla připuštěna výjimka, dle níž se ministr mohl od stanoviska komise odchýlit za předpokladu, že by jím navržený kandidát splňoval předpoklady pro výkon funkce soudce a byl odsouhlasen parlamentem.

Komise posuzovala celkem 33 uchazečů, z nichž 20 osob označila za způsobilé. Na základě jimi dosažených výsledků vybrala 15 nejvhodnějších uchazečů. Jejich jména zaslala ministryni spravedlnosti. Ta požádala o předložení seznamu všech způsobilých osob, aby mohla zvážit, které navrhne. Komise jí zaslala hodnotící zprávu s výsledky všech uchazečů. Ministryně znovu požádala o doplňující podklady k jednotlivým kandidátům. Předseda komise odpověděl, že 15 uchazečů bylo uznáno za vhodnější, a proto není třeba uvádět na seznam další jména. Dále poučil ministryni, že její požadavek se příčí smyslu a účelu zákona, který svěřuje výběr vhodných osob nezávislému orgánu. Ministryně předložila parlamentu seznam 15 osob, z nichž 11 vybrala komise a zbylé čtyři se dle hodnotící zprávy umístili na 17.,

Z

18., 23. a 30. místě. Mezi nimi byla také soudkyně A. E. Ministryně tento postup zdůvodnila tím, že oproti komisi připisuje větší váhu délce soudcovské praxe. Hlasování v parlamentu odpovídalo politickému rozložení sil. Vládnoucí většina tudíž seznam kandidátů jako celek schválila. Tyto osoby posléze prezident jmenoval do funkce.

Dva uchazeči, kteří byli komisí doporučeni, ale ministryně je nenavrhla ke jmenování, se bránili soudní cestou. Nejvyšší soud jim vyhověl, když označil postup ministryně za porušení platného práva. Dle jeho názoru měla své rozhodnutí zdůvodnit přinejmenším tím, že by porovnala odborné předpoklady čtyř kandidátů komise s těmi, které sama navrhla. Jedině tak by mohl parlament dostát své dohledové pravomoci a zabránit svévolnému jmenování soudců ze strany výkonné moci.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že soudkyně A. E., která rozhodovala v jeho věci, nebyla jmenována do funkce zákonným postupem. Jeho případ týkající se oprávněnosti trestního obvinění proti němu tudíž nebyl projednán soudem zřízeným zákonem ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

a) Obecné zásady

Podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy má každý právo, aby o jeho záležitosti týkající se oprávněnosti trestního obvinění rozhodl soud zřízený zákonem. Soud, který nebyl ustaven postupem stanoveným zákonem, nutně postrádá legitimitu potřebnou k tomu, aby mohl v demokratické společnosti rozhodovat právní spory. Pojem ‚zákon' ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy se vztahuje k právní úpravě týkající se pravomoci a organizace soudnictví (Lavents proti Lotyšsku, č. 58442/00, rozsudek ze dne 9. listopadu 2018, § 114 a 119). Slovní spojení ‚zřízený zákonem' tudíž předpokládá existenci právního předpisu, který upravuje postup pro zřízení soudu (DMD Group, a. s. proti Slovensku, č. 19334/03, rozsudek ze dne 5. října 2010, § 59). Požadavek na zřízení soudu se vztahuje k procesu jmenování soudců v rámci soustavy soudnictví, jenž musí v souladu se zásadami práv-

ního státu dostát použitelným pravidlům vnitrostátního práva účinným v rozhodné době. Účelem požadavku na soud zřízený zákonem je zajistit, aby organizace soudnictví v demokratické společnosti byla nezávislá na uvážení výkonné moci, a řídila se zákonem schváleným parlamentem.

V právních systémech, které jsou založeny na psaném právu, nemůže být organizace soudnictví ponechána ani na volné úvaze soudních orgánů. To však neznamená, že soudy nepožívají určitého prostoru pro výklad relevantních právních ustanovení (Savino a ostatní proti Itálii, č. 17214/05 a další, rozsudek ze dne 28. dubna 2009, § 94).

Porušení vnitrostátních pravidel ohledně organizace a pravomoci soudu bude zpravidla znamenat i porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy (DMD Group, a. s. proti Slovensku, cit. výše, § 61). Soud proto musí zkoumat, zda bylo vnitrostátní právo dodrženo. Jeho výklad ze strany vnitrostátních orgánů však Soudu nepřísluší přehodnocovat, ledaže by šlo o zjevné nerespektování dané normy (Coëme a ostatní proti Belgii, č. 32492/96 a další, rozsudek ze dne 22. června 2000, § 98). Dle Soudu je namístě použít stejný test ‚zjevného porušení vnitrostátního práva' tam, kde je porušení – podobně jako v projednávané věci – přičitatelné jiné složce výkonné moci a bylo uznáno vnitrostátními soudy. Soud musí přihlédnout k tomu, zda vnitrostátní soudy zohlednily jeho relevantní judikaturu a zda vzaly dostatečně v potaz zjevnou povahu porušení. Aby bylo zjevné, musí být porušena taková pravidla, která jsou svou povahou stěžejní a tvoří nedílnou součást právní úpravy organizace a fungování soudního systému. Zjevnost nedodržení vnitrostátních pravidel je třeba zkoumat vzhledem k povaze a závažnosti posuzovaného porušení. V tomto ohledu bude významné, zda bylo porušení úmyslné nebo představovalo přinejmenším zjevné pohrdání platnou právní úpravou. Soud musí dbát toho, aby nebyla narušena dělba moci, která získává v judikatuře postupně na významu (Ramos Nunes de Carvalho e Sá proti Portugalsku, č. 55391/13 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 8. listopadu 2018, § 144; Baka proti Maďarsku, č. 20261/12, rozsudek velkého senátu ze dne 23. června 2016, § 165).

b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

Odvolání stěžovatele bylo zamítnuto senátem složeným ze tří soudců, z nichž A. E. nebyla podle stěžovatele jmenována do funkce zákonem stanoveným postupem. Nejvyšší soud ve třech řízeních shledal, že při obsazování odvolacího soudu k porušení právního řádu skutečně došlo. Ministryně spravedlnosti jednala v rozporu se zákonem, když odmítla čtyři uchazeče ze seznamu předloženého výběrovou komisí, za něž navrhla k jmenování jiné čtyři kandidáty včetně A. E. Dva z uchazečů, kteří nebyli jmenováni, následně uspěli s podáním

Z

žaloby a bylo jim přiznáno odškodnění. V jednom z těchto řízení soudy současně potvrdily, že ani parlament nepostupoval v souladu s právní úpravou, když nehlasoval o každém z uchazečů zvlášť, nýbrž schválil jejich seznam jako celek. Ve světle zjištění vnitrostátních soudů proto Soud vycházel z toho, že k ustavení odvolacího soudu došlo nezákonným způsobem.

Zbývalo posoudit, zda daná porušení vnitrostátních pravidel byla zjevná ve smyslu shora citované judikatury, neboť tuto otázku ponechaly vnitrostátní soudy bez odpovědi. Nejvyšší soud sice připustil, že jmenování A. E. bylo provedeno v rozporu se zákonem, ale současně dodal, že na něj nelze pohlížet jako na neplatné anebo bez právních účinků. Pochybení parlamentu pak označil dokonce za méně významné. Navzdory uvedeným pochybením byla dle nejvyššího soudu soudkyně A. E. plnoprávnou členkou odvolacího soudu. Stěžovateli se proto dostalo projednání věci soudem zřízeným zákonem ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Soud tuto argumentaci odmítl z pěti důvodů.

Zaprvé se nejvyšší soud neměl zabývat otázkou platnosti jmenování A. E., neboť ve světle shora citované judikatury je podstatné, zda proces jejího jmenování provázela pochybení v podobě zjevného nerespektování platné právní úpravy.

Zadruhé je bez významu, zda se v důsledku porušení vnitrostátního práva dostalo stěžovateli spravedlivého projednání jeho věci, či nikoliv. Sama skutečnost, že o oprávněnosti trestního obvinění rozhodoval soudce, který nebyl do své pozice dosazen v souladu se zákonem ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, postačuje totiž k závěru o porušení tohoto ustanovení.

Za klíčový označil Soud důvod *třetí*. Ministryně postupovala bez nezávislého zkoumání kvalifikačních předpokladů jednotlivých uchazečů, tj. aniž si obstarala potřebné podklady, jež by mohly odůvodnit její závěry. Rezignovala tak na srovnání čtyř kandidátů vybraných hodnotící komisí s těmi, jež sama považovala za vhodnější. Údajné zkušenosti jí preferovaných uchazečů tudíž nebyly ničím doloženy.

Začtvrté, nejvyšší soud v řízení o odškodnění dvou neúspěšných uchazečů sám shledal, že ministryně jednala s naprostou lhostejností vůči dopadům na profesní pověst dotčených soudců, aniž pro své rozhodnutí předložila jakékoli relevantní důvody. Vnitrostátní právní rámec přitom jednoznačně směřoval k omezení volního uvážení výkonné moci. Proto také svěřoval výběr vhodných uchazečů hodnotící komisi.

Konečně i pochybení parlamentu, který o navržených kandidátech nerozhodoval jednotlivě, ale v souhrnu, představovalo zjevné porušení vnitrostátního práva. Toto hlasování mělo totiž sloužit coby demokratická pojistka na ochranu nezávislosti soudní moci před zásahy moci výkonné. Ministryně navíc nedostála své povinnosti předložit parlamentu důvody, které jí vedly k rozhodnutí odchýlit se od návrhů hodnotící komise. Tím znemožnila, aby parlament účinně plnil svou kontrolní úlohu.

Soud proto shledal, že ke jmenování soudkyně A. E. došlo ve zjevném rozporu s použitelnými ustanoveními vnitrostátního práva. Výkonná moc v dané věci uplatnila volné uvážení vybočující z mezí zákona, čímž nepřípustně ovlivnila složení odvolacího soudu. Celý sled událostí byl tudíž na újmu důvěry veřejnosti v nezávislý výkon soudnictví, který je základem pro fungování demokratické společnosti. Odvolací soud tak dle Soudu nelze považovat za soud zřízený zákonem ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy a toto ustanovení bylo porušeno.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudci Lemmens a Griţco vyjádřili nesouhlas s většinou, která dle jejich mínění nedodržela zásadu subsidiarity. Při hodnocení závažnosti porušení vnitrostátního práva se totiž odchýlila od závěrů nejvyššího soudu. Dále poukázali na nesprávné použití testu zjevného porušení vnitrostátního práva. K tomu se Soud tradičně uchyluje při zvažování, zda přehodnotit výklad vnitrostátního práva ze strany tamních soudů. Postupem času ho dokonce nahradil testem, který spočívá ve zkoumání, zda byl jimi podaný výklad svévolný nebo zjevně nerozumný. S výjimkou ‚zjevného odepření spravedlnosti' však Soud tento test nikdy neužíval k určování, zda došlo k porušení některého z práv a svobod chráněných Úmluvou. Svým rozhodnutím nadto většina pootevřela pomyslnou Pandořinu skříňku, jelikož nabízí osobám argumentaci, s níž mohou brojit proti svému odsouzení z důvodů, které nemají nic společného s otázkou spravedlivosti řízení, které proti nim bylo vedeno.

Z

Policie

Rozsudek ze dne 24. ledna 2019 ve věci č. 43514/15 – *Catt proti Spojenému království*

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že odmítnutím vymazat údaje o účastech stěžovatele na demonstracích z policejní databáze osob podezřelých z extremismu došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel narozený v roce 1925 se od roku 1948 aktivně účastnil demonstrací. V roce 2005 se začal účastnit i demonstrací organizovaných skupinou SMASH EDO. Vzhledem k tomu, že demonstrace této skupiny byly často doprovázeny vážnými nepokoji a trestnou činností, bylo při těchto shromážděních přítomno mnoho policistů. Stěžovatel byl dvakrát zatčen za blokování dopravy na silnici, ale nikdy nebyl odsouzen pro žádný trestný čin.

V roce 2010 podal k policii žádost o informace o zpracování svých osobních údajů. Policie mu zpřístupnila 66 záznamů z období let 2005 až 2009 v tzv. extremistické databázi. Většina záznamů byla spjata s demonstracemi SMASH EDO, 13 se jich však vztahovalo k jiným demonstracím, například kongresu odborových organizací. V naprosté většině případů bylo v databázi zaznamenáno stěžovatelovo jméno, jeho přítomnost na určitém místě, datum narození a bydliště. V některých případech byl popsán i jeho vzhled. V jednom případě z roku 2007 byla uchována i jeho fotografie.

Stěžovatel neúspěšně vyzval policii, aby údaje o něm vymazala. V listopadu 2010 se stěžovatel obrátil na soud, aby postup policie přezkoumal. V roce 2012 policie z vlastní iniciativy vymazala velké množství svých záznamů. Po tomto výmazu měla zpracovávat již pouze dva záznamy o stěžovateli. Vnitrostátní soudy vydaly konečné rozhodnutí v březnu 2015. V něm potvrdily postup policie s tím, že zpracování údajů bylo v souladu s platným právem a bylo přiměřené.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že systematický sběr a uchovávání údajů o jeho osobě v databázi představovaly porušení jeho práva na ochranu soukromí podle článku 8 Úmluvy, jelikož právní úprava vedení databáze neposkytovala dostatečné záruky proti zneužití. Dále stěžovatel poukazoval na to, že rozsah zpracovaných údajů může být policií svévolně měněn, údaje jsou uchovávány po příliš dlouhou dobu a jsou předmětem automatizovaného i ručního zpracování.

Soud konstatoval, že samotné uchovávání osobních údajů představuje zásah do práva na ochranu soukromí (S. a Marper proti Spojenému království, č. 30562/04 a č. 20566/04, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2008, § 67). Ohledně zákonnosti zásahu Soud připomněl, že nestačí, aby napadené opatření mělo oporu ve vnitrostátním právu, ale dané ustanovení musí být pro jednotlivce přístupné a jeho důsledky musí být předvídatelné. Musí dále obsahovat záruky proti svévoli a omezení způsobu výkonu pravomoci orgánů veřejné moci (M. M. proti Spojenému království, č. 24029/07, rozsudek ze dne 13. listopadu 2012, § 193).

Ohledně sběru údajů Soud uvedl, že obdobná databáze nemusí být zřízena zákonem, postačí, pokud bude upravena jiným zvláštním předpisem nebo bude informace o ní v souladu s vnitrostátním právem zveřejněna. Soud uznal, že zacházení s údaji bylo upraveno právními předpisy a že bylo možné z veřejně dostupných informací dovodit, že policie databázi vede. Soud také podotkl, že na právní rámec sběru údajů o stěžovateli nemůže být nahlíženo bez ohledu na ustanovení upravující ochranu osobních údajů v obecné rovině.

Podle předpisů upravujících ochranu osobních údajů ve stěžovatelově věci platila domněnka ve prospěch zpracování údajů vzhledem k tomu, že zpracování nebylo nadměrné, bylo potřeba k plnění úkolů policie a údaje byly aktuální. Údaje měly být uchovány alespoň po dobu šesti let, načež mohlo být jejich zpracovávání přezkoumáno a mohly být smazány. Bylo však na zvážení policie, jak rozhodne o trvání potřeby osobní údaje uchovávat.

Soud byl znepokojen víceznačností právního základu pro zpracování stěžovatelových osobních údajů, zejména pak velmi volně definovaným pojmem ‚domácí extremismus' a skutečností, že stěžovatelovy údaje mohly být uloženy bez časového omezení. Současně však údaje nemohly být žádným způsobem poskytnuty třetím osobám a stěžovatel měl možnost požádat o jejich výmaz. V tomto ohledu Soud připomněl, že otázka, zda je zpracování stěžovatelových údajů v souladu s právem, úzce souvisí s otázkou, zda byl zásah do stěžovatelova práva na soukromí nezbytný v demokratické společnosti (S. a Marper proti Spojenému království, cit. výše, § 99). Soud proto nepovažoval za nutné rozhodnout, zda uchovávání údajů o stěžovateli bylo zákonné ve smyslu článku 8 Úmluvy, a přešel na ověření, zda bylo zpracování údajů nezbytné v demokratické společnosti.

Soud v této souvislosti zopakoval, že vnitrostátním orgánům musí být ponechán určitý prostor pro uvážení (McDonald proti Spojenému království, č. 4241/12, rozsudek ze dne 20. května 2014, § 57). V projednávané věci nicméně zpracované údaje odhalovaly stěžovatelovy politické názory, tedy údaje citlivé povahy, a proto se k nim váže vyšší stupeň ochrany. Navíc, policie během řízení před vnitrostátním soudem uchovávala více údajů, než kolik jich stěžovateli poskytla.

Soud dále konstatoval, že pro shromažďování osobních údajů o stěžovateli existovala naléhavá společenská potřeba. Policie měla důvod monitorovat protesty SMASH EDO, neboť aktivity této skupiny byly známé násilím. Vzhledem k tomu, že se stěžovatel sám opakovaně a veřejně spojoval s touto skupinou, policie měla důvod shromažďovat údaje i o něm. Podle Soudu však neexistovala naléhavá společenská potřeba údaje o stěžovateli uchovávat. Nic totiž nenasvědčovalo tomu, že by potřeba uchovávat údaje byla smysluplně průběžně přezkoumávána; údaje by tak mohly být uchovávány bez jakéhokoliv časového omezení. Navíc žádost o výmaz údajů neměla reálný dopad, neboť jí policie nevyhověla, aniž poskytla vysvětlení pro další uchovávání údajů. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudkyně Koskelo a soudce Felici sice souhlasili s výsledkem rozhodnutí, avšak neztotožnili se s názorem většiny, že v daném případě nebylo potřeba se blíže zabývat tím, zda byl zásah do soukromí stěžovatele v souladu se zákonem ve smyslu článku 8 Úmluvy. Právní úprava podle těchto soudců nedosahovala patřičné kvality a již z tohoto důvodu mělo být shledáno porušení článku 8 Úmluvy.

Rozsudek ze dne 28. února 2019 ve věci č. 4755/16 – *Beghal proti Spojenému království*

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že britská právní úprava umožňující cizinecké policii zastavit, prohledat a vyslýchat jednotlivce bezprostředně po jejich vstupu na území Spojeného království tuto pravomoc vymezila příliš široce a neobsahovala dostatečné záruky proti zneužití, pročež ji není možné považovat za zákon ve smyslu článku 8 Úmluvy. Prohlídka a výslech stěžovatelky proto proběhly v rozporu s tímto ustanovením.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelka je občankou Francie žijící ve Spojeném království. V roce 2011 se letecky vracela z návštěvy svého manžela ve Francii, který v té době pobýval ve vazbě pro podezření z terorismu. Stěžovatelce bylo po příletu do Spojeného království cizineckou policií sděleno, že v souladu s článkem 7 zákona o terorismu bude prohledána a vyslechnuta. Dále ji cizinecká policie informovala, že není podezřelá z terorismu nebo jiného trestného činu a není formálně zadržena. Stěžovatelka požádala, aby byl při výslechu přítomen její advokát, ale její žádosti nebylo vyhověno. Výslech trval přibližně 30 minut a stěžovatelka odmítla odpovědět na většinu otázek.

Ustanovení článku 7 zákona o terorismu umožňovalo příslušníkům cizinecké policie, kteří vykonávali službu na mezinárodních letištích, přístavech nebo jiných vnějších hranicích Spojeného království, vyslýchat po dobu maximálně 9 hodin osoby vstupující do země, a to za účelem zjištění, zda tyto osoby nejsou zapojeny do podněcování, přípravy nebo páchání terorismu. Odmítnutí potřebné součinnosti ze strany vyslýchané osoby bylo trestným činem.

Jelikož stěžovatelka odmítla odpovědět na převážnou část otázek cizinecké policie, byla mj. obžalována ze spáchání přečinu neposkytnutí potřebné součinnosti při výslechu dle článku 7 zákona o terorismu. Prvostupňový soud uznal stěžovatelku vinnou. Stěžovatelka podala odvolání k vrchnímu soudu, jenž jej zamítl, neboť dospěl k přesvědčení, že pravomoci svěřené cizinecké policii jsou ‚v souladu se zákonem' ve smyslu článku 8 Úmluvy, jsou přiměřené a poskytují dostatečné záruky proti svévoli. Nejvyšší soud rozhodl čtyřmi hlasy proti jednomu, že stěžovatelčiny námitky stran porušení jejích práv dle článku 5, 6 a 8 Úmluvy nejsou důvodné. Dle nejvyššího soudu byl zásah do stěžovatelčiných práv mírný a jeho vhodnost a nezbytnost byly dostatečně odůvodněny.

Z

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že článek 7 zákona o terorismu není ‚zákonem' ve smyslu článku 8 Úmluvy, jelikož poskytuje cizinecké policii prakticky neomezenou pravomoc zastavit, prohledat a až 9 hodin vyslýchat kteroukoli osobu překračující hranice Spojeného království, aniž by byl výkon této pravomoci dostatečně omezen, zejména požadavkem existence důvodného podezření napojení na terorismus, a aniž by nad činností cizinecké policie existoval účinný dohled.

Soud úvodem konstatoval, že došlo k zásahu do stěžovatelčina práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Dále připomněl, že každý takový zásah musí být v souladu se zákonem, který musí splňovat požadavky dostupnosti a předvídatelnosti. Zákon musí být formulován s dostatečnou přesností a určitostí, aby umožňoval jednotlivci přizpůsobit své chování (S. a Marper proti Spojenému království, č. 30562/04 a 30566/04, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2008, § 95–96). Dotčená právní úprava je souladná s uvedenými požadavky pouze tehdy, pokud poskytuje dostatečné záruky před svévolí. Ze zákona musí dostatečně jasně vyplývat rozsah uvážení příslušného orgánu veřejné moci, jakož i způsob, jakým mohou být jemu svěřené pravomoci vykonávány (Rotaru proti Rumunsku, č. 28341/95, rozsudek velkého senátu ze dne 4. května 2000, § 55). Nezbytná míra určitosti zákona je závislá na jeho obsahu, oblasti právní regulace a počtu a postavení jeho adresátů (Hashman a Harrup proti Spojenému království, č. 25594/94, rozsudek velkého senátu ze dne 25. listopadu 1999, § 31).

Soud ve světle těchto zásad posuzoval, zda příslušné vnitrostátní právo poskytovalo stěžovatelce dostatekné záruky proti svévolnému použití článku 7 zákona o terorismu.

Stran územního a časového rozsahu pravomocí cizinecké policie Soud podotkl, že předmětné pravomoci byly široké a byly vykonávány bez časového omezení. To ovšem dle Soudu nelze bez dalšího považovat za

rozporné s článkem 8 Úmluvy, neboť kontrola státních hranic je klíčová pro odhalování a potírání terorismu. Osoby překračující hranice státu tudíž musejí očekávat, že budou podrobeny jisté kontrole.

Ohledně míry uvážení cizinecké policie při rozhodování, zda a kdy využije své pravomoci podle článku 7 zákona, Soud uvedl, že byla značně široká. Příslušníci policie mohli přistoupit k prohledání a výslechu dotčené osoby, aniž by byly dány jakékoli subjektivní nebo objektivní důvody pro podezření této osoby z terorismu. Byť absence požadavku důvodného podezření z účasti na aktivitách teroristické skupiny je dle Soudu důležitým faktorem, není sama o sobě jediným ani nejdůležitějším aspektem. Soud v této souvislosti zdůraznil, že právě možnost prohledat a vyslechnout kteroukoli osobu umožňuje cizinecké policii účinně bojovat s terorismem a chránit bezpečnost země. Navíc nelze přehlédnout, že interní předpisy cizinecké policie stanovovaly další, v zákoně nezakotvená omezující kritéria pro výkon předmětných pravomocí, jejichž účelem bylo předcházet jejich svévolnému výkonu.

Ve vztahu k zajištění omezení zásahů do práv vyslýchané osoby Soud poznamenal, že dotyčná osoba musela být náležitě poučena a o výslechu byl sepsán záznam. Důležitá však dle Soudu byla okolnost, že vyslýchané osobě nebylo zaručeno právo na to, aby byl při výslechu přítomen její advokát, byť výslech mohl trvat až 9 hodin. Zároveň byla dotčená osoba povinna vypovídat a odmítnutí bylo považováno za trestný čin. Právní úprava navíc výslovně nezakazovala, aby takto učiněné nucené výpovědi bez přítomnosti obhájce byly později použity jako důkaz v trestním řízení proti dotyčné osobě.

Stran možnosti a rozsahu soudního přezkumu Soud konstatoval, že tato možnost sice existovala, avšak s ohledem na to, že dotyčné osoby mohly být vyslýchány, aniž by existovalo jakékoli podezření ze spáchání trestného činu či jejího spojení s ním, soudy měly pouze velmi omezený prostor pro přezkum zákonnosti zásahu cizinecké policie do práv dotčených osob.

Konečně, jde-li o existenci nezávislého orgánu vykonávajícího dohled nad činností cizinecké policie, Soud uvedl, že takový orgán, nezávislý expert podávající každoročně zprávu vládě a parlamentu, existuje a jeho význam není možné podceňovat. Současně však upozornil na to, že tento nezávislý posuzovatel právní úpravy v oblasti terorismu a jejího fungování v praxi není oprávněn přezkoumávat zákonnost konkrétního zásahu do práv jednotlivců a jeho kontroly mají toliko obecnou povahu.

Z

Soud proto dospěl k závěru, že s ohledem na výše uvedené skutečnosti hodnocené v jejich souhrnu bylo porušeno právo stěžovatelky na ochranu soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, neboť vnitrostátní právní úprava neposkytovala dostatečné záruky před svévolným použitím příslušných ustanovení zákona a rozsah uvážení cizinecké policie byl nepřípustně široký.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále namítala, že byla cizineckou policií fakticky donucena k tomu, aby odpovídala na otázky v rozporu se svým právem neobviňovat sebe sama ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Poukazovala přitom na to, že s ohledem na povahu položených otázek a další skutkové okolnosti případu je nutno považovat její výslech cizineckou policí za ‚trestní obvinění' ve smyslu článku 6 Úmluvy.

Soud zdůraznil, že záruky čl. 6 odst. 1 Úmluvy se vztahují pouze na osoby, proti nimž bylo vzneseno ‚trestní obvinění'. Dle judikatury Soudu je osoba považována za trestně obviněnou od okamžiku, kdy jí bylo způsobem stanoveným vnitrostátním právem oznámeno, že je podezřelá ze spáchání trestného činu, nebo od okamžiku, kdy bylo její právní postavení podstatným způsobem ovlivněno opatřeními přijatými orgány činnými v trestním řízení (Simeonovi proti Bulharsku, č. 21980/04, rozsudek velkého senátu ze dne 12. května 2017, § 110). K tomu ovšem dle Soudu v projednávané věci nedošlo. Stěžovatelka byla navíc při zahájení výslechu informována o tom, že není osobou podezřelou ze spáchání trestného činu, nebyla formálně zadržena a nebylo proti ní zahájeno trestní řízení. Jelikož tedy proti stěžovatelce nebylo vzneseno trestní obvinění ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, Soud tuto část stížnosti odmítl pro neslučitelnost *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy.

Rozsudek ze dne 5. března 2019 ve věci č. 57884/17 – *Eiseman-Renyard a ostatní proti Spojenému království*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně pro zjevnou neopodstatněnost odmítl stížnost, ve které bylo namítáno porušení práva stěžovatelů na svobodu chráněného čl. 5 odst. 1 písm. b) a c) Úmluvy s ohledem

na to, že byli z důvodu ochrany veřejného pořádku a bezpečnosti v době konání královské svatby na několik hodin preventivně zadrženi na policejních stanicích v Londýně.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Osm stěžovatelů bylo v dubnu 2011 v den svatby vévody a vévodkyně z Cambridge zadrženo po několik hodin na různých místech v centru Londýna z důvodu za účelem předejití hrozícímu narušení veřejného pořádku. Stěžovatelé pocházeli z různých společenských skupin. Jeden ze stěžovatelů, který se dlouhodobě angažoval v republikánské politice a dříve byl odsouzen za spáchání méně závažných trestných činů, byl zadržen při cestě na pouliční party ‚Ne královské svatbě' organizovanou skupinou Republikáni. Další dvě stěžovatelky neměly žádnou trestní minulost. V den zadržení byly převlečené za zombie, když se chtěly zúčastnit pikniku organizovaného skupinou ‚Teplý odpor'. Zadrženy byly policisty, kteří dostali informaci, že lidé převlečení za zombie budou údajně házet na svatební průvod namísto konfet červy. Zbylí stěžovatelé byli zadrženi při cestě na party ‚Ne královské svatbě'. Policisté u nich nalezli transparenty ‚Demokracii teď: je správné a vhodné zemřít za svou zemi' a ‚Právo protestovat/trestat bez trestných činů/provádět neohlášené prohlídky' a dále megafon, helmu a šátek. Stěžovatelé byli bez jakéhokoli obvinění propuštěni ještě tentýž den odpoledne, jakmile svatba skončila a policie vyhodnotila, že nebezpečí narušení veřejného pořádku pominulo. Délka zadržení stěžovatelů byla různá, u nikoho nepřesáhla 6 hodin.

Stěžovatelé spolu s dalšími zadrženými podali žádost o soudní přezkum svého zadržení. Soudy na třech stupních však jejich žalobu zamítly s odůvodněním, že u všech stěžovatelů existovaly rozumné důvody pro obavu, že se dopustí narušení veřejného pořádku, a zbavení svobody bylo tudíž v souladu se zákonem a Úmluvou.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 5 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že jejich zadržení a zbavení svobody bylo nepřiměřené, jelikož neexistovala žádná konkrétní či zvláštní povinnost ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. b) Úmluvy, kterou by před svým zadržením porušili. Dále namítali porušení čl. 5 odst. 1 písm. c) s tím že účel jejich zadržení a zbavení svobody byl pouze preventivní.

a) Obecné zásady

Soud zopakoval, že zbavení svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. b) Úmluvy je přípustné s cílem zajistit splnění konkrétní povinnosti stanovené zákonem, která již

Z

vůči osobě existuje a kterou tato osoba dosud nesplnila, a nikoli coby sankce za porušení povinnosti (S., V. a A. proti Dánsku, č. 35553/12 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 22. října 2018, § 79–80). Soud dále připomněl, že široký výklad přípustnosti zbavení svobody dle čl. 5 odst. 1 písm. b) Úmluvy by vedl k důsledkům neslučitelným s pojmem právního státu, z něhož celá Úmluva vychází (S., V. a A. proti Dánsku, cit. výše, § 87).

K požadavku účelu uvedenému v čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy Soud připomněl, že není nutné jej použít na případy preventivního zbavení svobody uvedené v druhé části tohoto ustanovení. Požadavek účelu by měl být vykládán s určitou mírou pružnosti, která bude vycházet z toho, zda je osoba zadržena pro účely jejího předvedení před soud a rozhodnutí o zákonnosti zbavení svobody, či zda má být ještě předtím propuštěna. Za podmínky dostupnosti záruk zakotvených v čl. 5 odst. 3 a 5 by neměla být podmínka účelu překážkou pro krátkodobé zadržení.

b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

Soud na základě závěrů vyslovených velkým senátem ve věci S., V. a A. proti Dánsku (cit. výše) shledal, že čl. 5 odst. 1 písm. b) Úmluvy na zbavení svobody stěžovatelů vztahovat nelze, neboť stěžovatelům nebyly stejně jako v citované věci uděleny žádné konkrétní pokyny a nebyli upozorněni na důsledky jejich případného nedodržení. Nebyli ani vyzváni k tomu, aby se nějakého chování vyvarovali. Soud proto přistoupil k posouzení zbavení svobody podle čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy.

Přestože mezi stěžovateli a vládou nebyl spor o zákonnost zbavení svobody podle vnitrostátního práva, Soud podotkl, že soulad s vnitrostátním právem pro posouzení zákonnosti zbavení svobody není dostačující. Článek 5 odst. 1 Úmluvy vyžaduje, aby jakékoli zbavení svobody bylo v souladu s účelem ochrany jednotlivců před svévolným jednáním (viz S., V. a A. proti Dánsku, cit. výše, § 74). V daném kontextu to znamená, že trestný čin by měl být konkrétní a specifický, zejména pokud jde o místo a čas jeho spáchání a oběti, a že or-

gány musejí poskytnout některé skutečnosti nebo informace, které by přesvědčily objektivního pozorovatele, že dotyčná osoba by konkrétní trestný čin spáchala, kdyby jí v tom nebylo preventivně zbavením svobody zabráněno (S., V. a A. proti Dánsku, cit. výše, § 127).

V případě stěžovatelů vzal Soud za prokázané, že jejich zadržení naplňovalo výše uvedené podmínky. Trestný čin narušení veřejného pořádku, kvůli kterému byli zadrženi, byl za daných okolností dostatečně určitý. S ohledem na okolnosti konání královské svatby spočívající ve velikosti davů a mezinárodním zájmu, spolu s vážností aktuální hrozby terorismu ve Spojeném království by objektivní pozorovatel byl přesvědčen, že stěžovatelé by s největší pravděpodobností spáchali daný trestný čin, pokud by jim v tom jejich zadržením nebylo zabráněno. Soud dodal, že stěžovatelé byli propuštěni, jakmile bezprostřední riziko pominulo, a ve všech případech trvalo zadržení několik hodin, což Soud považuje v případě preventivního zbavení svobody obecně za přiměřené (S., V. a A. proti Dánsku, cit. výše, § 125).

Soud dal zapravdu vnitrostátním soudům v jejich závěru, že policie měla dobré důvody považovat zadržení stěžovatelů za nezbytné, aby bylo zabráněno narušení veřejného pořádku, a současně nebylo možné přijmout mírnější opatření, která by byla dostačující k pokrytí míry rizika. Podle Soudu vnitrostátní soudy ve svých rozhodnutích provedly komplexní přezkum skutkového stavu a judikatury Soudu a jejich závěry se ukázaly jako důvodné.

Soud proto dospěl k závěru, že vnitrostátní soudy nastolily spravedlivou rovnováhu mezi významem práva na svobodu a potřebou zabránit stěžovatelům narušovat veřejný pořádek a ohrožovat bezpečnost jednotlivců a veřejnou bezpečnost.

Z

Nové stížnosti a oznámení proti České republice

Ve druhém čtvrtletí roku 2019 bylo Soudem vládě České republiky oznámeno sedm níže uvedených stížností. Od Evropského výboru pro sociální práva nebo smluvních orgánů OSN Česká republika novou kolektivní stížnost či oznámení v tomto období neobdržela.

Rodinný život

Marcoski a Rath (č. 5027/19) – řízení o úpravě rodičovské zodpovědnosti a styku matky s nezletilým synem

Jedná se v pořadí o třetí stížnost, kterou stěžovatelka podala jménem svým a v zastoupení syna v souvislosti s řízením o úpravě rodičovské zodpovědnosti a jejího styku s nezletilým (stížnosti č. 72064/17 a 19453/18). Ve stížnosti je namítáno porušení práva na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy, k němuž mělo dojít předběžným opatřením soudu, jímž byl stanoven časový rámec a podmínky pro styk matky s dítětem. Dále dle stěžovatelky došlo k porušení práva na přístup k Ústavnímu soudu ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Za problematické na poli tohoto ustanovení považují také omezení periodicity přezkumu, jelikož další žádost lze dle platné právní úpravy podat až po uplynutí 30 dnů od právní moci posledního rozhodnutí, kterým byla žádost o propuštění z vazby zamítnuta, popř. bylo rozhodnuto o dalším trvání vazby nebo o změně důvodů vazby, ledaže by se žádost opírala o jiné důvody. Dle jejich mínění tudíž neměli k dispozici prostředek nápravy, jehož prostřednictvím by se mohli v přiměřených intervalech domáhat přezkoumání zákonnosti pokračující vazby. Stěžovatelé konečně tvrdí, že celková délka jejich vazby byla nepřiměřená, čímž mělo dojít k porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy.

Stručné shrnutí podstaty stížností (v režimu IMSI) a otázky, které Soud vládě položil, jsou k dispozici zde.

Úmluvy, jelikož ústavní stížnost, již podala rovněž za nezletilého, byla odmítnuta z důvodu podání neoprávněnou osobou, jelikož mezi ní a dítětem coby účastníky řízení o úpravě rodičovské zodpovědnosti existoval střet zájmů. Stěžovatelka tvrdí, že za dané situace měla být kolize zájmů řešena ustanovením kolizního opatrovníka, nikoli odmítnutím ústavní stížnosti.

Stručné shrnutí podstaty stížnosti (v režimu IMSI) a otázky, které Soud vládě položil, jsou k dispozici zde.

Vazba

Zadeh (č. 35207/17, 21437/18, 42343/18 a 1662/19) a *Jedlička (č. 24756/18)* – urychlený přezkum zákonnosti zbavení svobody, periodicita takového přezkumu a přiměřenost celkové délky vazby

Stěžovatelé namítají, že řízení o jejich žádostech, jimiž se domáhali přezkoumání trvání důvodů vazby, nebyla projednána urychleně, jak vyžaduje čl. 5 odst. 4

Z

Nestrannost soudu

Němeček (č. 54022/18) – nedostatek výslovné odpovědi na námitku podjatosti soudce Ústavního soudu

Stěžovatel namítá, že došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy tím, že Ústavní soud v odůvodnění odmítavého usnesení nerozhodl o podjatosti jednoho ze dvou soudců tohoto soudu, vůči nimž byla vznesena námitka podjatosti.

Stručné shrnutí podstaty stížnosti (v režimu IMSI) a otázky, které Soud vládě položil vládě stran práva na přístup k soudu a jeho nestrannosti, jsou k dispozici zde.

Velký senát Soudu

V druhém čtvrtletí tohoto roku velký senát vydal jeden klasický rozsudek (Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku), v němž stanovil, jaký článek Úmluvy je dotčen v případě zranění v důsledku dopravní nehody způsobené z nedbalosti či při jiné potenciálně nebezpečné činnosti. Odmítl, že by mohly být použitelné články 3 (zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení) či 8 Úmluvy (právo na respektování soukromého života) a blíže vymezil okolnosti, za nichž v takových situacích může být použitelný článek 2 Úmluvy chránící právo na život, a jaké závazky z něho pro státy plynou.
Velký senát však především vydal rozhodnutí ve dvou typech řízení, která byla vedena vůbec poprvé v historii. Počátkem dubna Soud vydal první posudek podle Protokolu č. 16, který vstoupil v platnost dne 1. srpna 2018. S žádostí o vydání posudku se nově na Soud mohou obrátit nejvyšší soudy států, které Protokol č. 16 ratifikovaly; Česká republika mezi nimi zatím není. V rámci řízení, které některý z oprávněných vnitrostátních soudů vede, mohou tyto nejvyšší soudy Soudu položit otázku týkající se zásadních aspektů výkladu a použití práv a svobod zakotvených v Úmluvě a jejích dodatkových protokolech, které jsou třeba pro vyřešení věci, kterou rozhodují. V říjnu 2018 se na Soud obrátil francouzský *Cour de Cassation* (kasační soud) ve věci týkající se právního uznání rodičovství v případě náhradního mateřství realizovaného v zahraničí. O obsahu posudku Soudu se více dočtete ve slovu závěrem v tomto Zpravodaji a především pak v příštím Zpravodaji.
Stejně tak v závěru tohoto Zpravodaje najdete více i o druhém novém typu rozhodnutí, který Soud v uplynulém čtvrtletí vydal. Jednalo se o rozsudek podle čl. 46 odst. 4 Úmluvy v řízení o porušení povinnosti vykonat rozsudek Soudu. Věc se týkala odmítnutí Ázerbájdžánu řádně vykonat rozsudek týkající se politicky motivovaného věznění kritika vlády Ilgara Mammadova.

Následující čtyři věci byly před velký senát Soudu v druhém čtvrtletí letošního roku nově zařazeny.

Z

Peněžitý trest advokátům za maření soudního řízení

Gestur Jónsson and Ragnar Halldór Hall proti Islandu (č. 68273/14 a 68271/14)

Věc byla před velký senát přijata v květnu 2019 na žádost stěžovatelů. Stížnosti se týkají udělení peněžitého trestu advokátům za způsobení průtahů v řízeních, v nichž stěžovatelé, advokáti, odmítli zastupovat klienty, jimž byli ustanoveni jako obhájci soudem z moci úřední. Stěžovatelé poukazují především na skutečnost, že peněžitý trest jim byl udělen v řízení vedeném v jejich nepřítomnosti a že jejich jednání nebylo dle vnitrostátního práva trestným činem a jejich potrestání nebylo předvídatelné.

Senát druhé sekce Soudu rozsudkem ze dne 30. října 2018 jednomyslně rozhodl, že k porušení článku 6 (právo na spravedlivý proces) ani článku 7 Úmluvy (uložení trestu jen na základě zákona) nedošlo. Rozsudek je k dispozici zde.

Řízení ve věcech voleb

Mugemangango proti Belgii (č. 310/15)

Věc byla velkému senátu Soudu postoupena jedním z jeho senátů v červnu 2019. Stížnost se týká volebního sporu ohledně nesrovnalostí při počítání hlasů při volbě do poslanecké sněmovny, do níž stěžovatel kandidoval, avšak nebyl zvolen. Stěžovatel namítá porušení práva na svobodné volby (článek 3 Protokolu č. 1) a práva na účinný prostředek nápravy (článek 13 Úmluvy).

Tiskovou zprávu k postoupení věci velkému senátu je možné nalézt zde.

Nucená správa nad finančními institucemi

Albert a ostatní proti Maďarsku (č. 5294/14)

Věc byla před velký senát přijata v červnu 2019 na žádost stěžovatelů. Stížnost se týká uvalení nucené

správy nad bankami a družstevními záložnami poskytujícími úvěry. Právní otázkou, kterou bude velký senát především řešit, je do jaké míry se práva na ochranu majetku mohou domáhat stěžovatelé, kteří jsou některými z řady akcionářů daných finančních institucí, a nikoli dotčené banky a družstevní záložna samotné.

Senát čtvrté sekce Soudu rozsudkem ze dne 29. ledna 2019 poměrem hlasů šesti proti jednomu shledal, že stěžovatelé nejsou oběťmi namítaného porušení článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, a proto k porušení tohoto ustanovení nedošlo. Rozsudek je k dispozici zde.

Ochrana dětí před sexuálním zneužíváním

X a ostatní proti Bulharsku (č. 22457/16)

Věc byla před velký senát přijata v červnu 2019 na žádost stěžovatelů. Stížnost se týká tvrzení o sexuálním zneužívání dětí v dětském domově předtím, než byly osvojeny italským párem, zejména otázky adekvátnosti preventivních opatření přijatých dotčeným domovem. Stížnost směřuje též na průběh trestního vyšetřování oznámení o zneužívání.

Senát páté sekce Soudu rozsudkem ze dne 17. ledna 2019 jednomyslně rozhodl, že nedošlo k porušení článku 3 Úmluvy, ani článku 8 Úmluvy. Rozsudek je k dispozici zde.

Informace o ostatních stížnostech, jimiž se aktuálně velký senát Soudu zabývá, a které se před tuto rozhodovací formaci dostaly již dříve, najdete v předchozích dvou číslech Zpravodaje.
Přehled všech aktuálně velkým senátem projednávaných případů naleznete zde.

Výkon rozsudků Soudu

Za druhé čtvrtletí roku 2019 jsou v oblasti výkonu rozsudků Soudu podstatné následující skutečnosti:

Určení otcovství

Novotný proti České republice

V rozsudku ze dne 7. června 2018 Soud rozhodl, že tím, že se stěžovatel, který byl v roce 1970 soudem určen otcem dítěte, nemohl domáhat změny tohoto rozhodnutí po uplynutí tříleté promlčecí lhůty, přestože analýza DNA z roku 2012 jednoznačně prokázala, že biologickým otcem není, došlo k porušení článku 8 Úmluvy. Rozsudek je k dispozici zde, anotace zde.

Na nedostatek právní úpravy, na který stížnost poukazovala, byl řešen ještě před vydáním rozsudku Soudu. S účinností od 29. září 2017 bylo do zákona o zvláštních řízeních soudních vloženo ustanovení § 425a, které nově v případech, kdy bylo otcovství určeno soudem přede dnem 31. prosince 1995 a vyvstanou nové důkazy, které souvisí s novými vědeckými metodami, které v původním řízení nebylo možné použít, umožňuje podat žalobu na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství i po 3 letech od právní moci napadeného rozhodnutí.

Výbor ministrů Rady Evropy v rezoluci ze dne 24. dubna 2019 konstatoval, že všechna opatření, která Česká republika byla povinna na základě čl. 46 odst. 1 Úmluvy přijmout, byla přijata, a ukončil proto dohled nad výkonem rozsudku. Rezoluci je možné nalézt zde.

Vzdělávání romských žáků

D. H. a ostatní proti České republice

Výkon tohoto rozsudku (rozsudek i anotace jsou k dispozici zde) probíhá již dvanáctým rokem. Počátkem dubna 2019 Česká republika, jak byla vyzvána rozhodnutím ze 7. června 2018, Výboru ministrů předložila komplexní zhodnocení reformy inkluzivního vzdělávání ve vztahu k romským žákům (k dispozici zde). V květnu 2019 na tuto analýzu reagovala veřejná ochránkyně práv (k dispozici zde). S odpovědí ministra školství z počátku června 2019 na stanovisko ochránkyně se lze seznámit zde. Očekává se, že výkon rozsudku D. H. a ostatní proti České republice bude Výborem ministrů Rady Evropy projednáván na zasedání v září 2019. Více k aktuálnímu stavu výkonu rozsudků je možné nalézt zde.

Užitečné odkazy

HUDOC – databáze judikatury ESLP
http://hudoc.echr.coe.int/

Evropský soud pro lidská práva
http://www.echr.coe.int/

Česká databáze vybraných rozsudků a rozhodnutí ESLP
http://eslp.justice.cz/

Přehled všech vydání Zpravodaje KVZ
http://www.justice.cz/

Veřejný ochránce práv
http://www.ochrance.cz/

Nejvyšší soud České republiky
http://www.nsoud.cz/

Ústavní soud České republiky
http://www.usoud.cz/

Databáze rozhodnutí smluvních orgánů OSN
http://www.ohchr.org/en/

Rada Evropy
http://www.coe.int/

Nejvyšší správní soud
http://www.nssoud.cz/

Databáze judikatury web: eslp.justice.cz

Kontakt:
Kancelář vládního zmocněnce
pro zastupování ČR před ESLP
Ministerstvo spravedlnosti
Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2
kvz@msp.justice.cz, www.justice.cz

Úvodní fotografie: © Paulgrecaud | Dreamstime.com
Fotografie u Slova úvodem © Monika Hanych
Fotografie u Slova závěrem © Vít Alexander Schorm

Zpravodaj KVZ: vydává Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva, Ministerstvo spravedlnosti.
Autoři anotací (v abecedním pořadí): Barbora Divílková (NSS), Monika Hanych (KVZ), Adam Herma (KVOP), Eliška Hronová (KVZ), Vladimír Janoušek Pysk (KVZ), Petr Konůpka (KVZ), Ladislav Kováč (NS), Petra Lehotská (ÚS), Jakub Marek (NSS), Eva Petrová (KVZ), Lívia Plavcová (NS), Kateřina Radová (KVZ), Vít A. Schorm (KVZ), Monika Šamová (KVZ).
Obsah Zpravodaje: Petr Konůpka.

Závěrem

Závěrem tradiční stručný přehled toho, co Soud v uplynulém čtvrtletí významného rozhodl. Ve vztahu k **České republice** pokračuje dlouhodobá okurková rozhodovací sezóna a na ukazateli počtu rozhodnutí svítí nula. Aniž by z údajů týkajících se jiných států bylo možné vyvozovat jakékoli závěry, uveďme pro zajímavost, že v případě velikostně či počtem obyvatel do jisté míry srovnatelných zemí, jakými jsou např. Slovensko, Maďarsko či Chorvatsko, Soud rozhodnutí vydal po řadě 5, 25 a 8. Polsko si pak připsalo 28 rozhodnutí.

Ale zpět od čísel k obsahu judikatury. Ohledně **jiných států** je třeba v prvé řadě zmínit dvě rozhodnutí velkého senátu vydané ve zcela nových typech řízení. Počátkem dubna Soud vydal vůbec první **posudek podle Protokolu č. 16**. S otázkami týkajícími se právního uznání rodičovského vztahu mezi zamýšlenou matkou a dítětem narozeným za pomoci **náhradního mateřství** v zahraničí se na něj obrátil francouzský Cour de Cassation (kasační soud). Soud jednomyslně shledal, že v případě, že dítě bylo počato za pomoci pohlavních buněk zamýšleného otce a anonymní dárkyně a rodičovství zamýšleného otce vůči dítěti bylo právně uznáno, právo dítěte na respektování soukromého života vyžaduje, aby vnitrostátní právo umožňovalo uznání rodičovství zamýšlené matky. Nemusí se tak stát přímým zápisem do matriky, stát může tyto případy řešit prostřednictvím osvojení za předpokladu, že takové řízení bude rychlé a účinné. Do řízení o posudku se jako vedlejší účastník zapojila i Česká republika, a to zejména proto, že šlo o první řízení o posudku vůbec a Soud v něm položil základy svého budoucího postupu v řízeních tohoto typu. Bylo tedy účelné Soudu sdělit očekávání, která od tohoto řízení smluvní strany Úmluvy mají.

Koncem května pak Soud vydal první rozsudek v řízení podle čl. 46 odst. 4 Úmluvy, tedy v řízení zahájeném na návrh Výboru ministrů Rady Evropy v případě, že dvoutřetinovou většinou dojde k závěru, že se stát odmítá řídit konečným rozsudkem Soudu vydaným ve sporu, jehož byl stranou. V rozsudku **Ilgar Mammadov proti Ázerbájdžánu** (č. 15172/13, rozsudek ze dne 29. května 2019) Soud jednomyslně shledal, že došlo k nesplnění povinnosti vykonat rozsudek ve věci samé (**Ilgar Mammadov proti Ázerbájdžánu**, rozsudek ze dne 22. května 2014). V něm Soud shledal, že obvinění stěžovatele a jeho vzetí do vazby nebylo podloženo žádným důvodným podezřením ze spáchání trestného činu a bylo motivováno snahou stěžovatele umlčet a potrestat za kritiku vlády. V rozsudku o nesplnění povinnosti řídit se konečným rozsudkem Soudu velký senát shledal, že vnitrostátní orgány žalovaného státu byly povinny odstranit a napravit negativní důsledky svévolného obvinění stěžovatele a stěžovatele propustit na svobodu. Jelikož se tak v plné míře nestalo, konstatoval, že žalovaný stát porušil čl. 46 odst. 1 Úmluvy, tj. povinnost vykonat rozsudek Soudu.

Mimo tato dvě výjimečná rozhodnutí Soud pochopitelně vydal i celou řadě dalších významných rozsudků. Předně Soud vydal dva rozsudky, v nichž použil nová kritéria stanovená ve věci **A a B proti Norsku** (č. 24130/11 a 29758/11, rozsudek velkého senátu ze dne 15. listopadu 2016) pro posouzení, zda uložení sankce jednotlivci ve správním a trestním řízení za týž skutek porušuje zásadu **ne bis in idem**. Ve věci **Bjarni Ármannsson proti Islandu** (č. 72098/14, rozsudek ze dne 16. dubna 2019) šlo o uložení daňového penále a odsouzení za krácení daně, ve věci **Nodet proti Francii** (č. 47342/14,

rozsudek ze dne 6. června 2019) o uložení pokuty stěžovateli, finančnímu analytikovi, ze strany úřadu regulujícího finanční trhy za manipulace s cenami akcií a následné odsouzení za tentýž skutek pro trestný čin narušování řádného fungování trhu s akciemi. V obou případech Soud shledal, že mezi správním a trestním řízením neexistovala dostatečná časová a věcná spojitost, a došlo tedy k porušení článku 4 Protokolu č. 7.

Judikát, jehož dopad na české právní prostředí bude nepochybně třeba důkladně analyzovat, byl vydán ve věci **Halabi proti Francii** (č. 66554/14, rozsudek ze dne 16. května 2019). Soud shledal, že **vstup pracovníků stavebního úřadu do obydlí** stěžovatele za účelem ověření, zda stavba domu proběhla v souladu se stavebním povolením, bez souhlasu stěžovatele či povolení soudu a bez následné účinné soudní kontroly porušil stěžovatelovo právo na respektování soukromého života a obydlí chráněné článkem 8 Úmluvy.

Z oblasti **práva na spravedlivý proces** by bylo možné poukázat na řadu rozsudků. Zmiňme nicméně jen dva případy. Ve věci **Doyle proti Irsku** (č. 51979/17, rozsudek ze dne 23. května 2019) Soud dále rozvedl svou judikaturu týkající se možnosti vyslechnout v přípravném řízení podezřelého bez přítomnosti advokáta. V dané věci měl stěžovatel možnost obhájce během výslechu konzultovat toliko telefonicky, Soud nicméně porušení článku 6 Úmluvy neshledal. Ve věci **Harisch proti Německu** (č. 50053/16, rozsudek ze dne 11. dubna 2019) Soud upřesnil svou judikaturu ohledně rozsahu a formy odůvodnění rozhodnutí nevyhovět žádosti o položení předběžné otázky k Soudnímu dvoru Evropské unie.

I ohledně **vyhošťování** Soud rozhodl řadu zajímavých případů. Ve věci **G. S. proti Bulharsku** (č. 36538/17, rozsudek ze dne 4. dubna 2019) shledal, že vyhoštěním stěžovatele do Íránu, kde mu hrozil trest bičování, by došlo k porušení článku 3 Úmluvy. Naopak ve věci **A. M. proti Francii** (č. 12148/18, rozsudek ze dne 29. dubna 2019) Soud konstatoval, že s ohledem na změny, které v posledních letech v Alžírsku nastaly, je možné do této země realizovat vyhoštění osob podezřelých či odsouzených za trestný čin spojený s terorismem.

Konečně zmiňme i dvě rozhodnutí z oblasti **pracovního práva,** kterým se Soud nezabývá příliš často. Ve věci **Garamukanwa proti Spojenému království** (č. 70573/17, rozhodnutí ze dne 14. května 2019) Soud poněkud benevolentně uplatnil kritéria stanovená ve věci **Bărbulescu proti Rumunsku** (č. 61496/08, rozsudek velkého senátu ze dne 5. září 2017) a rozhodl, že propuštění stěžovatele ze zaměstnání založené na údajích zjištěných z jeho mobilní a emailové komunikace neporušilo článek 8 Úmluvy. Ve věci **Yilmaz proti Turecku** (č. 36607/06, rozsudek ze dne 4. června 2019) týkající se odmítnutí přijmout stěžovatele na místo učitele na základě informací o jeho soukromém životě zjištěných při bezpečnostní prověrce Soud naopak porušení článku 8 Úmluvy shledal.

Více opět v příštím Zpravodaji nebo v naší databázi (http://eslp.justice.cz/). Hezký začátek léta!

Petr Konůpka,
zástupce vládního zmocněnce